

T.C.
SİNOPÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**DOĞAL AFETLERİN ÖĞRETİMİ AÇISINDAN SOSYAL
BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ İNCELENMESİ:
1968'DEN GÜNÜMÜZE**

BERHAN AYRILDI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ.DR. HÜSEYİN VEHBİ İMAMOĞLU

SİNOP - 2024

TEZ KABUL

BERHAN AYRILDI, tarafından hazırlanan “**DOĞAL AFETLERİN ÖĞRETİMİ AÇISINDAN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ İNCELENMESİ: 1968’DEN GÜNÜMÜZE**” başlıklı bu çalışma, 17.07.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Ahmet VURGUN
Marmara Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi

İmza

Üye

(Danışman)

Doç. Dr. Hüseyin Vehbi İMAMOĞLU
Sinop Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

Üye

Prof. Dr. Dursun DİLEK
Sinop Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Fadime DİRİK

.....

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Berhan Ayrıldı

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOĞAL AFETLERİN ÖĞRETİMİ AÇISINDAN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ İNCELENMESİ: 1968'DEN GÜNÜMÜZE

BERHAN AYRILDI

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DANIŞMAN:DOÇ.DR. HÜSEYİN VEHBİ İMAMOĞLU

Doğal afetlerin öğretimi, toplumların afetlere hazırlıklı olmaları ve bu durumlar karşısında dirençli hale gelmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle de sosyal bilgiler öğretim programlarında doğal afetlerin nasıl ele alındığının incelenmesi, eğitim politikaları ve pratiklerinin geliştirilmesi için kritik bir adım olarak görülmektedir. Tüm ülkelerin ulaşmak istediği ve ulaşmak için çok çalıştığı vizyon, vatandaşlarının sorumlu, bilinçli, yasalara saygılı olmasıdır. Ülkemizde de bu amaçla yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye’de geçmişte eğitimle ilgili birçok iyileştirme yapılmaya çalışılmıştır. Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersi 1962 yılında taslak bir öğretim programı yapılmış ve 1968 yılında ülkede Sosyal Bilgiler dersi yasal olarak okullarda öğretilmeye başlanmıştır. İlköğretim ve Orta öğretim düzeylerinde günümüze kadar birçok değişiklik yapılmıştır. Özellikle, 1968, 1971, 1985- 1990- 1998, 2005, 2017 ve 2024 yıllarında yapılan değişiklikler geniş bir yer kaplamıştır. Türkiye, bulunduğu konum itibarıyla doğal afetlere açık bir ülkedir ve bilinçli bireylerin yetişmesi için okullarda verilen doğal afetler konusunun önemi büyüktür. Öğretim programlarında yapılan ve iyileştirilen bu değişiklikler içerisinde yer alan doğal afetler konusu önemle üzerinde durulması gereken konudur. Bu araştırma nitel bir araştırma olup doküman analiziyle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “Doğal Afetler” konusunun güçlü ve zayıf yönleri, amacına uygunluğu ve kazanımları incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER:Sosyal Bilgiler; Doğal Afetler; Sosyal Bilgiler Öğretim.

Temmuz 2024, 108 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

AN INVESTIGATION OF THE SOCIAL STUDIES CURRICULUM PROGRAM IN TERMS OF TEACHING NATURAL DISASTERS: FROM 1968 TO THE PRESENT

BERHAN AYRILDI

**SINOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION
SUPERVISOR:DOÇ.DR. HÜSEYİN VEHBİ İMAMOĞLU**

Teaching about natural disasters is of great importance for societies to be prepared for disasters and to become resilient in the face of these situations. For this reason, examining how natural disasters are handled in social studies curricula is seen as a critical step for the development of educational policies and practices. The vision that all countries want and work hard to achieve is that their citizens are responsible, conscious and law-abiding. Intensive studies are being carried out for this purpose in our country. Many improvements have been made regarding education in Turkey in the past. In our country, a draft curriculum for the Social Studies course was prepared in 1962, and in 1968, the Social Studies course began to be taught legally in schools in the country. Many changes have been made at the primary and secondary education levels until today. In particular, the changes made in 1968, 1971, 1985- 1990- 1998, 2005, 2017 and 2024 covered a wide area. Turkey is a country vulnerable to natural disasters due to its location, and the subject of natural disasters taught in schools is of great importance in order to raise conscious individuals. The issue of natural disasters, which is among the changes made and improved in the curriculum, is an issue that needs to be emphasized. This research is a qualitative research and the strengths and weaknesses, suitability for its purpose and achievements of the subject "Natural Disasters" in the Social Studies Course Curriculum were examined through document analysis

KEYWORDS:SocialStudies; Natural Disasters; Social Studies Curriculum.

July 2024, 108 Page

TEŞEKKÜR

Doğal afetlerin öğretimi, toplumların afetlere hazırlıklı olmaları ve bu durumlar karşısında dirençli hale gelmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle de sosyal bilgiler öğretim programlarında doğal afetlerin nasıl ele alındığının incelenmesi, eğitim politikaları ve pratiklerinin geliştirilmesi için kritik bir adım olarak görülmektedir. Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında doğal afetlerin öğretimin nasıl ele alındığını belirlemek ve analiz etmek yapılan bu araştırmanın etkili olacağını umuyorum.

Doğal afetlerin sık yaşandığı ve sonuçlarının ağır bir şekilde ödenen ülkemizde; bir doğal afet olan ve Türkiye’de son yılların felaketi olarak bilinen Kahramanmaraş Pazarcık ve Elbistan merkezli yaşanan deprem, bize bu çalışmanın ne kadar faydalı olacağı kanaatini oluşturmuştur.

Öncelikle, Yüksek Lisans eğitimim boyunca ve bu çalışmada bana her türlü desteğini, bilgisini ve öz verisini esirgemeyip sabır gösteren, bilgisiyle bana ışık tutan ve son yılların felaketi olan 06 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremini yaşamış olan ben ve aileme bu süre zarfında yine desteklerini esirgemeyip yanımda olan değerli danışman hocam, Sayın Doç. Dr. Hüseyin Vehbi İMAMOĞLU’na, yine bana eğitimim süresince eşsiz fikirleriyle yol gösterip her türlü desteği sunan Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı hocam Sayın Prof. Dr. Dursun DİLEK’e sonsuz teşekkürlerimi iletmek isterim.

Ayrıca eğitim yaşamım süresince bana her türlü imkân ve desteği sunan; bana katlanan sevgili eşim Yakup AYRILDI’ya çocuklarım Yusuf Ali, İshak ve Kevser’e de eğitimim süresince anlayış gösterdikleri için teşekkür ediyorum.

Berhan AYRILDI

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL	ii
ETİK BEYANI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER.....	6
2.1. Araştırmanın Amacı.....	6
2.2. Araştırmanın Yöntemi.....	6
2.3. Araştırmanın Önemi.....	7
2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR.....	9
3.1. Afetin Tanımı.....	9
3.2. Afetin Sınırlandırılması.....	9
3.2.1. Afetin Türleri.....	10
3.3. Doğal Afet Çeşitleri ve Tanımları.....	10
3.3.1. Deprem.....	11
3.3.2. Heyelan.....	12
3.3.3. Volkanik patlamalar.....	12
3.3.4. Tsunami.....	12
3.3.5. Çamur Akıntıları.....	13
3.4. Meteorolojik/ Klimatik Afetler.....	13
3.4.1. Sıcak/Soğuk dalgası.....	13
3.4.2. Kuraklık.....	14
3.4.3. Dolu.....	14
3.4.4. Hortum.....	14
3.4.5. Kasırga.....	14
3.4.6. Tayfun.....	15
3.4.7. Sel.....	15

3.4.8. Çığ.....	15
3.5. Biyolojik Temelli Afetler.....	16
3.5.1. Erozyon (Toprak aşınımı)	16
3.5.2. Orman yangınları	16
3.5.3. Salgınlar.....	16
3.5.4. Böcek istilas1.....	17
3.6. Sosyal Temelli Afetler.....	17
3.6.1. Savaşlar.....	17
3.6.2. Terör olayları	18
3.6.3. Göçler.....	18
3.7. Teknolojik Temelli Afetler.....	18
3.7.1 Maden kazaları.....	18
3.7.2. Biyolojik, nükleer, kimyasal silah kazaları.....	18
3.7.3 Sanayi ve ulaşım kazaları.....	20
3.8. Türkiye’de Doğal Afetler.....	20
4. SOSYAL BİLGİLER’E GENEL BAKIŞ.....	22
4.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Yapısı.....	22
4.2. Sosyal Bilgilerin Önemi.....	24
4.3. Sosyal Bilgilerin Tarihçesi.....	26
4.4. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretim Programı ile İlişkisi.....	29
4.5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Çoklu Alan Öğretimi.....	31
4.6. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	32
4.7. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretim Programı.....	34
4.8. Sosyal Bilgiler ile Doğal Afetin İlişkisi.....	36
5. ALAN YAZIN.....	39
5.1. Afetlerin Etkisini Belirleyen Faktörler.....	41
5.1.2. Afet yönetimi ve bu durumu gerektiren durumlar	41
5.1.3. Türkiye’de afet türleri ve eğitimi	43
5.1.4. Afet eğitimi ve bilinçlendirme.....	48
5.2. İlgili Yayınlar ile İlgili Araştırmalar.....	50
5.2.1 Yurt içinde yapılan ilgili yayın ve araştırmalar.....	50
5.2.2. Yurt dışında yapılan ilgili yayın ve araştırmalar.....	52
6. YÖNTEM.....	54
6.1. Araştırmanın Modeli.....	54

6.2. Verilerin Toplanması.....	55
6.3. Verilerin Analizi.....	56
7. BULGULAR.....	57
7.1. 1968 SBIÖP'nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi.....	57
7.2. 1971 SBDÖP'nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi.....	59
7.3. 1980-1990 Arası SBDÖP'nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi.....	60
7.4. 1998 SBDÖP' nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi.....	62
7.5. 2005 SBDÖP'nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi.....	65
7.6. 2017 SBDÖP'nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi.....	68
7.7. 2024 SBDÖP 'nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi.....	71
8. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	73
8.1. Tartışma.....	73
8.2. Sonuç ve Öneriler.....	78
KAYNAKLAR.....	83
ÖZGEÇMİŞ.....	97

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1. Afet türleri.....	10
Tablo 7.1. 1968 İlkokul haftalık ders cetveli.....	58
Tablo 7.2. 1968 İlkokul programında sosyal bilgiler dersi konuları.....	58
Tablo 7.3. 1971 Öğretim programı haftalık ders cetveli.....	59
Tablo 7.4. 1985 Ortaokul haftalık ders cetveli.....	60
Tablo 7.5. 1985 6. Sınıf öğretim programı bölüm ve üniteleri.....	61
Tablo 7.6. 1985 7. Sınıf öğretim programı bölüm ve üniteleri.....	61
Tablo 7.7. 1990 İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı.....	62
Tablo 7.8. 1998 İlköğretim haftalık ders cetveli.....	63
Tablo 7.9. 1998 SBDÖP ünite, amaç ve ders saatleri.....	64
Tablo 7.10. 2005 İlköğretim haftalık ders cetveli.....	67
Tablo 7.11. 2005 SBDÖP'nin öğrenme alanları ve temaları.....	68
Tablo 7.12. 2018 İlköğretim kurumları haftalık ders cetveli.....	70
Tablo 7.13. 2017 SBDÖP'de öğrenme alanları ve süreleri.....	70
Tablo 7.14. 2024 SBDÖP'de öğrenme alanları ve süreleri.....	72

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SSB	: Savunma Sanayi Başkanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNISDR	: Birleşmiş Milletler Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Stratejisi
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
TUBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
OGM	: Orman Genel Müdürlüğü
NCSS	: Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
MEGSB	: Milli Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığı
SBDÖP	: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
SBİDP	: Sosyal Bilgiler İlköğretim Dersi Programı
TSSB	: Travma Sonrası Stres Bozukluğu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
AHEB	: Afete Hazırlık Eğitim Birimi

1.GİRİŞ

Doğal afetler, can ve mal kaybına yol açan ve kontrol edilmeyen doğal olaylarını kapsamaktadır. Afet aslında doğa olayının kendisi olmayıp doğurduğu sonuçtur. Doğal afetler; yeryüzü şekilleri, iklim özellikleri, insan faktörü, jeolojik yapı gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu faktörler doğal afetlerin oluşum anı, hızı, süresi ve ortaya çıkardığı sonuç açısından farklılıklara neden olmaktadır. Son zamanlarda her alanda olduğu gibi bilhassa bilim ve teknolojiye önemli boyutta ilerleme kaydedilmiştir. Kaydedilen bu ilerlemeler bazen bireylerin ve toplumların yaşam standartlarını yükseltirken kimi zaman ise olumlu olmayan sonuçları doğurmaktadır. Bu olumsuz sonuçlar bireyin ve toplumun sağlığını bozan sonuçlara sebebiyet vermektedir. Yaşanılan tüm bu gelişmeler, aslında eğitimin birey ve toplum açısından ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Bu aşamada eğitim, toplumlar üzerinde olumsuzlukları olumlu bir duruma çevirmede kilit bir rol üstlenmektedir (Keskin,2008). Doğal afetlerin olduğu yerlerde yaşayan toplumlarda olumsuzluklara sebep vermesi bakımından ve bu olumsuzlukların etkilerinin en aza indirilmesi, yaşanılan durum karşısında zarar vermeyecek şekilde yönlendirilmesi de eğitime bağlıdır. Tam da burada Sosyal Bilgiler dersinin ve ders kitaplarında öğretilen doğal afetlerin öğretimi, toplumların afetlere hazırlıklı olmaları ve bu durumlar karşısında dirençli hale gelmeleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Değerlendirmenin, yürütülen faaliyetlerin sonuçlarının analiz edilerek bir değer yargısına varılması anlamına geldiği dikkate alındığında, projelerin eğitimsel bağlamda değerlendirilmesi önemlidir. Eğitim sistemimiz ancak programın değerlendirme boyutunun güçlü olmasıyla gelişebilir. Teknoloji çağının gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip yetenekleri ancak güçlü bir eğitim sistemi yetiştirebilir. Bu doğrultuda yapılacak olan projeler eğitim ve öğretim sürecinde belirleyici olmaktadır. Genel anlamda eğitim planları talebelerin eğitim hayatlarının düzenlenmesi olarak ifade edilmektedir. Müfredat kavramı ve program geliştirme çalışmaları bilhassa 20. yüzyılda dikkat çeken bir çaba haline gelmiştir. Eğitimde modernleşme hareketinin temelleri Osmanlı İmparatorluğu zamanında atılmıştır. Amma velakin bu hareket doğuşundan itibaren yapılan girişimler, tereddütler ve tartışmalarla sınırlı olduğundan Cumhuriyet dönemine girilirken çözülmeyi bekleyen eğitim sorunlarıyla beraber girilmiştir (Koçer, 1992). Tam olarak Cumhuriyetin ilanı ile birlikte 1924 yılından sonra ilköğretim alanında

program geliştirme ilgili çalışmalar başlamıştır (Ulutaş ve Erman, 2011; Sönmez ve Kılıçoğlu, 2016). Sosyal Bilgiler dersi ise Türkiye'deki okullarda 1968 yılında okutulmaya başlanmıştır. Ders içerisindeki konuların bir bölümü ise çok eski bir geçmişe dayanmaktadır. İster klasik dönem, ister modernleşme dönemi eğitim kurumları olsun ders içeriğindeki tüm konular farklı düzeydeki eğitim kurumlarında değişik yoğunluk ve biçimlerde yer almaktadır (Dilek, 2016).

Eğitim programı, eğitim araştırmalarında öğrenme ve öğretme sürecinde programla ilgili etkinliklerin ne, neden ve nasıl gerçekleşeceğini belirleyen bir rehberdir (Girgin, 2011). Bir eğitim programı dört temel öğeye dayanmaktadır. Bu unsurlar; amaçlar, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirmedir. Hedef kavramı, öğrencilere kazandırılacak arzu edilen davranışları içermektedir. İçerik öğeleri aracılığıyla eğitim programı hedefleriyle uyumlu bir dizi konu yapılmak istenmektedir. Öğrenme ve öğretme sürecinde, amaçlara varmak için hangi öğrenme ve öğretme modellerinin, stratejilerinin, yöntem ve tekniklerinin seçilmesi gerektiği belirlenmektedir (Ulutaş ve Erman, 2011). Değerlendirme, eğitim programı geliştirmede eğitimsel hedeflere ulaşma derecesinin belirlenmesi sürecidir ve son tamamlayıcı halkasıdır (Yılmaz ve Sümbül, 2003).

Bilim ve teknolojiye hızlı değişimler, bireylerin ve toplumun değişen ihtiyaçları eğitimin rolünü doğrudan etkilemektedir (MEB,2018). Eğitim alanındaki gelişmelerle birlikte Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Geliştirme Projesi gibi etkenlerle eğitimin geliştirilmesi, eğitimin çağın gereklerine uygun olarak yeniden şekillendirilmesini, geliştirilmesini ve eğitimde verimliliğin artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bulunulan çağın ihtiyaçlarına göre toplumun gereksinimleri ve bireylerin yetkinliklerine göre ders kitaplarının sürekli şekilde güncellenmesi gerekmektedir. Bu özellik ders kitaplarının çağdaş, bilgi, teknoloji ve eğitim anlayışlarını yansıtmaya olanak tanımaktadır (Küçükahmet, 2011). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'na (TTKB), göre ders kitabı: formal ve informal eğitim ve öğretim kurumlarında okutulması uygun bulunan (MEB, 2011) kitap şeklinde tanımlanmaktadır. Bir dersin kitabı, müfredatın amaçlarına, kazanımlarına, becerilerine, kavramlarına, değerlerine, öğrenme alanlarına, öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerine, ölçme-değerlendirme yaklaşımına ve ders konularına göre hazırlanmış temel bir bilgi kaynağıdır. Bir başka deyişle tutarlılığı, doğruluğu ve değişkenliği tartışmalı olan bilginin yanında görsel, algısal, rasyonel ve entelektüel başarıların toplamının bir göstergesidir

(Demirel, 2007). Bulunulan çağda toplumlar, eğitim anlayışı içerisinde yetiştirmek istedikleri insan tipini öncelikli olarak müfredatlara göre belirlemektedirler. Bu program değişiklikleri ders kitaplarının güncellenmesi gerektiğini ve güncellenen ders kitapları öğretim programlarına göre yazılmaktadır. Böylelikle ders kitapları öğretmen ve öğrenciler için vazgeçilmez bir materyal haline gelmektedir (Değirmenci ve diğerleri,2019).

Öğretmen ve öğrencilerin en fazla kullanılan basılı materyaller ders kitaplarıdır (San, Govindan ve Radhakrishnan, 2018; Değirmenci ve diğerleri, 2019).Ders kitapları öğretmenlere, öğrencilere daha sistematik bir öğretim süreci sunar; öğrenme ve eğitsel etkinlikleri en iyi şekilde uygulamaya çalışılır. Ders kitapları, etkinliklerin sıralanması konusunda öğretmenlere büyük kolaylık sağlayan birincil kaynaktır, öğrenci gelişiminin kolaylıkla izlenebilmesine olanak sağlar ve öğrencileri değerlendirmede tarafsız bir ölçüt sağlamaktadır (Sever, 2010). İnsanlar nesnelere uyum sağlarken veya nesnelerle mücadele ederken doğa olaylarının neden olduğu hasarlarla karşılaşabilmektedirler. Bu durumun önlenmesi; İnsan elinden kaynaklanmayan sel, fırtına, deprem, dolu vb. doğa olaylar, eğitimle mümkün olabilmektedir. Her afetin bir parçası olan doğal afetlerin (TDK) yanı sıra insan faaliyetlerinden kaynaklanan sosyal ve teknolojik afetler konusundaki farkındalık düzeyine de bağlıdır. Burada afet, olayın kendisi değil, doğanın veya insanın insanlara verdiği zarardır (Özey, 2011). Afetler bu işleviyle Türkiye'de ve diğer ülkelerde birçok yönden yaşamı tehdit eden bir olgu olarak her zaman mevcut durumunu korumaktadır (Yontar, 2016). Geçmişten günümüze kadar sosyal (kıtlık, açlık, savaş ve soykırımlar, susuzluk, göç ve mülteciler vb.) ve teknolojik (maden kazaları, endüstriyel kazalar, demir, kara ve hava kazaları, biyolojik, kimyasal ve nükleer kazalar gibi) olaylar insanlığı tehdit etmekte ve çok olumlu şekilde etkilememektedir (Özey, 2011).

Afetler, yaşandığı yerde toplumun rutin olan yaşamını sekteye uğratmakla birlikte hem ülkeye hem de oluştuğu yerde ekonomik yönden zarar vermekte ve toplumun sosyal ve psikolojik yönden de derin yaralar ve izler bırakmaktadır. Her ne kadar afetler, karşı konulamayan bir doğa olayları olsa da, sistemli bir şekilde verilen afet bilinci ile kişi ve topluma verilen zararları en aza indirmek mümkün olmaktadır. Aslında farkındalık, sosyal dayanıklılığın geliştirilmesinde kişilerin doğabilecek afetlere karşı gerekli hazırlıkları yapmasına, afetler sırasında kendisi ve çevre için en iyi kararları almasına,

proaktif aksiyonlar almasına olanak tanıyan önemli bir bileşendir. Kısacası afet sonrasında gerekli iyileştirme çalışmalarına katılmak afetin olası etkilerinin en aza indirilmesine katkıda bulunmak faydalı olacaktır. Erken yaşlarda verilen afet eğitimi bu bilincin oluşmasında katkı sağlayacağı ifade edilebilir. (Değirmenci ve diğerleri, 2019). Toplumda afetlerin oluşturabileceği riskleri en aza indirmek için “eğitim” kilit rol oynamaktadır (Ardalan, vd., 2008; Değirmenci vd., 2019). Davis ve diğerlerine, (2003) göre afet kayıplarının azaltılmasında ve toplumun afete hazırlanmasında afet önleme bilincinin artırılmasının önemine yer verilen içerikte, çocukların okullarda eğitiminin afet önleme bilincinin geliştirilmesinde çok önemli olduğu, çocukların başta ebeveynleri olmak üzere bu öğretilerini yavaş yavaş toplumun tüm kesimine yayabileceklerini ifade etmektedirler. Ayrıca, afetlere ilişkin toplumsal farkındalığı artırarak, afet sonrası oluşan durumları hafifletebilecek ve toplumun tüm kesimlerine ulaşabilecek afet bilinçlendirme programlarının gerekliliğine de dikkat çekmektedirler. Toplumun afetler konusunda bilinçlenmesiyle, afet kayıplarının en aza indirilmesi arasındaki ilişki; farkındalık temelli politika programlarının oluşturulması ve uygulanması toplumun katılımıyla yapılmalı ve zarar görebilirliğin azaltılması sağlanarak toplumun afetlere karşı dayanıklılığı artırılmalıdır (Davis ve diğerleri, 2003; Değirmenci ve diğerleri, 2019).

Çocuklar gelişimsel özellikleri sebebiyle yetişkinlere nazaran daha savunmasızlar ve bundan dolayı afetlerle başa çıkmaları da daha zayıftır. Dünya genelinde çocukların afetler karşısında en fazla risk altında olan gruplar arasında yer almakta ve çocukların küçük yaşlardan itibaren afetler konusunda eğitilmelerinin önemi vurgulanmaktadır. Çocuklarla gençlerin, okullarında ve toplumda karşılaştıkları bazı risklerin en aza indirilmesine yardımcı olabilecek afete hazırlık faaliyetlerine katılmalarının sağlanması dikkate alınması gerektiği vurgulanmakta ve afet riskini azaltma içeriğini okul müfredatına entegre etmek çocuklara ulaşmanın en önemli bir yol olduğu yadsınamaz bir durumdur (Peek, 2008; Değirmen vd., 2019).Aslında birçok uluslararası kuruluş, afet eğitiminin resmi olarak bir program dâhilinde verilmesinin önemini vurgulamakta ve bunu yaygın ve örgün eğitim yoluyla desteklemeye çalışmaktadırlar. Birleşmiş Milletler Doğal Afetleri Azaltma Stratejisi (UNISDR) kapsamında afete dayanıklı bir toplum inşa etmeye yönelik Hyogo Çerçeve Eylem Planı 2005-2015’in yayınlanmasının ardından, okullarda afet eğitimi çok önemlidir ve afete özel içeriğe yer verilmesine ihtiyaç olduğu bildirilmektedir (Unisdr, 2007). Bunun yanı sıra UNESCO gibi kuruluşlarca da desteklenen “*Afet Risklerinin Azaltılması Okulda Başlar*” gibi kampanyalarla da afet

eğitiminin önemine vurgu yapmış ve afet eğitiminin okul müfredatlarına dahil edilmesi gerektiğinin önemine değinilmiştir (Unısdır, 2006). Bundan ötürü erken yaşlarda okullarda verilen afet eğitimin bireylerde yer edinebilmesi için önemli olduğu ifade edilebilir. Ülkemizdeki afet eğitiminin öğretim programlarına dâhil edilmesi çocuklara ne kadar olumlu sonuçları olduğu öğretim programlarına bakılarak analiz edilebilir.

Afetlerin ne olduğu, birey ve toplum için oluşturduğu tehditler, kendi toplumlarında karşılaşılabilecekleri doğal afetler ve hazırlık için neler yapılabileceği konularında çocukların küçük yaşlardan itibaren bilinçlendirilmesinde okullara ve eğitimcilere önemli bir görev düşmektedir. Ancak bu görev sadece okulla sınırlı kalmamalı, okulun sınırlarını aşarak topluma ve aileye entegre edilmelidir. Afet eğitiminin geliştirilmesi ve sürdürülebilirliği için eğitimin üç sac ayağından biri olan aile ve toplum katılımının rolü önemli olduğu söylenilebilir.

Bu çalışmada, ülkemizdeki okullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersinin 1968'ten günümüze kadar olan öğretim programlarında doğal afetlerin nasıl ele alındığının incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılacak olan araştırmada öğretim programlarının doğal afetler konusunda yeterli olup olmadığı ve geçmişten günümüze kadar olan süreçte neyin eksik olduğu ve neler eklendiğini karşılaştırılacaktır. Son zamanlarda yaşanan afetler göstermiştir ki; ülkemizde doğal afetler eğitimiyle ilgili yapılan araştırmalar yeterli seviyede değildir. Doğal afetler konusuyla ilgili yapılacak olan araştırmaların artması topluma faydalı olacağı tartışılmazdır. Yapılan bu araştırma Sosyal Bilgiler dersinde öğretilen doğal afetler eğitiminin aksaklıkları ve eksikliklerini ortaya koymaya çalışmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Araştırmanın Amacı

Genel manada insan ve insan davranışlarına, insanın elinden gelen her şeye kıymet verildiğinden beridir Sosyal Bilimlere de gereken önem verilmeye başlanmıştır. Sosyal Bilimlere verilen değerin bir yansıması olarak ders müfredatlarına Sosyal Bilgiler dersi eklenmiştir. Sosyal Bilgiler; *“yeryüzünde oluşan olayların oluş nedenlerini tanıtan ve açıklayan, vatandaşlık hak ve ödevlerinin, sorumluluklarının neler olduğunu önemini vurgulayan kısaca insanın sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimini ortaya koyan bilgilerdir”* (Çakıroğlu,1987). Ülkemizdeki öğrencileri hayatları boyunca kullanabilecekleri bilgi ve becerinin belli bir kısmı Sosyal Bilgiler dersi ile verilmektedir.

Arslan (2016)’a göre; *“Çocukları hayata hazırlamak üzere okul programlarında yer alan ve oldukça merkezi bir konuma sahip olan sosyal bilgiler, ağırlıklı olarak geçmişin ve günümüzün insani toplumsal yaşamına ilişkin farklı boyutları içeren, çok yönlü ve disiplinler arası bir yapıya sahip”* olduğunu ifade etmektedir. Hayat boyunca karşılaşılan doğal ve beşeri afetlerin gelişen teknoloji ile artacağı ve bu konuda eğitimle neler yapılabileceği Sosyal Bilgiler dersinin amacı ile mümkün olabilmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı; 1968’den itibaren Türkiye’deki Sosyal Bilgiler öğretim programlarında bulunan doğal afetlerin öğretiminin geçmiş ve günümüze kadar yapılan öğretim programlarını incelemek, nasıl ele alındığını ve önemini belirlemek ve analiz etmektir. Yapılan çalışmayla öğretim programının kazanımlarının neler olduğunu ve yeterli kazanımın olup olmadığına değinilecektir.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Son yıllarda ülkemizde yaşanan doğal afetlerin küresel ısınmadan kaynaklı değişen mevsimlerin de etkisi hissedilmektedir. Yaşanılan afetler sonucunda maddi zarar ve can kayıplar yaşanmaktadır. Küçük yaşlarda verilen eğitimle çocukları doğal afetlere karşı hazırlıklı olmaları ancak okullarda verilen Sosyal Bilgiler dersi ile mümkündür.

1968’den günümüze kadar olan süreçte doğal afetlerin öğretim açısından Sosyal Bilgiler öğretim programlarına yönelik bu araştırmada; nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan, doküman analizi yöntemi kullanılarak öğretim programlarındaki değişimler detaylı bir şekilde incelenecektir. Araştırmada kullanılacak doküman analizinde kullanılan yöntem

ve tekniklere bağılı kalınarak 1968 ve günümüze kadar olan öğretim programları incelenmiş, bu konu ile ilgili yapılan makale ve tez araştırmalarına bakılmıştır. İncelenen dokümanlar birleştirilerek Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında geçmişten bugüne değin, doğal afet konusuna ne kadar önem verildiğı ve kazanımlarının sonuçları gözlenmiştir. Elde edilen bulgular araştırmaya yön vermiştir.

Yapılan doküman analizi ile öğretim programlarının, eğitim politika belgelerinin ve ilgili diğeri resmi dokümanların sistematik bir şekilde gözden geçirilmesidir. Böylelikle araştırma yapan kişi ihtiyacı olan verilere gözlem veya görüşme yapmadan kolaylıkla elde edebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

2.3. Araştırmanın Önemi

“Afet, toplumların yaşantılarının fiziksel, ekonomik ve sosyal yönden sekteye uğratan, bulunduğu yaşam tarzını ve faaliyetlerini sonlandıran veya kesintiye uğratan doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olayların sebep olduğu sonuçlara denir”(AFAD, 2023).Dünya çapında 1900 yılından 2022 yılına kadar yaklaşık 120 yıllık süreçte 25.000’den fazla doğal afet meydana gelmiş olup, özellikle 2000’li yıllardan itibaren doğal afetlerin sıklığının arttığını yapılan araştırmalar ekseninde söylenebilir (Usta, 2023).Ülkemizde de depremle birlikte birçok afet görölmektedir. Türkiye, genç bir ülke olması sebebiyle de deprem kuşağında yer almaktadır ve en fazla afet olarak deprem gerçekleşmektedir. Son olarak 06 Şubat’ta yaşanan ve 50 binden fazla kişinin ölümüne sebep olan Kahramanmaraş merkezli depremi örnek olarak gösterebiliriz. Meydana gelen bu deprem, 100 milyar dolardan fazla bir ekonomik zarar vermiştir (SSB, 2023). Tek bir depremin bile ülke ekonomisine büyük zararlar verebileceğı ülkemizde, gencinden yaşlısına herkesin bu konuda bilinçlendirilmesi son derece mühim bir durumdur. Etkilenen deprem bölgesindeki 1.712.182 binanın yaklaşık yarısının yıkılıp hasar görmesine rağmen, devlete ait TOKİ konutlarında herhangi bir hasar olmadığı dikkate alındığında, bu kadar ciddi sonuçlara depremin değil, insan hatasının yol açtığı net bir şekilde görölmektedir (SSB, 2023a). Ayrıca plansız bir şekilde yok edilen ormanların olması, imar planlarına uygun olmayan inşaat çalışmalarına izin verilmesi gibi faktörlerde doğa olaylarının felakete dönüşmesinin temel nedenleridir. Bu nedenlere bağılı olarak bakıldığında felaket, olayın kendisi değil, insan etkisinin sonucu olduğunu söyleyebiliriz. (Laçiner & Yavuz, 2013; TMMOB, 2018; Sarıkoca ve Topçu, 2024). Doğal afetlerin meydana gelmesi ve oluştuğı

andan durdurulabilmesi mümkün olmayabilir fakat zararlarının minimuma indirilmesi insanlara verilen eğitim ve bilinçlendirilmesiyle mümkün olabilmektedir.

Afet eğitimi, savunmasız toplumlara afetin etkilerinin sonuçları hakkında bilgi sağlayarak, afetin her aşamasında (zararı en aza indirme, hazırlık, müdahale ve iyileştirme) toplum hassasiyetini azaltmak ve kapasitesini güçlendirmek için bir strateji olarak sunulmaktadır. Toplumda afet önleme kültürünü değiştirmek için önerilen üç adımdan biri etkili yönetim ve eğitim faaliyetlerinin sağlamaktan geçmektedir (İnal ve diğerleri,2018).

Afetlerin artmasına dolaylı olarak da insanın rolü vardır, burada amaç farkındalık yaratmak ve konu hakkında bilinçlenmelerini sağlamak verilecek eğitimle olmaktadır. Bu gerçeğe karşı karşıya kalındığında doğal afetlerin olumsuz sonuçlarının en aza indirilmesinde kamuoyunun bilinçlendirilmesinin oldukça etkili olduğu yapılan çalışmalarla da doğrulanmaktadır (Sarıkoca ve Topçu, 2024). Bu açıdan bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde doğal afetler konusunun işlenmesi büyük önem taşımaktadır. Doğal afetlerin yaşandığı ülkemizde öğrencilere verilen doğal afetler konusunun 1968'den günümüze kadar süreçte Sosyal Bilgiler öğretim programına nasıl yansıdığını incelemeyi amaçlayan bu çalışmayla programda var olan eksiklikleri araştırma ve çözüm önerileri sunma adına önem arz etmektedir.

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada kullanılan doküman analiziyle araştırılan olay ve olgulara bizzat şahitlik edilmediği için araştırmada eksik bilgi sağlanabilir Elde edilen makale, kitap vb gibi dokümanlarla yetinmek ve dolayısıyla güvenmek zorunluluğu vardır. Araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı' (MEB) nın geçmişte yapılan öğretim programlarına ulaşma sıkıntısı ile karşı karşıya kalınmıştır. Araştırma sırasında ulaşabilirlik yönünden sıkıntı yaşanabilmektedir.

Araştırma da kullanılacak dokümanların objektif olarak yaklaşılması gerekmektedir elde edilen makale ve tezlerin yanlılık taşıyabilir. Araştırmada kullanılan doküman analizi zamandan ve maliyetten tasarruf sağlasa da zayıf yönlerinin olduğu bilinmektedir.

MEB'in geçmiş ve şimdiki Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programlarının incelenmesi ve buna bağlı kalınması; geçmişe yönelik doğal afetler konusunda fazla yapılan araştırmanın bulunmaması, araştırmada gözlem yapılmaması bu eğitimin öğrencilere yeterliliğinin olup olmadığının bilinmemesi bakımından sınırlılık oluşturmaktadır.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE İLE İLİGLİ AÇIKLAMALAR

3.1. Afetin Tanımı

Afet kavramına ilişkin çok sayıda tanım bulunmaktadır. Kavramlar arasında pek fark olmadığını, tanımların ortak noktası insanlık için büyük ölçüde olumsuz etkileri olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Afet; meydana geldiği çevrede canlı varlıklara büyük zararlar veren ve çevreye hasara sebep olan doğal ve beşeri olaylar olarak tanımlayabiliriz.

Şahin ve Sipahioğlu'na göre (2003), afet tanımlaması kavrama yakın bir tanım olmasıyla birlikte tanımda doğal afetlerin aynı zamanda insan kaynaklı afetlerin, doğal kaynaklı afetlere meydana gelmesine sebebiyet vereceğini ifade etmişlerdir.

Diğer bir ifadeyle afet; Toplumlar ve insanlarda büyük yaralar açan, ekonomik, sosyal, psikolojik etkilere sebebiyet veren ve öngörülemeyen etkileri olan; yaşam kalitesini düşüren ve normal yaşam şartlarını sekteye uğratan ve uzunca bir süre etkisinde kalınan doğal veya beşeri kaynaklı olaylardır (Leblebici, 2004).

3.2. Afetin Sınıflandırılması

Oluşacak afetlere karşı eğitim çalışmaları, afet yönetimi için oldukça önemlidir. Afetlerin bölümlendirilmesi afetlerin çıkış sebeplerine göre yapılmaktadır. Afetlerle ilgili sınıflandırılma yapılırken her ne kadar çıkış nedenlerine göre yapılsa da ortak bir anlayıştan bahsetmek mümkün olmamaktadır. İnternetteki birçok site ve basılı kaynaklarda doğal afet ve beşeri (insan) kaynaklı afet terimlerini; doğal, teknolojik ve sosyal afetler olarak nitelendirilmiştir.

Kimi zaman ortaya çıkan bir doğal afete insanların sebep olduğu bir çevre katliamı sebep olmaktadır. Bu gibi durumlarda bazen sınıflandırma yapmakta zorlanılabilir. Örneğin; ülkemizde bulunan Erzincan ilinde meydana gelen toprak kayması insan kaynaklı bir afettir. Afetle ilgili birçok kirli bilgi olması afetle ilgili sınıflandırmayı zorlaştırmaktadır. Şahin ve Sipahioğlu'nun ifadelerine göre; insanların sebep olduğu olguların meydana gelmesi afet türünü belirlemede göz önünde bulundurulması gerektiğini ve meydana gelen afetin de doğal afet olması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Yapılan araştırmada sınıflandırılan afet türleri aşağıda belirtilmiş ve çalışmada sadece doğal kaynaklı afetlere değinilecektir.

3.2.1. Afet Türleri

Afet türleri aşağıda tablo ve genel tanımları ile belirtilmiştir.

Tablo 3.1 Afet türleri

Doğal Afetler	Klimatik/Meteorolojik Afetler	Biyolojik Afetler	Sosyal Afetler	Teknolojik Afetler
Deprem Heyelan Volkanik patlamaları Tsunami Çamur akıntıları	Sıcak/soğuk dalgası Kuraklık Dolu Hortum Kasırga Tayfun Sel vd.	erozyon, orman yangınları, salgınlar böcek istilası	yangınlar savaşlar terör olayları göçler	maden kazaları biyolojik, nükleer, kimyasal silahlar ve kazalar sanayiye ulaşım kazaları

3.3. Doğal Afet Çeşitleri ve Tanımları

Doğal afetler, toplum tamamında insanların günlük yaşamlarını olumsuz yönde etkileyen, bireylere ve topluma verilen zararı onarmaya yeterli olmayan, mevcut yardımlara ek olarak dışarıdan ek yardım gerektiren bir dizi ekolojik olay olarak tanımlanmaktadır (Keçici, 1994; Zengin, 2021). Doğal afetler; toplumların yaşadıkları coğrafi bölgelerde oluşan, başladıktan sonra önlenemeyen veya durdurulması zor olan, sosyal ve ekonomik hayatı bir anda olumsuz bir şekilde etkilemekte ve birçok insanın hayatına ve ekonomik kayıplara neden olan doğa olaylarının yol açtığı yıkımları konu almaktadır (Özey, 2006). İnsanlığın var olduğu tarihten bugüne kadar kişilerin ölüm sayısının milyonlara ulaşmasına sebep olan doğal afetlerin sayısı, şiddeti ve etkisi, başta küresel ısınma ve iklim değişikliği olmak üzere pek çok faktör nedeniyle hızlı bir şekilde artmaktadır (Kadıoğlu, 2011). Türkiye'de pek çok yerleşim birçok defa doğal afete maruz kalmış ve gelecekte de oluşabilecek doğal afet riskleriyle karşı karşıyadır. Ülkemizde en sık görülen doğal afetler, etkilenen kişi sayısına ve hasar gören yerleşim yerlerine göre; ilk sırayı depremler almakta akabinde; heyelanlar, su

baskınları, kaya düşmeleri, çığlar ve orman yangınları yer almaktadır (Kundak ve Kadioğlu,2011).

Afetler nedenleri, sıklığı ve riskleri, etki süresi, başlangıç hızı, etki alanı, yıkıcı gücü, öngörülebilirliği, kontrol edilebilirliği ve insanlara verdiği zarar açısından farklılık göstermektedir (Ceylan, 2003). Doğal afetler dışında doğal olmayan yani insana bağlı olarak gelişen insan kaynaklı afetler de vardır. Burada insandan kaynaklı olan doğal olmayan bir afet de olsa, doğal afetlerin çevreye ve canlılara verdiği zarar büyük oranda olmaktadır. Doğal olmayan afetler arasında kimyasal kazalar, yangınlar, terörizm, uçak kazaları, büyük trafik kazaları ve sabotajlar yer almaktadır (Yılmaz, 2003). Doğal afetler genel olarak maddi ve manevi yıkıma neden olan afetin adı ile oluşma nedenine göre; jeomorfolojik, meteorolojik ve biyolojik kökenli olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır (Şahin ve Sipahioğlu, 2003).

Dünyadaki doğal afetlere bakıldığında 31 doğal afet türünden 28'inin meteorolojik karakterli felaketi olduğu görülüyor. Doğal afetlerin niteliği ve önemi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örnek vermek gerekirse; Akdeniz Bölgesinde kuraklık, sel, orman yangınları, heyelan, dolu, çığ ve don gibi doğal afetler yaşanmaktadır. Ülkemizde en sık görülen meteorolojik doğal afetler; dolu, sel, don, orman yangınları, kuraklık, şiddetli yağışlar, kuvvetli rüzgâr, yıldırım, çığ, kar ve fırtına olarak sıralayabiliriz (AFAD,2024). Yavaş gelişen doğal afetler, ani gelişen doğal afetler ve insan kaynaklı doğal afetler olmak üzere kendi içinde kategorilere ayrılmıştır. Doğal afet türlerini kısaca tanımları aşağıda belirtilecektir.

3.3.1. Deprem

Depremler dalgalar halinde ilerleyen ve içinde hareket ettikleri ortamı sarsan titreşimlerdir. Bu, yer kabuğunu oluşturan kayaların, bir kısmını insanların tahmin edebildiği, bir kısmını ise henüz tahmin edemediği birçok faktörden dolayı ani kırılmalarının bir sonucudur (Yavaş, 2005; Şahin, Doğanay ve Özcan, 2004). Bu ani ve kaçınılmaz salınımlar büyük maddi ve manevi zararlara neden olmaktadır (Saka, 2003). Ülkemiz sismik açıdan aktif bir bölgede yer aldığından depremler en sık görülen doğal afet türlerinden biridir (Özey, 2006). Alp- Himalaya dünyanın en aktif deprem kuşaklarından birisi olup, ülkemizin de bu deprem kuşağı üzerinde bulunması ülkemizin de bir deprem ülkesi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bugün Türkiye nüfusunun %98'si deprem tehdidiyle karşı karşıyadır (TMMOB, 2012). Nitekim daha önce ve son yılda

yaşanan 06 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremde binlerce insanımızın ölümüne sebep olan bir deprem olarak tarihin sayfalarına geçmiştir.

3.3.2. Heyelan

Topraklar genellikle farklı kaya ve katmanların yüzyıllar boyunca birikmesiyle oluşur. Bu farklı katmanlar su emme ve doygunluk açısından birbirinden farklılık gösterir. Doymun hale gelen veya doyma noktasına ulaşan toprak, kendisini kaplayan bitki örtüsünün yapısına göre kayganlaşır (Öztürk, 2002). Eğer arazi çok dikse ve onu bir arada tutacak bitki örtüsü yoksa, kaygan yüzey üzerindeki kütleyi taşıyamaz ve kütle aniden kayar, bu da büyük bir kütle hareketine neden olur (Öztürk, 2002; Şahin ve Sipahioğlu, 2003). Bu olaya heyelan denir. Ülkemizde heyelanlar genellikle Orta ve Doğu Karadeniz bölgesinde meydana gelmektedir (Öztürk, 2002). Heyelanların doğal nedenleri olabileceği gibi, özellikle doğal bitki örtüsünün insan tarafından tahrip edilmesi gibi insan yapımı faktörler de vardır. Son yıllarda meydana gelen heyelanların, heyelan alanlarında yerleşim alanlarının kurulmasıyla birlikte daha fazla can ve mal kaybına neden olduğu gösterilmektedir (Şahin ve Sipahioğlu, 2003).

3.3.3. Volkan Patlamaları

Volkanizma; Yüksek sıcaklığın artan basıncı nedeniyle yer altı kayalarının erimesi sonucu oluşan konveksiyon akımlarının etkisiyle magmanın yer kabuğuna girerek yeryüzüne doğru yükselmesi olayıdır. (Şahin ve Sipahioğlu, 2003; Hoşgören, 2000). Yanardağ ve patlamanın tanımı; Volkanik aktivite sonucu yeryüzüne doğru yükselen maddeler katı, sıvı veya gaz halinde olup, bu maddelerin çıkışına volkan, oluşumuna ise patlama denilmektedir (Erinç, 2000). Volkanların oluşumu sırasında, patlama alanlarında bulunan malzemelerin incelenmesiyle tarihsel bilgiler (kaya yapısı, patlama düzeni vb.) elde edilir. Ayrıca, sualtı volkanizmasına ilişkin bilgilerimizin çoğu, geçmiş volkanizmanın izlerinin yorumlanmasından faydalanılmaktadır (Cas ve Giordano, 2014; Zengin, 2021).

3.3.4. Tsunami

Tsunamiler, deniz ve okyanus tabanında meydana gelen deprem gibi tektonik olaylar ve bunun sonucunda deniz tabanının çökmesi sonucu denize giren enerjinin oluşturduğu devasa, uzun ömürlü deniz dalgalarıdır. Tsunamiyi tehlikeli kılan, dalgaların

sürüklenmesinin yerleşim yerlerine zarar verebilecek bir hıza ulaşmasıdır (Gusman, 2015; Acar, Ak ve Kesici). Ülkemiz üç tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen diğer doğal afet türlerine göre tsunami tehdidinden daha az etkilenecek gibi görünmektedir.

3.3.5. Çamur Akıntıları

Toprağın suya doyması ve yer çekiminin etkisiyle vadilerden aşağı doğru akması olayına çamur akışı denir. Zengin kil katmanlarına sahip dik yamaçlarda yer alan topraklar bu doğal afete karşı savunmasızdır. Çamur akışları, çoğunlukla kurak ve yarı kurak iklimlerde, dağlık ve volkanik bölgelerde meydana gelen, çok sayıda mağduriyete ve maddi hasara sebebiyet veren doğal afetlerdir. (Coussot ve Meunier, 1996; Özey, 2011; Şahin ve Sipahioğlu, 2002; Erinç, 2000; Ancey, 2013; Zengin, 2021).

3.4. Meteorolojik/Klimatik Afetler

Ülkemiz, bulunduğu konum itibarıyla dört mevsimi birden yaşamaktadır. Bu durum oldukça sık rastlanılan meteorolojik kaynaklı afetlere sebep olmaktadır. Oluşan bu doğal afetler bilhassa kuraklık, sel/taşkın ve dolu afetleridir. Bu afetler ülkenin çok geniş alanında görülmektedir. İnsanların doğayı katletmesi, dere yataklarına yapılan yanlış yapılaşmadan kaynaklı sel ve taşkınlar gün geçtikçe artış göstermekte ve can ve mal kaybına sebep olmaktadır (Ceylan ve Kömüşçü, 2008)

3.4.1. Sıcak/Soğuk Dalgası

Sıcak hava dalgası, belirli bir dönemde nem ve basıncın etkili olduğu yerel iklim şartlarının üzerinde seyreden şiddetli hava dönemidir. Sıcak hava dalgasının etkili olduğu bölgede insan sağlığını etkilemekle birlikte tarım verimliliğini düşüren orman yangınlarına sebep olan ve su kaynaklarının eksilmesine neden olan toplumu etkileyen bir tehdit olarak görülmektedir. İnsan kaynaklı iklim değişikliği ile bağlantılı olan sıcak dalgası en ölümcül meteorolojik olaylardan biri olarak değerlendirilmektedir (AFAD, 2024a).

Soğuk hava dalgası ise; bir bölgede aniden oluşan ve uzun bir müddet etkili olan aşırı hava olaylarıdır. Soğuk hava dalgası oluşan yerlerde don olayı da gerçekleşmektedir. Don, hava sıcaklığının 0°C'nin altına düşmesidir. Bu durum tarımsal üretimi olumsuz etkilemekle birlikte alt yapıya zarar vermektedir. Soğuk hava dalgası toplumu maddi manevi etkilemektedir (Gönençgil ve Acar Deniz, 2016, s. 51).

3.4.2. Kuraklık

Kuraklık, düzensiz ve dengesiz yağış rejimlerinin sebep olduğu su eksikliği nedeniyle toprak özelliklerinin uzun süreli kaybıdır. Kuraklığa bağlı olarak toprak verimliliğinin azalması, başta yetersiz beslenme olmak üzere birçok olumsuz sonuca yol açmakta ve bu olumsuz sonuçların tümüne kıtlık adı verilmektedir (Kelley vd., 2015; Acar, Ak ve Kesici). Kıtlıklar ciddi sağlık, sosyolojik (örneğin göç) ve ekonomik sorunlara yol açmaktadır. Kuraklığa neden olan faktörler genellikle coğrafi koşullar ve doğanın bilinçsizce tahrip edilmesidir (Kaplukan, 2013).

3.4.3. Dolu

Dolu; çoğunlukla birbirine kenetlenen granüler yapı, kümülüs bulutu koleksiyonundaki dairesel hava akımlarından kaynaklanmaktadır (Şengün ve Sipahioğlu, 2002). Dolu tanelerinin neden olduğu hasarlar aynı zamanda mevcut parçacıkların sayısı, bunları hareket ettiren rüzgârların hızı, dolunun boyutu ve hacmiyle de ilgilidir (Zengin, 2021).

3.4.4. Hortum

Yerden hızla yükselen hava, basıncı ve sıcaklığı düşürür. Aynı zamanda rüzgârın şiddeti artar ve su buharı yoğunlaşmaya başlar. Su buharının yoğunlaşması, bulutun altında belirmeye başlayan sarmal şeklin daha görünür olmasını sağlar ve hava daha dengesiz hale gelerek kasırganın gücünü artırır. Oluşan spiral kalıp, aşağıdan çekilen havayı hızla soğutup yoğunlaştırıyor ve dolu, şiddetli yağmur ve şimşek, güçlü akımla ilişkilendiriliyor. Kasırgalar tropik kasırgalardan çok daha küçüktür ancak aynı derecede yıkıcı etkiye sahiptir (AFAD,2024b).

3.4.5. Kasırga

Bir kasırga veya tropikal kasırga, Beaufort ölçeğine göre saatte 118 km'den (75 mil/saat) fazla esen büyük ölçekli, çok şiddetli bir tropik rüzgardır. Kasırgaların oluşumu temel olarak iki faktöre bağlıdır: deniz suyu sıcaklığı ve havanın nemi. Deniz suyu sıcaklığı 26 °C'nin üzerine çıktığında deniz üzerindeki havanın sıcaklığı yükselir ve nem artar. Sıcaklık arttıkça sıcak, nemli hava atmosfere yükselir. Bu durumda okyanus yüzeyinde alçak basınç alanı oluşur. Alçak basınç alanını çevreleyen hava o bölgeye doğru çekilir. Nemli hava atmosferde ısınıp yükseldikçe soğur ve içerdiği gazlı su yoğunlaşarak su damlacıkları ve bulutları oluşturur.

Su buharı yoğunlaştığında çevreye ısı verir. Bu, daha fazla havanın ısınmasına, yükselmesine ve soğumasına neden olarak kasırganın güçlenmesine neden olur. Sıcaklığın ve nemin etkisi altında bulutlar döner ve büyür. Dönen bir fırtınada rüzgâr hızı saatte 119 kilometreye ulaştığında buna kasırğa denir (Tubitak).

3.4.6. Tayfun

Kuvvetli rüzgârlar, ilginç yapılı bulutlar ve sellerle dünyanın en sıra dışı hava olaylarından biridir. Batı Pasifik Okyanusu'ndaki tayfunlara kasırğa denilmektedir. Kasırgalar, hortumlardan neredeyse 2000 kat daha büyük olurlar ve etraftaki hemen her şeyi yok ederler. Oluşan kasırgalar sonucunda verdikleri zararlar ülkenin ekonomisini alt üst etmekte ve birçok canın yok olmasına sebebiyet verirler. Hortumlar genellikle çok kısa süreli olur ve küçük belirli bir bölgede olmasına karşılık kasırgalar, büyük bir alana yayılır ve yavaş hareketlidir. Tayfunlar, hortumların oluşmasına zemin hazırlamasıyla bilinen bir afettir (AFAD,2024c).

3.4.7. Sel

Taşkın, nehir yatağına taşıyabileceğinden daha fazla suyun ulaşması nedeniyle insanların can ve mal kaybıyla sonuçlanan bir afet türüdür (Karabulut, Sandal ve Gürbüz, 2007; Şahin ve Sipahioğlu, 2003). Sellerin felakete dönüşmesinin en etkili yolları arasında yoğun ve uzun süreli yağışlar, küresel ısınma nedeniyle buzların erimesi ve erozyon nedeniyle akarsu yataklarının taşıyabileceği su miktarının azalması yer alıyor. Ayrıca su baskınlarının meydana gelmesi ve afete dönüşmesinde; iklim özellikleri, bitki örtüsü ve yer şekilleri gibi doğal nedenlerin yanı sıra orman alanlarının tahrip olması, su yataklarında yerleşimlerin kurulması gibi insan yapımı etkiler de önemli rol oynamaktadır (Akın, 2017).

3.4.8. Çığ

Çığ, yamaçların yüksek olduğu ve bitki örtüsünün seyrek olduğu bölgelerde katmanlar halinde biriken kar kütesinin iç ve dış kuvvetlerin etkisi altında hızla ve ani olarak yamaç yönünde kaymasıdır. Farklı zamanlarda düşen karların özellikleri zamana göre farklılık göstererek farklı katmanlardan oluşan bir kar kütesi oluşturur. Bu nedenle çığ bazen tek bir katmanın başka bir katmanın üzerinde kayması ya da taban arazisindeki tüm katmanların kayması olarak görülmektedir (Sovilla, Burlando ve Bartelt, 2006; Acar, Ak ve Kesici,). Çığlar genellikle yerleşim yerlerinin uzağında meydana gelse de yerleşim

alanlarında meydana geldiğinde ciddi hasara yol açabilecek bir afete dönüşebilmektedir. Ülkemizde çığ felaketleri diğer doğal afet türlerine göre daha az görülmekle birlikte ciddi mal ve can kayıplarına da neden olabilmektedir (Kömüşçü, Çelik, Ceylan, 2011; Ergünay, 2007).

3.5. Biyolojik Temelli Afetler

3.5.1. Erozyon (Toprak aşınımı)

Erozyon, toprağın bir bütün olarak varlığını sürdüren bitki örtüsünün su, rüzgâr veya diğer dış kuvvetlerin etkisi altında tahrip olması sonucu koruyucu örtüsünden yoksun kalan toprağın erozyonu ve hareketi olayı olarak anlaşılmaktadır (Özey, 2012; Güler ve Çobanoğlu, 1997). Arazinin eğimi, toprağın yapısı, yıllık yağış miktarı, iklim faktörleri, bitki örtüsü, toprak ve çeşitli bitki müdahaleleri erozyonun şiddetini belirleyen faktörlerdir (Karaoğlu, 2006).

3.5.2. Orman yangınları

Oluşum sebeplerine göre yangınlar ikiye ayrılmaktadır. Doğal olayların (yıldırım çarpması, volkanik patlamalar vb.) neden olduğu yangınlara doğal yangınlar denilmektedir (Akyel, 2007). Dünyadaki orman yangınlarının çoğu (%98,8) çeşitli insan faaliyetleri sonucunda kasıtlı veya kasıtsız olarak çıkarılmaktadır. Bunun %4'ü dikkatsizlikten, %10'u ise kasıtlı (terörist saldırı, kundakçılık, kırsal alanı açma isteği) olarak orman yangınlarına sebep olmaktadır (OGM, 2007). Orman alanlarının bulunduğu yer ile yerleşim alanlarının iç içe olduğu yerler devamlı olarak büyüme göstererek hızlı bir sosyoekonomik değişiklikler göstermektedir (Velez, 2001; Zengin, 2021).

3.5.3. Salgınlar

“Dünya Sağlık Örgütüne göre: sadece hastalık ve sakatlığın olmadığı aynı zamanda fiziki, ruhsal ve sosyal yönden de etkileyen bir sağlık durumudur diye belirtilmiştir” (WHO, 1946). *‘Günümüzdeki hastalık tanımına göre; canlılarda oluşan sağlık problemleri oluşan ve durumlar sonucunda ruhsal bozulmaların meydana gelmesindeki değişiklikler olarak tanımlanmaktadır’* (TDK). Dünyada bazı bölgelerindeki yaşam şartları, sağlıksız ortamların, çevrede oluşan olumsuzluklar, açlık, doğal afetlerin yaşanması vb. birçok nedenin etkili olduğu salgın hastalıklar meydana gelmiştir. Oluşan salgın hastalıkların tedavi yöntemleri

bulunmasındaki süre içerisinde toplu ölümlere sebep olarak insanlık tarihinde önem arz etmektedir (Kılıç 2004). Geçmişten günümüze kadar olan süreçte insanlık birçok salgın hastalıklarla baş etmeye çalışmışsa da hızlı bir şekilde yayılması olumsuz sonuçları doğurmuştur. Yayılan hastalık az bir ihtimalle ortadan kalksa da her vakit yeni türde ortaya çıkarak yeni salgın hastalıkların olması kaçınılmaz bir durumdur (Raoult vd., 2013; WHO,2018; Zengin, 2021).

Devletin devamlılığı bireylerin ve toplumların sağlıklı olmasına bağlı bir unsurdur. Bununla birlikte kötüleşen sağlık olanaklarının hızlı bir şekilde düzeltilmesi elzemdir (Gümüştü 2003). Toplumun sağlığına doğrudan müdahale eden devlet kavramı ilk olarak 18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan halk sağlığı ulusal meşruiyetin temellerinden biri haline gelmiştir (Tetik 2007: 8-9). Yakın bir tarihte Covid-19 salgını ile karşı karşıya kalınmış ve pek çok kişinin sağlığını olumsuz yönde etkileyen ve can kayıplarına neden olan, günümüzde en yaygın görülen koronavirüs türlerinden biridir. Corona virüsün adı, yüzeyindeki çubuk benzeri uzantıların taça benzeştirilmesi nedeniyle Latince taç manasında olan "corona" kelimesiyle ifade edilmiştir (WHO, 2020; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020). Bu virüs tam olarak yok olmasa da yerine varyantları olan yeni türleriyle insanlığı tehdit etmeye devam etmektedir.

3.5.4. Böcek istilası

Genellikle biyotik (zararlı orman böcekleri, yangınlar vb.) ve abiyotik (fırtına, kuraklık vb.) olan bu iki grup ormanların tahribine, sürekliliğinin olmasını engelleyen ve son derece zararlar vermektedir. Özellikle doğal ormanlarda en zararlı ve yıkıcı faktör böceklerin saldırılarıdır (Ivantsova ve diğerleri, 2019; Zengin, 2021).

3.6. Sosyal Temelli Afetler

3.6.1. Savaşlar

Savaş veya harp; karşılıklı iki ülke veya bir ülke içerisindeki toplumların isyan çıkararak büyük milis gruplar arasında gerçekleşen her türlü silahlı çatışmalardır. Savaşlar genellikle dini, ulusal, politik ve ekonomik hedeflere ulaşmak için yapılmakta ve kullanılan silahlara, amaca, taraflara ve mekânlara göre farklı adlarla anılmaktadır.

Örneğin nükleer savaş, soğuk savaş, iç savaş, dini savaş (cihad, haclı seferi), dünya savaş, gerilla ve biyolojik savaş gibi (AFAD,2024d).

3.6.2. Terör olayları

Terörizm, terörizm veya korkutma, siyasi, dini ve/veya ekonomik hedeflere ulaşmak için sivillere, hedeflenen gruplara veya yetkililere, yerel ve kamu yetkililerine karşı baskı, gözdağı ve her türlü şiddet aracının kullanılması manasına gelmektedir (AFAD, 2024e).

3.6.3. Göçler

Göç, insan topluluklarının yaşadıkları yerlerden dini, ekonomik, siyasi, sosyal ve diğer durumların sebep olduğu yaşamlarının tamamını veya bir kısmını geçirmek üzere bir yerleşim yerinden diğer yerleşim alanlarına hareket etmeleri olarak tanımlanabilir. Bu süre içerisinde kişisel nedenlerle hareket etmeye ve eşyaların taşınmasına, ayrıca kuşların, balıkların ve bazı hayvan türlerinin yılın belirli zamanlarında dünyanın farklı yerlerine doğru hareket etmesine de göç denilmektedir (AFAD, 2024f).

3.7. Teknolojik Temelli Afetler

3.7.1. Maden kazaları

Maden kazası, yer altındaki mineral kaynakların ve metal kaynakların yeryüzüne çıkarılması esnasında oluşan olaylardır. Kaya madenciliği sırasında da kazalar oluşmaktadır. Özellikle yer altı kömür madenciliği başta olmak üzere maden kazalarında her yıl binlerce madenci hayatını kaybetmektedir. Kömür madenciliği, genellikle kararsız kaya, metan gazı ve kömür tozu gibi düz kaya katmanları nedeniyle sert kaya madenciliğinden çok daha tehlikeli kabul edilir (AFAD, 2024g).

3.7.2. Biyolojik, nükleer, kimyasal silahlar ve kazalar

Biyolojik ajanlar, insanları, hayvanları ve bitkileri öldüren veya hastalığa neden olan organizmalar veya bu organizmalar tarafından üretilen zehirli maddelerdir. Biyolojik tehlikeler; biyolojik ajanlar ve güvenli olmayan laboratuvar prosedürleri gibi koşullardan kaynaklanan tüm tehlikelerdir. Bu, doğal olarak oluşan biyolojik

hastalıkları (bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan), çevrede bulunan veya hayvanlarda teşhis edilen ve insanları enfekte edebilen biyolojik ajanları, biyolojik ajanlar içeren veya yayan silahları (biyolojik silahlar), biyolojik ajanlara karşı terörist saldırılarını (biyoterörizm) içermektedir.

Biyolojik saldırı, biyolojik ajanların kasıtlı olarak çevreye sokularak insanlarda, hayvanlarda ve bitkilerde hastalığa veya ölüme neden olmasıdır. Bu maddeler doğada mevcuttur ve hastalığa neden olma yeteneklerini artıracak, mevcut ilaçlara karşı dirençli hale getirecek veya çevreye yayılma yeteneklerini artıracak şekilde değiştirilebilir. Teröristler tarafından tercih edilmeleri tespit edilmesi son derece zor ve hastalığa neden olmaları uzun sürmesi başlıca nedenleri arasındadır.

Nükleer tehditler; nükleer malzemelerin (uranyum, plütonyum vb.) bozunması (fisyon) veya iki atomun birleşmesi (sentez) sırasında ortaya çıkan enerji kullanılarak uygulanır; Yıkıcı bir basınç dalgasının, ölümcül radyasyonun ve aşırı ısının açığa çıktığı durumlardır. Nükleer patlama; havayı, suyu ve yüzeyleri kilometrelerce kirleten güçlü ışık, ısı ve basınç dalgası ile radyoaktif maddelerden oluşan bir patlamadır. Nükleer silah, düşman bir devletin veya terör örgütünün fırlattığı bir füze olabileceği gibi, tek bir kişinin taşıyabileceği kadar küçük bir mobil silah da olabilmektedir.

Kimyasallar günlük hayatımızın hemen hemen her alanında bulunmaktadır. Kimyasallar genellikle endüstriyel uygulamalarda ve günlük ev temizliği veya bakımı amacıyla hammadde veya ara ürün olarak kullanılmaktadır. Kimya sektörünün gelişmesine paralel olarak bu maddelerin kullanımı da her geçen gün artmakla birlikte bu artış bazı tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren, kimyasal madde üreten, işleyen veya depolayan firmalarda meydana gelebilecek kazalar, insanlara ve çevreye olumsuz etki yapmaktadır. Diğer bir tehdit ise bu maddelerin günlük olarak kara, deniz veya demir yoluyla taşınmasıdır.

Son yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda toksik kimyasallar maddelerin belirli hedeflere zarar vermek amacıyla da kullanılabileceği keşfedilmiştir. Toksik kimyasalların yapılarını değiştirerek etkilerini artırma yeteneği, bu maddeleri potansiyel silah haline getirmektedir. Terör saldırılarında ve savaşlarda kimyasal maddeler kullanılmaya başlanması bu potansiyeli ortaya çıkarmaktadır. Hayatımızın her alanında ortaya çıkabilecek kimyasal tehditlere karşı hazırlıklı olabilmek için korunma yöntemlerini ve doğru davranışı bilmek hayati önem taşımaktadır.

3.7.3. Sanayi ve ulaşım kazaları

Endüstriyel kazalar, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından “çoğunlukla planlanmayan, kişisel yaralanmaya neden olan, makine, alet ve ekipmanlarda hasara neden olan ve üretimin geçici olarak durdurulmasına neden olan bir olay” olarak tanımlanmaktadır. Ulaşım araçlarıyla yapılan kazalar ise beklenmedik bir şekilde meydana gelen ve ölüm, yaralanma veya sakatlık ile sonuçlanan durumlardır. Uluslararası verilerine göre bir kaza sonucu en az 10 kişi hastaneye kaldırılması ve en az 25 kişi yaralanırsa bu kazalar afetlere dönüşür. Trafik kazaları, günümüzde en sık görülen insan kaynaklı felaketlerdir.

Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası'nın 2004 yılında ortaklaşa hazırladığı Dünya Trafik Kazalarının Önlenmesi Raporu'na göre her gün 3.342 kişi trafik kazalarından hayatını kaybetmekte ve bu da her sene tahmini 1,2 milyon kişinin trafik kazalarından öldüğü ve dünya çapındaki ölümlerin %2,1'inin trafik kazalarından kaynaklandığı anlamına gelmektedir. Ölümlerin yanı sıra her yıl trafik kazalarında yaklaşık 50 milyon kişi yaralanıyor veya sakat kalmaktadır. Trafik kazalarının bir diğer olumsuz yönü ise sebep oldukları ekonomik kayıplardır ve trafik kazaları dünya çapında her yıl ortalama 518 milyar dolarlık hasara sebep olmaktadır (AFAD,2024h). Yapılan afet tanımları göstermiştir ki afet eğitiminin insanlar açısından ne kadar önemli olduğudur ve verilecek olan eğitimin sadece kurumlarda verilmesi yeterli olmadığıdır.

3.8 Türkiye’de Doğal Afetler

Depremler, oluşum sıklıkları ve verdikleri zararlar göz önüne bulundurulduğunda ülkemizde doğal afetler listesinin başında yer almaktadır. Kaydedilen büyük depremlerin oluşmasındaki en önemli faktör dünyadaki aktif faylardan biri olan Kuzey Anadolu Fay Hattı (KAF) ve Doğu Anadolu Fay Hattı'dır (DAF). Doğu Anadolu Bölgesi'nde Bingöl-Karlıova'da başlayan KAF, Marmara Bölgesi'ne kadar uzanmakta ve 17 Ağustos 12 Kasım 1999'da yıkıcı Marmara depremlerinin ve Düzce'nin meydana geldiği 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş'ta yaşanan en fazla kayba yol açan depremlerdir. Kuzey Anadolu Fayı, yaş ve uzunluk gibi bazı özellikleri bakımından Amerika'daki San Andreas Fayı'na benzemektedir. Bu iki aktif fay bilim adamlarının üzerinde yoğun olarak çalıştığı başlıca faylar arasında yer almaktadır. Karadeniz bölgesi ve heyelan riski açısından daha yüksek olup, çığ felaketleri en sık Doğu Anadolu'nun dağlık bölgelerinde meydana gelmektedir yine İç Anadolu Bölgesi'nde de obruk felaketleri ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de çeşitli doğal afetler meydana gelse de en yıkıcı ve zarar verici olanı depremdir. Doğal afetler tekrarlanan olaylardır. Bundan dolayıdır ki afetlerin en aza indirmek eğitimle mümkündür. Topraklarının büyük bir kısmı aktif fay hatları üzerinde bulunan Türkiye'nin; bu nedenle afetler yaşanmadan önce olası kayıpları azaltacak bir strateji geliştirmesi, mümkün olduğunca hazırlıklı olması ve okullarda teoride öğretilen afet eğitiminin pratikte de uygulamalı şekilde yapılması gerekmektedir.

4. SOSYAL BİLGİLER'E GENEL BİR BAKIŞ

Eğitim sistemleri aracılığıyla hükümetler, toplumun bilgi, zeka, fikir vb. zekaya dayalı davranış; karakter, ilgi, değerler vb. duyguya dayalı davranış; yetenek, beceri, performans vb. devrinişsel (psiko-motor) davranışlarını istenilen şekilde değıştirmeye, geliştirmeye ya da durumu güncel tutmaktadır (Yeşilyurt,2019).

Tarihsel olarak insanın nasıl davranması gerektiği, hangi davranışın olmasını istediği, bunun nasıl yapılması gerektiği sorusu insan varlığı boyunca tartışılacak ve en az gerçekteşip gerçekteşmeyeceği tartışılmaya devam edecek bir konudur ve bu durum insan var oldukça var olacaktır. Her ne kadar etkileri, kazanımları, faydaları, avantajları ve sorunları, ihtiyaçları vb. birçok araştırmacı ve düşünür arasında tartışma konusu olsa da okullar, insanların davranışlarının değıştirildiği veya değıştirilmesi tanınmış kurumlar ve yerel otoritelerdir. Okullar, eğitim sisteminin en önemli unsurlarından biridir ve olan eğitimin örgün (resmi, yasal, planlı vb.) eğitim sistemiyle ilişkili olup yani formal eğitim kurumu olarak kabul görmektedir (Yeşilyurt, 2019).

4.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Yapısı

Deneyim, kişinin algı veya yaşıyarak edindiği bilgi, beceri ve tutumları ifade etmektedir. Kazanılan deneyimler kişide daimi değışmeler meydana getirmektedir. Kazanılan değışimler kişinin davranışlarında değışime sebep olduğunda “öğrenme deneyimi” gün yüzüne çıkmakta ve hayatın içinden olan Sosyal Bilgiler dersi bireyi hayata öğrenme yaşantılarını sağlayarak yapmaktadır (Rumevleklioğlu, 2003; Erden, 1998). Bir disiplini tanımlamak ne denli zorsa, sosyal bilimleri de tanımlamak o kadar güçtür. Bu duruma sebebiyet veren aslında sosyal bilimlerin içeriğinin genişliğinde ve disiplinler arası yapısında yatmaktadır (Doğanay, 2004).

Geçmişten günümüze herkesin hem fikir olduğu “Sosyal Bilgiler Nedir? Sorusuna bir yanıt bulmak amaçlanmıştır. Yapılan tüm tanımlar diğerlerinin eksik yönlerini doldurmaktadır. Bu anlaşmazlık sosyal bilimlerin tanımıyla sınırlı değildir. Okullarda sosyal bilgiler öğretimnin amacı, içeriği ve yönteminin ne olduğu veya olması gerektiği konusunda uzun süre fikir birliğine varılamamış olması bu durumu tetiklemiştir (Öztürk, 2012). Ancak tüm farklı tanımlara rağmen bu dersin bireylerin ve toplumun yaşamını ve geleceğini şekillendirmede büyük önem taşıdığı konusunda ortak bir vurgunun olduğu açıktır.

Sönmez (1991) ve Kamber (2007) göre; Sosyal Bilimler, kişinin toplumdaki görevini belirleyen ve hayatın gerçeklikleriyle bağlantı kurmasını sağlayan bilişsel yetenekler olarak tanımlamaktadır. Bir başka deyişle sosyal bilgiler, bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine olanak tanıyarak daha mutlu ve keyifli yaşamlar yaşamalarını sağlamaktadır. Güngördü, (2001); Sönmez, (2007); Kılıç (1996) ise, vatandaşların bilgi, beceri ve sosyal bağlılıklarını geliştirmek için, toplumsal hayata ilişkin iyi ve sorumlu temel bilgi, tutum ve değerlerin yetişen nesillere aşılmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin yapısını oluşturan bazı maddelerin açılımı şu şekildedir:

Öğrenme alanı, öğrencinin seviyesine değişen, birbiriyle kapsamlı beceri, konu, değer ve kavramların düzenleyerek öğrenciye aktarılan yapıda öğretilmesidir. Öğrenme alanlarının bir diğer vazifesi de konuların bilimsel olarak sınıflandırılmasıdır. Öğrenme alanları arasında çok boyutlu bir ilişki kurulabileceği gibi bununla birlikte sosyal bilgiler çekirdek konu olduğundan diğer sosyal bilimlerin içerikleriyle de bağlantı kurulabilir.

Kazanım, öğrencinin planladığı bilgi, yeterlilik ve davranışları kazanması ve bunları yaşamında kullanması olarak açıklanmaktadır. Performans, öğrencinin istenilen bilgi, yeterlilik ve davranışları öğrenme yeteneği kapsamaktadır. Beceri, öğrencinin bilişsel ve davranışsal çaba yoluyla öğrendiklerini kendi düzeyine ve eğilimine uygun bir öğrenme ortamında uygulayabilme yeteneğidir.

Kavramlar bilginin temellerini oluşturur ve bilginin en sade ve anlaşılır haliyle öğrencilere aktarılması çok önemlidir. İyi kavramsal öğretim, öğrencilere bilimsel araştırma bilgi ve becerilerine erişim sağlayabilir.

Değerler, toplumsal yaşamın devamlılığını sağlayan, birlik ve beraberlik için sağlıklı düşünceler paylaşılan, gelenek ve göreneği kapsamaktadır. Sosyal bilimler de değerlerin öğretimi büyük önem taşımaktadır.

Değerlendirme, öğrencinin gelişiminin ve becerilerinin her manada yeterli olup olmadığının baştan kontrol edilmesinden oluşur. Sadece bir değerlendirme süreci olmadığı için süreç odaklı değerlendirme de gereklidir (Açıkgöz, 1996).

4.2. Sosyal Bilgilerin Önemi

Tüm ülkelerin ulaşmak istediği ve ulaşmak için çok çalıştığı vizyon, vatandaşlarının sorumlu, bilinçli, yasalara saygılı ve saygılı olmasıdır. Ülkemizde de bu amaçla yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Bu dersin amaçları çerçevesinde etkili ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek amacıyla doğrudan değerler öğretilmektedir (Akar ve Yıldırım, 2004).

Sosyal Bilimler alanıyla ilgili sosyal bilgiler dersinin kısmen sosyal bilim disiplinlerini kapsayan ve öğrencilerin hazırlık düzeylerine göre seçilen bir ana derstir. Bu disiplinler arası ilişki nedeniyle sosyal bilimler branşı büyük bağlantı olarak tanımlanmış yani sosyal bilimler branşının bir “bağlantı” işlevi gördüğü tespit edilmiştir (Goodman ve Adler 1985; Kök, 2020). NCSS' nin sosyal bilimler dersinin önemine ilişkin başka bir tanımında; birden fazla sosyal bilimi kapsayan sosyal bilim dalı, farklı enstrümanlardan oluşan bir koleksiyona sahip bir orkestraya benzemektedir (NCSS, 1994).

Martorella (1996) da sosyal bilim disiplinlerinin sosyal bilim çalışmalarının temel direği olduğunu ifade etmiştir. Sosyal bilimler disiplinlerine ait birçok bilginin tamamen sosyal bilimler lisans programı çatısı altında sunulmasına çalışılmaktadır. Bu anlamda Sosyal Bilimler dersi sosyal bilim araştırmalarını, bulgularını, yöntem ve tekniklerini dikkate almaktadır (Önal ve Kaya, 2006; Öztürk, 2012).

Sosyal Bilgiler programı, kendine özgü hedef ve kazanımları ile öğrencilerin iyi vatandaşlar olarak yetişmelerini, diğer kültürlerle açık olmalarını, diğer kültürler hakkında bilgi edinmeyi ve özgür düşüncelerini, kendi değerlerinin tam olarak yerleşmesini sağlamaktadır. Sosyal bilimlerle yakın bağlantısı ve demokrasiye duyarlılığı nedeniyle sosyal bilimlerin öğretilmesi; laik ve milli eğitim uygulamalarında liberallik ve demokrasiye yönelik bir rehber olması nedeniyle önemlidir. Sosyal bilimlerin Türkiye’de ve diğer ülkelerde artan değeri, bu bilimlerin toplumsal yaşamdaki rolünün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (TED,1987; Rumevleklioglu, 2003). Sosyal Bilgiler dersinin önemi 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda da ifade edilmiş olup, Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri’nde aşağıda belirtilmiştir. Sosyal bilgiler dersi müfredatı ile öğrenciler şunları yapabilir:

- *İnsan ilişkileri düzenlemesinde ve ortaya çıkan sorunların çözümünde temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin kavram ve yöntemlerinin uygulanması,*
- *Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik reformlarının yerini anlayacak demokratik, laik, millî ve çağdaş bir yaşama istekli*

olmaları,

- Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlarını bilerek çevre bilinci ve doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
- Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
- Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
- Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
- Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
- Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
- Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
- Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
- Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır (italik yazılanın orijinali; Aktaran:MEB TTKB,

4.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihçesi

Ülkemizin sosyal bilgiler programında yer alan dersler ilk kez Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) zamanında ilkokul programlarına dâhil edildiği ifade edilmekle birlikte bu dönemde programda sadece Tarih ve Coğrafya dersleri yer almaktaydı (Öztürk ve Otluoğlu, 2002). Cumhuriyet devrinde ise 1924 yılında programa alınan Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumatı Vataniye dersi, 1926 yılında “Yurt Bilgisi” dersi olarak değişikliğe uğramıştır. 1926 yılındaki ilkokul programının, zamanın değişmesiyle 1962 yılına kadar devam ettiği söylenebilir. 1962 yılında disiplinlerarası bir yaklaşımla 'Toplum ve Ülke Araştırmaları' adı altında birleştirilmiştir.

1968 senesinde yapılan değişiklikle ilkokul 4. ve 5. Sınıf dersleri “Sosyal Bilgiler” adı altında birleştirilmiştir. 1985 yılında ortaokullarda sosyal bilgiler dersi kaldırılarak Milli Tarih, Milli Coğrafyası ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri açılmıştır. Fakat sonrasında 1992 yılında yeni bir vatandaşlık programı uygulamaya konulmuştur. 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu eğitim sisteminin uygulamaya konmasıyla Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri kaldırılmış, 1998 yılında bunların yerine ilkokul 4'ten 7'nci sınıfa kadar olankademelere Sosyal Bilgiler dersleri konmuştur. Tüm sınıflar için yeni bir Sosyal Bilgiler müfredatı uygulamaya dâhil edilmiştir.

Bilhassa dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmelerin Türkiye Cumhuriyeti'ne yansması, eğitim bilimlerindeki yeni gelişmeler, ekonomik ve demokratik eğitime duyulan ihtiyaç gibi olaylar yeni bir programın hazırlanmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda 2005 yılında sosyal bilgiler dersi için yeni bir müfredat oluşturulmuştur. Bu programın en önemli özelliği eski programın davranışsal yaklaşımını terk ederek yapılandırmacı bir yaklaşımla öğrenme ilkesini benimsemesidir (Bilgili, 2006).

Bilim ve teknolojiadaki hızlı değişim, bireylerin ve insanların değişmekte olan ihtiyaçları, öğrenme ve öğretmeye yönelik teori ve yaklaşımlardaki yenilik ve gelişmeler, yetişecek nitelikli kişilerin beklentilerini artırmış ve Sosyal Bilimler programı 2005 yılında yeniden düzenlenmiştir. 2017 yılında pilot okullarda 5. sınıflar, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ise tüm okullarda uygulanmaya başlanmıştır. Yenilenen sosyal bilgiler programıyla birlikte insan yetiştirmeye yönelik müfredat, yalnızca bilgi veren bir yapı yerine, bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve becerileri aşılamayı amaçlayan basit ve anlaşılır bir yapıda geliştirilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018a).

Tarih boyunca eğitim felsefesi alanında çalışan uzmanların farklı görüşlere sahip olduğu, sosyal bilimler alanında çalışan eğitim uzmanlarının ise sosyal bilimlerde bilgi aktarımı konusunda farklı görüşlere sahip olduğu görülmektedir (Doğanay, 2005). 1950'lerden bu yana sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarının birleşik bir amaç ve hedefler dizisinden yoksun olduğu görülmüştür. Böyle bir durumun olmaması nedeniyle öğretmenler hangi içerik ve yöntemin en uygun olacağının kararını verememişlerdir (Barr, Barth ve Shermis, 1978). Bu nedenle sosyal bilimler eğitimiyle ilgilenen bilim insanları bir takım çalışmalar yaparak sosyal bilimlerin doğasını şekillendiren öğretim yaklaşımlarını belirlemeye çalışmışlardır.

Bu çalışmalardan birini yürüten Barth ve Shermis, 1970 tarihli bir makalede sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarının bir sınıflandırmasını oluşturmuşlardır. Bu sınıflandırma daha sonra Barr, Barth ve Shermis tarafından yayınlanan “Sosyal Bilimlerin Tanımlanması” başlıklı araştırmaları üç çalışmada yayınlanmıştır. (1977) yaklaşımı ortaya koyan kişidir (aktaran; Öztürk, 2006). Sosyal bilgiler eğitimi alanında üç ortak geleneğin içeriğine bakıldığında sosyal bilgilerin vatandaşlık aktarımı olarak öğretilmesi, öğrencilerin belirli davranış, bilgi, bakış açısı ve değerleri öğrenmesini amaçlayan bir öğretim biçimini yansıtmaktadır. Bu davranışlar, bilgi vb. unsurlar hem öğretmenin hem de öğrencinin katıldığı kültürel geleneklerdir. Yani iyi bir vatandaş, belirli değer ve tutumlara sahip olan, kabul edilen uygulamalara bağlı kalan ve kabul edilen sivil faaliyetlere katılan kişi olarak tanımlanmaktadır (Barr, BarthveShermis, 1978).

Buna göre vatandaşlık aktarımının genel hedefi toplumun temel kurumlarının değer, inanç ve öğretilerini aktararak bulunan durumun devamını sağlamaktır (Öztürk, 2006). Sosyal bilgilerin bir sosyal bilim olarak öğretilmesi, sosyal bilimin bilgi, beceri ve değer hedeflerinin kazanılmasının vatandaşlık için en iyi ve etkili hazırlık olduğu hipotezine dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre öğrencilerin sosyal bilimlerin yapısını (temel kavramları, genellemesi ve teorisi) ve bilgi toplama ve yorumlama süreçlerini öğrenmeleri gerekmektedir. Buna istinaden sosyal bilimcilerin tanımlarında önemli anlayışlar, bakış açıları ve problemler sosyal bilgiler derslerinin içeriğini oluşturmaktadır (Öztürk, 2006). Çünkü sosyal bilgiler toplumun diğer ilgili alanları arasında bağlantı kurmazsa dersin anlaşılması zordur. Bu nedenle sosyal bilimler derslerinde “bağlanmak” önemlidir. Çünkü sosyal bilgilerin öğrenme alanlarında; Tarih, Coğrafya, İktisat, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Hukuk gibi Sosyal Bilimlerin yanı sıra insan hakları, vatandaşlık ve demokrasi konuları disiplinler arası bir yaklaşımla

bütünleşik bir şekilde ele alınmaktadır (MEB, 2018b).

Bu anlamda sosyal bilimlerin bir sosyal bilim olarak öğretilmesinin temel amacı, öğrencilere bir sosyal bilimcinin soracağı soru türlerini sorma ve bir sosyal bilimcinin çözümlemeli araç ve görüşlerini kullanma fırsatı vermektir. Ayrıca öğrenci belirli bir sosyal bilim disipliniyle ilişkili düşünce kalıplarını ve zihniyeti kazandıkça farklılıkları daha iyi tanıyabilecektir (Barr, BarthveShermis, 1978). Sosyal bilgiler öğretimini yansıtıcı bir araştırma olarak varsayarsak; John Dewey'in bu yaklaşıma ilişkin temel bakış açıları geliştirildiği görülmektedir.

Dewey, eğitimin akademik disiplinlerden veya kültürel değerlerin öğretilmesinden ibaret olmadığını belirtmiş ve okul müfredatının öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alması gerektiğine inanmıştır (Barr, Barth ve Shermis, 1978). Çünkü yansıtıcı sorgulama yaklaşımıyla öğrenci kendi hayatından deneyimlerin bir resmini oluşturmaktadır. Özellikle bu yaşamda, öğrenme etkinliklerine katılım yoluyla öğrenci, sorunlara etkili çözüm bulma ve karar verme anlayışını geliştirmiştir (Ediger, 1988).

Yansıtıcı araştırmanın amacı karar vermenin siyasi demokrasinin vatandaşlık için birincil ön koşul olması olduğundan, yansıtıcı araştırmanın savunucuları sosyal bilgilerin temel hedefi öğrencinin karar verme kapasitesini geliştirmek olduğunu iddia etmişlerdir. Karar verici olarak tanımlanan vatandaş, bir soruna mümkün olduğunca akıllı bir şekilde yanıt verebilen kişidir (Barr, Barth veS hermis, 1978). Sosyal bilgiler dersi, esas olarak mevcut eğitimin hedeflerine uygun olarak hedeflediği “iyi ve aktif” vatandaş yetiştirmektedir.

Çağın gerekleri, sosyal değişimler ve bilim ve teknolojideki yenilikler, sosyal bilgiler dersinin genel hedeflerini sürekli olarak güncellemektedir. Programların amaçları zamanla ve süreklilik içinde güncellense de özünde her zaman “iyi ve aktif” vatandaşlar yetiştirme hedefi yatmaktadır. Böylece sosyal bilgiler programı, öğrenciden önce bu amacı gerçekleştiren öğretmeni ve ona yön veren programın sosyal bilgiler öğretim yaklaşımını yakalamaktadır.

Öğretmenin sosyal bilgiler öğretme yaklaşımı ve programın sunduğu fırsatlar ve kısıtlamalar dersin atmosferini etkilemektedir. Dolayısıyla Cumhuriyet'in ilk zamanlarından günümüze kadar sosyal bilgiler müfredatlarında hangi pedagojik yaklaşımın hâkim olduğunu anlamanın o dönemin sınıflarında ortaya çıkan pedagojik yaklaşımı keşfetmenin önemli olduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin gelişmesinde ve algılanmasında sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarının önemli etkisi olmuştur. Vatandaşlık, insan, iyi ve sorumlu toplum (Kaymakçı ve Ata,

2012) gibi kavramlara odaklanan sosyal bilimler, sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarıyla bu hedefe ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle değişen programlar, kendilerini etkileyen felsefi akımların etkisine ve zamanın iyi vatandaşlardan beklentilerine dayalı sosyal bilgiler öğretim yaklaşımını benimsemektedir.

Bu anlamda çalışmanın amacı; 1968, 1990 ilköğretim programları, 1970, 1985 ilköğretim sosyal bilgiler programları, 1998 ilköğretim sosyal bilgiler programları, 2005 2017 ve 2024'ten itibaren ilk ve orta düzey için sosyal bilim programları olacaktır. Sosyal bilim programları, sosyal bilimlerin öğretimine yönelik yaklaşımlara göre geliştirildiğini ortaya koymaktır.

4.4. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretim Programı ile İlişkisi

Choi ve Wegner (2015) “Sosyal bilgiler araştırmaları alanında sorulan soruların nasıl farklılaştırılacağı, eklektik çalışmalar müfredatının nasıl entegre edileceği ve dolayısıyla sosyal bilgiler müfredatının yaratıcı ve yenilikçi bir şekilde nasıl tasarlanacağı” fikirlerini aldılar. Sosyal bilimler eğitiminin düzeyinin iyileştirilmesi gerektiğini” söylemişlerdir.

Sosyal bilgiler programının ana içeriği insan etkinliklerinin mekân ve zaman içinde değerlendirilmesine odaklanmaktadır. Sosyal Bilgiler Eğitimi kimlik, karakter ve amaç doğrultusunda gelişim ve mücadele geçmişine sahiptir. Ross (2020)'a göre; okul gibi alanın da tarih ve sosyal bilgiler öğrettiğini ve sosyal bilgilerin her zaman kültürü, değerleri ve dünya görüşlerini aktarmaya yönelik bir araç olduğunu söylemektedir.

Sosyal Bilgilerin asıl amacı insanların dünyayla ve birbirleriyle olan münasebetlerinin araştırmasıdır. İçerisinde bulunduğu konumu *tarih, coğrafya, ekoloji, ekonomi, hukuk, felsefe, siyaset bilimi* ve diğer sosyal bilimlere dayanan temel ve disiplinler arası bir araştırma konusudur. Diğer yandan Sosyal Bilgiler ve sorun temelli olan problemlerin çözülmesine yardımcı öğrencileri, toplumlarını ve insanlığı tehdit eden pratik ve etik konuları anlamaya ve bunlarla ilgilenmeye yöneltir. Aynı zamanda öğrencilerin kendilerinin tanımları konusunda ve ne olmak istedikleriyle ilgili, hangi topluma ait olmak istedikleri konusunda iç görü kazandıkları sürecin önemli bir parçasıdır (Alberta, 2015; Bektaş ve Turan, 2024).

Sosyolojiden coğrafyaya kadar pek çok disiplinin pratikte bir araya geldiği yer Sosyal Bilgilerdir. Fikirler üzerinde düşünmek öğrenme düzeyini arttırırken öğrenciler bu fikirlerle karşılaştıklarında etkileşim yoluyla kurulan bağlantıları görebilir ve fikir

üretebilirler. Joubish ve Khurram'a (2011) göre kavramlar, *genellemeler, ilkeler, teoriler ve toplama ve analiz, iş birliği ve karar verme yapıları problem çözme* süreçlerinin temelini oluşturmaktadır (Bektaş ve Turan, 2024).

Sosyal Bilgiler, bilim dallarına özgü tüm özellikleri barındırır ve ana bölümleri kapsarken bu düzey 'bilgi' ve 'becerileri' kapsamaktadır (Oliva ve Gordon, 2018: 16). İyi bir toplum, çocukların sosyal bütünleşmeyle ilgili bilgi, tutum ve değerleri geliştirebilen vatandaşlar olarak yetiştirilmesine odaklanmakta ve onlara "bilgi" sağlamaktadır (Cherryholmes, 1983: 341; Uge, Neolaka ve Yasin, 2019: 378). Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı ve misyonu, öğrenciler arasında çeşitli ve dengeli bir kültürün gelişmesini sağlamak ve demokratik, uyumlu, sosyal, kültürel açıdan zengin ve entelektüel açıdan rekabetçi bir ulus için insan zekasının her düzeyini geliştirmeyi amaç edinmiştir (Bayero, 2021: 466; Bektaş ve Turan, 2024).

Değerler sosyal etkileşimlerle kendi bünyesine alınır. Fakat boyutlarının sosyal bağlamda tanımlanması benimsemeyi gerektirecektir. Birçok konunun keşfedilmesi veya erişilmesi toplum içerisinde mümkün olmamaktadır. Toplum için bir hiyerarşi kurmak ve 'değer' denilen şeyi tanımlamak gerekebilir. Okullar ve eğitim programları sürecin doğru ilerlemesini sağlamak için çabılıyor. Kültürden kültüre farklılık gösteren değer sistemleri, insanın insanlık içindeki önemi gibi birçok konu sosyal bilgiler kapsamında ele alınmaktadır. Çocuk ve gençlerin gelecek yaşamlarında güçlü ve aktif olmaları için okul müfredatlarında "Sosyal Bilgiler Öğretim Programı"nın yeri ve önemi, tüm programlarda yaşamı içinde barındıran birçok göstergeye yer vermektedir (Bektaş ve Turan, 2024).

Sosyal bilgiler öğrencilere *anlama, analiz, sentez, uygulama, değerlendirme, yenilik, eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme ve empati gibi üst düzey bilgi ve beceriler* kazandırmaktadır. Öğrenci gelişiminin farkında olan öğretmenler, aşağıdakileri anlayarak ve bunlara odaklanarak her hususu dikkate alır (The Ontario Curriculum, 2018: 4)

- *Bilişsel Gelişim; beyin gelişimi, işlem ve akıl yürütme becerileri, öğrenme stratejilerinin kullanımı.*
- *Duygusal Gelişim; duygusal düzenleme, empati, motivasyon.*
- *Sosyal Gelişim; kendini geliştirme (benlik kavramı, öz yeterlilik, öz saygı); kimlik oluşumu (cinsiyet kimliği, sosyal grup kimliği, manevi kimlik); ilişkiler (akran, aile, romantik).*
- *Fiziksel Gelişim; fiziksel aktivite, uyku düzenleri, ergenlikle birlikte gelen değişiklikler, beden görünümü, beslenme gereksinimleri.*

Öğrencilerin daha iyi bir yurttaş olmaları Sosyal Bilgiler dersi yardımcı olur. Ulusal

Sosyal Bilgiler Konseyi (NCSS) ulusal ğretim programı standartlarını ilk olarak 1994’te ulusal müfredat standartlarını yayınlamış ve O tarihten bu yana, müfredatı ulusal kalkınma hedefleriyle uyumlu hale getirmek için ulusal standartlar kullanılmıştır (NCSS, 2022). *Sosyal Bilgiler nedir ne değildir?* sorusuna yanıt verildiği ifadede bariz bir şekilde “*Yurttaş Geliştirme*” dikkat çekmektedir. Misal şu noktalar ilgi çekmektedir; “*sosyal Bilgilerin amacı, yurttaşlık yetkinliğinin teşvik edilmesidir*”, “*yurttaşlık yetkinliği, bu sosyal bilgilerin tek sorumluluğu olmasa da, okullarda sosyal bilgilerin her yerde olduğundan daha fazla temelini oluşturur* (NCCSa,2022: 1). Ayrıca yine Ulusal Sosyal Bilimler Konseyi’ne (NCSS, 2021: 1) göre Sosyal bilgiler “*Yurttaşlık Yetkinliğini teşvik etmek için Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimlerin entegre bir çalışmasıdır.*” ifade etmektedir (Bektaş ve Turan, 2024)

Sosyal bilgiler vatandaşlığa yaklaştıkça toplum temelli bir açıklamaya kaçınılmaz olarak gereksinmektedir. Aslında sosyal bilim programında kültürel çeşitlilik, sosyal eşıtlik, dünya sorunları ve sosyal konular dikkatle ele alınmalı, öte yandan sosyal araştırma programının duyarlı ve kapsayıcı olması, karar alma sürecinde aktif olan, ülkesine ihanet etmeyen, toplumsal gelişmeye ve kolektif karar almaya katılan kişileri teşvik etmesi gerekmektedir (Bektaş ve Turan, 2024).

Nitekim Ocak ve Karakuyu’ya (2021: 68) göre; İnsan potansiyelini herhangi bir alanda dengeli bir şekilde ortaya koymak, önemli konulara dikkat edilmesiyle mümkündür.

Tay (2017, s. 467)’a göre ise; müfredat ihtiyaçlarının zamanın değişim ve gelişmelerine göre değerlendirilmesi ve programın geliştirilmesi gerekmektedir.

Turan (2020, s. 257)’a göre; “*“Milli eğitim sisteminin bir parçası olan ve ülkenin fikirlerini, eğitim felsefesini ve beklentilerini yansıtan eğitim, katı, değişmez bir belge değildir; tam tersine, şu anda yansıttığı gibi ilerlemeye devam etmek için sürekli güncellenmesi gerekmedir.”*

4.5. Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programlarında oklu Alan ğretimi

İlköğretimde bulunan alanlar arası yaklaşımlar kullanılarak sosyal bilgiler geliştirilmiştir. Sosyal bilgiler dersi birçok amaca hizmet etse de bazı disiplinlerden faydalanması disiplinlerdeki konuların ilişkileriyle ilgili konuları derslere entegre etmelidir. Çünkü toplumsal olaylar asla tek bir alanlar arasıyla tanımlanamaz. Vakalara genel ve kapsamlı bir şekilde görebilmek için sosyal bilgileri oluşturan disiplinleri bilmek ve bu çalışmaların önemini anlamak gerekmektedir (Keçe ve Merey, 2011).

İnter disiplinler öğrenme yerine kapsamlı bilgi birikimini sağlayarak müfredatlar arası etkinliklerin uygulanmasını kolaylaştırabiliriz. Ayrıca öğretilenlerin gündelik hayatla ilgisi olmadığı yönündeki eleştirilere ve bunu gündelik hayata aktarmanın zorluğuna farklı bir yaklaşım getirebilir (Bektaş ve Turan, 2024).

İnsan beyni, günümüzde insan gelişiminin en büyük aracı olan, değişen eğitimle birlikte beynin öğrenme sürecine uygun eğitim ortamının yaratılmasını, yenilik ve gelişime uymayı gerektirir ve bu durum müfredatta inter disiplinler yaklaşımından faydalanmayı ve istifade etmeyi gerektirmektedir (Demir, 2008).

Çeşitlilik içeren bir müfredat geliştirmek, müfredat geliştirmekten daha fazla bilgi, iş birliği ve çaba gerektirir. Çeşitlilik içeren bir program hazırlamak için birçok sektörden insanın bu sürece dahil olması gerekiyor. Multi disiplinler bir program tasarlanırken öğrenci çeşitliliğine uyum sağlayacak kadar esnek bir program tasarlanmasına dikkat edilmelidir.

Böyle bir programda öğretilecek mefhum, ders veya konunun farklı disiplinler tarafından ele alınması ve dersler arasında mantıksal bir bağlantı kurulması gerekmektedir. Bu süreçte büyük rol oynayan öğretmenlerin farklı bir bakış açısına sahip olmaları, kavramlara ve sorunlara bu bakış açısıyla yaklaşabilmeleri önem arz etmektedir (Sağdıç, 2018).

Program geliştirilirken alanın önerisi belirlenmeli, öğrencilerin ihtiyaç ve beklentileri onların gelişim özelliklerine uygun şekilde olmalı ve bu amaçla programın özellikleri dikkate alınarak farklı bakış açılarına göre geliştirilmelidir. Eğitim sürecinde ortakların her birinin farklı şekillerde iş birliği yapmasının daha fazla faydasını bulmamız mümkündür.

4.6. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Matbaanın icadı ve basılı kitapların yaygınlaşması, sıradan insanın kendi yarattığı bilgiye ulaşabilmesinin ve onu nesilden nesile aktarabilmesinin yolunu açmıştır. O günden bugüne ders kitapları öğrenme ortamının temel basılı materyali olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan sınıf içi iletişimi tanımlayan ve yönlendiren eğitim araçları olan kitaplar, gelişmişlik düzeyleri, kültürel farklılıkları ve eğitime yükledikleri anlam ne olursa olsun, tüm ülkelerin eğitim sistemlerinde önemli bir rol oynamaktadır. 21. yüzyılın gelişimiyle karşılaştırıldığında teknolojinin eğitim boyutundaki gelişimi, bilgisayar ve görsel

ürünlerin olağanüstü gelişimi, hatta internetin yarattığı bilgi yoğunluğu ve derinliği bile temel eğitim anlayışını önemli ölçüde değiştirememiş gibi görünmektedir (Kabapınar, 2003; Çelikhisar, 2019).

Temel öğretim materyali ve eğitim-öğrenme sürecinin temellerinden biri olan kitaplar; Öğretmenlerin fiziki imkanları ve ders programları kadar önemli bir yeri vardır. Derslerde dersin süreçte ilerlemesini sağlayan, yaşamı uzatıp genişleten ders kitapları kullanılmaktadır (Oruç, 2012).

2004'ten bu yana yayınlanan yeni sosyal bilgiler ders kitapları, geçmişte üretilen ders kitaplarından neredeyse tamamen farklıdır. Sosyal bilgiler konularının içeriği, görünümü, hazırlanışı ve değerlendirilmesi tamamen değiştiğini ifade edebiliriz. Ders çeşitliliğinin yanı sıra derslerin sunumu da tamamen değişiklik göstermiştir. Bu durum, 2004 yılında revize edilen sosyal bilgiler öğretim programında yapılan değişikliklerden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Geçmişte müfredat “*davranışçı yaklaşım*” göre tasarlanırken, son değişikliklerle birlikte “*yapılandırmacı yaklaşım*” göre müfredat tasarlandı ve bu görüş birliği, etki günümüzde de hâlâ popülerdir (Çelikhisar, 2019).

Toplum olarak çocuk, yaşamı boyunca sürekli olarak çevresini ve yaşadığı dünyayı gözlemleme biçimi, ailesinin ve çevresinin etkisi, görsel medyadan aldığı bilgiler açısından anlamaya çalışır. Doğumdan okula başlayana kadar. Çocuk, yaşamayı ve öğrenmeyi öğrenmenin ilk sürecinden sonra okula gittiğinde hayata uyum sağlamak için gerekli bilgi ve deneyimi kazanmaya başlar. Sosyal bilimler, bu bilgi ve kişisel deneyimi edinme sürecini hedefleyen bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ders temel olarak birey, toplum ve organizasyon (hükümet ve diğer kurumlar) arasındaki ilişkileri inceler; bilgi, beceri ve bunlara ilişkin deneyimleri aktarmayı amaçlayan içeriğe sahiptir (Kabapınar, 2003).

Bu bağlamda psikologlar bireyden topluma, yakın çevreden uzak çevreye, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru bir yol izlemiş; bu çerçevede bunu yansıtan müfredat ve ders kitapları geliştirilmiştir. Topses (2001)'den alınan bilgiye göre öğretmenlerin sosyal olayları öğretirken vurguladıkları noktalardan bazıları şunlardır:

- Öğrenci merkezli bir eğitim ve öğretim görüşüne göre planlanması,
- Öğrencilerin problem çözme yeterliliklerini geliştirmesi,
- Öğrencilerin yaratıcı düşünmesine ortam hazırlaması,
- Çocuğun kendine ve yaşama uyumunu kolaylaştırması,
- Çocuğun bilişsel ve duyuşsal yaşantısını geliştirici olması,
- Çocuğa bireysel varoluş bilincini kazandırması,

- *Bunu yaparken de çocuğun toplumsallaşmasına katkıda bulunacak nitelikte olmalıdır* (aktaran;Kabapınar, 2003).

4.7. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretim Programı

Sosyal bilgiler müfredatı, bilinçli kararlar almak ve dünyanın ve her yönüyle değişen dünyanın sorunlarına çözüm üretebilen aktif vatandaşlar yetiştirmek olan sosyal bilimler ve beşeri bilimlerdeki bilgi ve yöntemleri bütünleştiren ve uygulayan bir müfredattır. (Öztürk,2012).

Sosyal Bilgiler öğretim programı, öğrencilere öğretim içeriği aracılığıyla sosyal ve kültürel deneyimler kazandırması ve insanlık tarihinin zengin kültürel kazanımlarından faydalanması nedeniyle önemli ve kapsamlı bir programdır (Sözen ve Ada, 2018).

Bu bakımdan sosyal bilgiler, öğrencilere medeniyetin geçmişle günümüz arasındaki hazinelerini öğreten bir köprü görevi görmektedir. Bir ülkeyi güçlü kılan, bu kültürel mirası koruyup gelecek nesillere aktarabilmesidir. Medeniyetin gelişimi doğrudan eğitimle ilgilidir. Bu durumda geliştirmenin amacı tek seferlik bir etkinlik olarak müfredat genelinde sürekliliği sağlayan bir süreçtir. Bu nedenle programın zamana ve duruma göre değiştirilebilen esnek bir program olarak planlanması ve programın toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek ölçüde değiştirilebilmesi önemli olmaktadır (Büyükkaragöz,1997; Sözen ve Ada, 2018).

Tarihsel süreç dikkate alındığında Türkiye’de programların temel gelişimi ve değerlendirilmesine yönelik araştırmaların sürekli olmadığı, ihtiyaç oldukça mevcut programların güncellenmesi ve değiştirilmesine yönelik araştırmaların yapıldığı bilinmektedir (Erden, 1998; Güven ve Alp, 2008).

Cumhuriyetin ilanından sonra Tevhid-i Tedrisat yürürlüğe girmiş ve 1924 yılından itibaren ilköğretimde en iyi sonuçlara ulaşmak için araştırmalar yapılmıştır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte 1924, 1926, 1930, 1932, 1936 ve 1948 yıllarındaki programlarda sosyal bilgiler derslerinde yer alan konular “*tarih, coğrafya ve yurt bilgisi*” adı altında birleştirilmiş ve ayrı şekilde okutulmaya başlanmıştır (Arslan,1999; Kamber, 2007; Öztürk ve Dilek, 2005; Öztürk ve Otruoğlu,2005; Sönmez, 2005).

1962 öğretim programında kişilerarası ilişkiler kişisel, sosyal ve ekonomik yaşam açısından tanımlanmış, coğrafya, tarih ve alan çalışmaları derslerinin yerini sosyal ve alan çalışmaları dersleri almıştır. 1968 programında dersin adı Sosyal Bilgiler olarak değiştirilmiştir (Sönmez, 1991).

1968 İlkokul Programına dayanmaktadır. Sosyal bilgiler dersi hedeflerine (yurttaşlık bilgisi, coğrafya, tarih) yer verilmiştir. 1990 yılında çevre ve ulaşım konuları eklenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda;

- Çevre, dünya ve ülke hakkında bilgi sahibi,
- Toplumdaki insanlar arasındaki ilişkilerde,
- Vatandaşların görev ve sorumluluklarına ilişkin olarak,
- Ekonomik düşüncenin ve yeteneklerin gelişimi, tanımlanmış alt aşamalarla birlikte dört ana aşamaya ayrılmıştır.

Hedeflerin, taksonomik olarak yazılmamış olması, öğrencinin seviyesine uygun olmaması, hedefin taşıması gereken özelliklere uygun olmaması, eyleme dönüşecek özelliklere sahip olmaması, çelişkili veya örtüşen amaçlara sahip olması uygun değildir. Sosyal bilgiler dersinin araştırmanın bilişsel, duyuşsal ve dinamik alanlarına yöneliktir (Sönmez, 1991).

1998 yılında yeniden düzenlenen Sosyal Bilgiler dersi ile 1968 yılında İlkokul Sosyal Bilgisi derslerinin hedefleri oldukça birbirine uyumludur. Zorunlu eğitim süresi sekiz yıl olarak değiştirildiğinden, yeni düzenlenen programların sırası ve içeriğinde bir miktar değişiklik yapılması muhtemeldir. Dolayısıyla Sönmez'e (2005) göre programın amaçlarında değişiklik yapılmaması programın anlamsal bütünlüğü ve uyumu arasındaki dengeyi bozacaktır. Ayrıca programların tutum, değer, bilgi ve beceri dengesi açısından pek de paralel olmadığı görülmektedir. Buna göre bilgi ön planda olmalıyken, konu beceri ve değerler olunca maalesef yetersiz kalmaktadır.

Çağa ve değişimlere ayak uydurmak için eğitim sisteminde bazı yeniliklere ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer derslerin müfredatı gibi sosyal bilgiler müfredatı da zaman içerisinde değişime uğraması çağın yenilikleriyle zorunlu hale gelmiştir. 2005 programı Milli Eğitim Bakanlığının bu alandaki köklü değişim sürecini yansıtmaktadır (Sönmez, 2007; Tay ve Öcal, 2015; Şimşek, 2016). 2005 yılına kadar geliştirilen programın eğitim felsefesinin genel olarak ilerlemeci ve yeniden yapılandırıcı şekilde hazırlandığını fakat programın uygulamasında esasicilik ve kalıcılık kavramlarının ön planda olduğunu ifade edebiliriz.

2005 yılında uygulamaya konulan sosyal bilgiler dersleri sosyal yapılandırmacılık anlayışıyla hazırlanmıştır (Tay, 2017). 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı daha önce oluşturulan programlara göre daha kapsamlı olmasına rağmen 2015 yılında program

yeniden güncellenmiştir. Bu müfredat 2015 yılında oluşturulmuş fakat ebeveynlerin ve öğretmenlerin katkılarıyla 2016'dan itibaren uygulanmaya başlanılmıştır. Ancak bu program uzun ömürlü olmamış ve 2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından paydaşların görüşlerine açılmıştır (Güler, 2018; Doğanay, 2008).

2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Yönergesi' nin felsefesi aynı kalırken, hedeflerin, sonuçların ve öğrenme alanı sayılarının değiştirildiği, tekdüzelik kavramının çıkarıldığı ve bazı değişiklikler yapıldığı ortaya çıktığı görülmektedir. Genel bakıldığında sosyal bilgiler dersi alan her sınıftaki öğrencilere araştırma, çevresel yeterlilik, değişim ve süreklilik farkındalığı, gözlem, haritalama becerileri ve mekânsal farkındalık becerilerini öğretmeyi amaçlamaktadır.

Değişen zaman ve gelişen teknolojilerin olduğu bulunulan çağımıza da eğitim ve öğretimi uygun hale getirmek kaçınılmaz olduğu için zaman içerisinde müfredatlarda değişikliğe gidilmiştir. Bu açıdan bakıldığında mevcut durumu en iyi şekilde değerlendirmek için tasarlanan programlar, teknoloji kullanımı ve değişimler nedeniyle artık çağın ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Bu nedenle her programın kendine ait bir süresi vardır ve buna göre değerlendirilmelidir. (Tay, 2017)

4.8. Sosyal Bilgiler ile Doğal Afetin İlişkisi

Sosyal bilim, “bilimsel yöneme göre hazırlanmış ve insan toplumunun ve esas olarak insanlar arasındaki ilişkilerin sistematik olarak incelenmesini amaçlayan periyodik bilgiler” olarak tanımlanmaktadır. Sosyal Bilgiler; varlığını gerçekleştirmenize yardımcı olmak için; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset ve hukuk gibi sosyal bilim ve yurttaşlık konularını yansıtır ve öğrenme alanlarının bir ünite veya tema altında birleşiminin yanı sıra geçmişini, bugününü ve geleceğini içermektedir. İnsanın sosyal ve fiziksel çevreyle etkileşimi bu eğitim, bağlamında incelenen ve kitle pedagojisi kavramına dayanan bir ilkökul ve ortaokul dersini ifade etmektedir (Demir ve Arar, 2002).

Afet bilincini geliştirmeyi ve bu kültürü oluşturmayı başaran toplumların afetlere karşı direnç gösterme ihtimalleri çok yüksektir. Afet bilincinin geliştirilmesi, toplumu oluşturan kurum ve kişilere afetler hakkında doğru bilgilerin verilmesi ve özgün programlarla eğitilmeleri ile sağlanabilir. Bu nedenle afet eğitimi, toplumda afet bilincinin geliştirilmesi ve afet kültürünün oluşturulmasında ana bir çalışma olup,

gelecekteki faydalarına kıyasla düşük maliyetli bir stratejik yatırımı temsil etmektedir. Afet hasarlarının azaltılması ve korunması gibi faaliyetlerin sürekli geliştirilmesi ve güncellenerek eğitim verilmesi gerekmektedir (Erkan, Özmen ve Güler, 2011).

İnsanların oluşabilecek afetlere karşı gereken hazırlıkları yapmalarına, afet meydana geldiğinde kendileri ve çevreleri için en iyi kararları almalarına ve afetin ardından oluşan olumsuz ortamda oluşan düzenleme çalışmalarına aktif olarak katılmalarına yardımcı olmakta ve bu sayede gerekli olmaktadır. Afetlerin olası etkilerini en aza indirmek. Bu farkındalığın oluşturulmasında küçük yaşlardan itibaren öğretilen afet eğitimi ehemmiyet göstermektedir (Musacchio vd. 2016; Komac, Zorn ve Ciglic, 2013; Zengin,2021). Hatta olası afet risklerinin en aza indirilmesinin temelinde eğitim yoluyla kamuoyunun bilinçlendirilmesi yer almaktadır (Ardalan vd., 2008; Zengin, 2021). Her ülke, kendisi için önemli olan doğal afetleri öğrenmek ve halkına tanıtmak amacıyla okullarında doğal afetlerle ilgili dersler vermektedir (Öcal 2005).

Okullarda verilen afet eğitimi, öğrencilerin afetlere ilişkin farkındalıklarının artmasına önemli katkı sağlamaktadır (Kuritavd., 2006). Çocuklar gelişimsel özellikleri nedeniyle yetişkinlere göre daha savunmasızdırlar ve bu nedenle afetlere müdahale konusunda zayıflardır. Hatta dünya genelinde çocuklar, afet anında en savunmasız gruplardan biri olarak kabul edilmekte ve çocuklara küçüklükten itibaren afet eğitimi verilmesinin önemi vurgulanmaktadır.

Afete hazırlık içeriğinin müfredata dahil edilmesi eğitilmiş çocuklara ulaşmanın mükemmel bir yoldur (Peek, 2008). Çocukları küçük yaşlardan itibaren afetlerle tanıştırmak ve bu afetlerin ne gibi tehditler oluşturabileceği, kendi bölgelerinde ne tür doğal afetler yaşayabileceği, bu afetlere nasıl hazırlanılması gerektiği ve hangi önlemlerin alınması gerektiği konusunda bilinçlendirmek konusunda okullara ve eğitimcilere büyük sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluk içerisinde afetlerin olası tehlikelerini en aza indirecek çalışmalar yapılabilir (Adiyoso ve Kanegae, 2012).

Okullarda verilecek doğal afet eğitimlerinin bu konuda iyi bir yol olacağı düşünülmektedir. Türkiye’de ise ilköğretim programlarında doğal afet konuları işlenirken deprem üzerinde daha çok durulmaktadır. Bu durumun genel sebebi ülkemizin genç bir ülke olması afetlere açık hale gelmesi sebebiyle deprem ülkesidir. İlköğretim programlarında depremler, etkileri ve depremden kaynaklanan zararları en aza indirecek önlemlerde yer alıyor. Sosyal bilgiler dördüncü sınıf müfredatının“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki ders kazanımlarından biride “Doğal Afetlere Hazırlıklı Olur” dur. Beşinci sınıf

müfredatındaki kazanım ise yaşamını sürdürdüğü alanda görülen “doğal afetlere sebep olan durumların farkındadır.” Bir doğal afet olan depreme yönelik kazanımlarından bir kaçıdır (MEB, 2005).

Türkiye'de afet bilincini geliştirmeye yönelik bazı afet eğitimi müdahaleleri olmasına rağmen bazı çalışmalarda okulların olası afetlere karşı hazırlıklı olmadığı (Özmen, 2006), öğretmenlerin afet eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı veya afet eğitiminin mevcut olmadığı tespit edilmiştir. Bu sorunlu durum, ne kadar gerekli olursa olsun (Bluş, Kırıkkaya ve diğerleri, 2011), üst düzeyde eğitim veren üniversitelerde okuyan öğrencilerin bile afetler konusunda bilinçlerinin az olmasından kaynaklanmaktadır (Özkazanç ve Yüksel, 2015) ve olası afetlere karşı hazırlık seviyelerinin yetersiz olduğu (Şahin, vd.,2018) gibi bazı olumsuzluklar gözlemlenmiştir. Son zamanlarda yaşanan doğal afetlerde görülen bir gerçek yeterli düzeyde eğitimin olmaması ve gerekli alınmayan önlemler felaketin boyutunu da arttırmaktadır.

5. ALAN YAZIN

Afet, bir ülkenin kaynaklarını yönetmesini zorlaştıran doğal, teknolojik veya insan kaynaklı bir olaydır. Bir tehlikenin afet haline gelmesi için cana, iş sürekliliğine, mala, çevreye yani insanlara ve yaşam alanlarına ciddi zarar vermesi gerekir. Dolayısıyla Birleşmiş Milletler'in tanımladığı şekliyle afet, Dünya'da oluşan bir tehdittir; ve bunlar, can, mal, çevre, ekonomi ve kültürel zenginlik üzerindeki olumsuz etkileriyle baş etmeye yerel kaynakların tek başına yetmemesidir (Ursavaş, 2016).

Deprem, çığ, sel, heyelan, fırtına vb. olaylar bölgesel ve ulusal düzeyde veya uluslararası yardım gerektirecek düzeyde can ve mal kaybına yol açtığında doğal afet olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında afetler olayların değil, olayların sonucudur. Afetlerin sonuçlarına bakıldığında zaman esas olarak can ve mal kayıplarına yol açtığı görülmektedir. Yaşamın kaybı organizmanın ölümü anlamına gelir; maddi hasar; eşyalara, araçlara, binalara, tarım arazilerine ve ekonomik faaliyetlere verilen zarardır (AFAD, 2011).

Afetler toplumun birlikte ve planlı bir şekilde hazırlanması gerekli olan; en önemli sosyal ve ekolojik sorunlardan biridir (Güler ve Çobanoğlu, 1994). Toplumun yaşamını ciddi şekilde bozan, afetlerden etkilenenlerin kaynaklarını tek başına yönetme kapasitesinin ötesinde olan insani değerlerin, maddi-manevi zararların ve çevresel kaybına sebep olan afetlerdir. Afetler genel olarak “Toplumun normal işleyişini kesintiye uğratan, insanlara, eşyalara ve çevreye büyük zararlar veren ve artık topluma faydası olmayan, doğal veya insan yapımı kökenli korkutucu olaylardır”. (UKKDF, 2001, s. 32; Ursavaş, 2016).

Afetlerle mücadelede toplumun risk ve tehlikelere ilişkin bilinç düzeyi önemlidir. Toplumun afetlerin yol açtığı sorunlar, riskler ve tehlikeler konusunda bilinç ve anlayış düzeyi düşükse afetlerin azaltılmasına özen göstermez, hazırlık, yüksek risk farkındalığı ve anlayışı düzeyi ise, bunu destekliyor ve mevcut sorunların yanı sıra toplumdaki kolektif eyleme odaklanmaktadır (Ursavaş, 2016). Ülkemizde doğal afetler yaygın olmasına rağmen afet yönetimi, önleme, sorun çözme ve afetten korunma konusundaki eksiklikler toplumun afetlere karşı dayanıklılığını da azaltmaktadır. Bu durum çoğunlukla kentsel ve kırsal alanlardaki farkındalık eksikliği gibi sorunlardan kaynaklanmaktadır. Afet güvenliği kültürünün geliştirilememesi, bilgisizlik ve ekonomik nedenlerle güvenlik konularının geri plana atılması ülkemizde doğal afet riskini artıran diğer faktörlerdir. Felaket zamanlarında ortaya çıkan “kaderci” görüş birliği bu sorunun açık bir

göstergesidir (Balamir, 1999, s. 40; Karancı ve Akşit, 2000, s.405).

Dünyada oluşan afetlerin çoğunluğu doğal olaylardır. Felakete dönüşmesinin sebebi insanların yaptığı faaliyetler sonucunda olumsuz etkiler meydana gelmektedir. Bu yüzden afete dönüşmesinin sorumlu olan insandır demek yanlış olmayacaktır. Örnek verilecek olursa; *Japonya’da Richter ölçeğine göre 6’ya ulaşan depremler doğal olay olarak yaygın olmakla birlikte, ülkemizde bu büyüklükteki depremler bölgeden bölgeye farklılık gösteren, can ve kaynak kaybına neden olan afet niteliğindedir.* Bu örneğin devamında 2006 yılının Ekim ayında ülkemizin birçok bölgesinde (Batman, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak, Diyarbakır ve İstanbul vd.) aşırı yağışlar sonucunda sel baskınları olmuş ve bu afet sonrasında birçok insan yaşama gözlerini yummuş; sürekli sel felaketleri ile karşılaşan “İngiltere’de bu durum ülkemizdeki gibi büyük boyutlarda değildir. Özellikle bilim insanları, devlet kurumları ve şirketlerinin temsilcileri ve medya temsilcileri, yağış sonrası oluşan felaketin nedenini plansız şehirleşmeden kaynaklanan küresel ısınmadan kaynaklı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumda göstermiştir ki yağışların bir afet olmadığını bu durumun afete dönüşmesinin sebebi insanlardır. Bu nedenle oluşan afet olarak bildiğimiz gerçekleşen olay döngüsü dünyanın doğal değişimin bir sonucudur (Ceylan,2011, s.294).

İnsanların var oluşuyla eş değer zaman kadar eskidir afetler ve bu durum en eski kayıtlara da geçmiştir. Dünyanın birçok yerinde yaşanan afetlerle ilgili bilgilere rastlamak mümkündür. Yazılı kayıtlarda o zamanlar da birçok insan yaşama veda etmiştir (Erkal ve Değerliyurt, 2009, s.149). Afetin kendisi kadar, afetin meydana geldiği toplumun kültürel, sosyal, politik ve ekonomik özelliklerinin de mühim olduğu kabul edilmektedir. (Genç, 2007). Oluşan afetlerin sonuçları aynı sonuçlara yol açmayabilir. Bunun temel nedeni, insanların büyük olaylardan çıkardıkları sonuçların ve bu olayların sıklıklarının farklılığı olarak söylenebilir. Örnek verilecek olunursa; *17 Ağustos 1999 da Gölçük merkezli meydana gelen 7,4 büyüklüğünde depremde yaklaşık olarak 17000 insanımızı kaybetmemize karşın Japonya’da 2003 yılında Miyagi kentinde oluşan 7,6 büyüklüğündeki depremde sadece birkaç kişi hayatını kaybetmiştir* (Demirci ve Karakuyu, 2004, s.69). Bu duruma son yaşanan asrın felaketi olarak adlandırılan binlerce kişinin can verdiği, maddi oranda da ciddi zararların yaşandığı 06 Şubat’ta yaşanan depremi örnek olarak göstermek afetin doğal insanın bilinçsiz şekilde yaptığı birçok faaliyetler durumu büyük bir felakete dönüşmüştür.

Afet verdiği hasar genellikle can kaybı, yaralanma, maddi hasar, sosyal ve ekonomik kayıplarla ölçülür. Dolayısıyla bu sorunlardan en önemlisi insan hayatı olduğundan, can

kayıplarını ve neden olduğu hasarları inceleyerek afetin boyutunu toplum açısından değerlendirmek önem arz etmektedir.

5.1. Afetlerin Etkisini Belirleyen Faktörler

Afetin büyüklüğüne etki eden ana faktörleri şu şekilde özetlenebilir:

- *Oluşan olayın fiziki istatistiği,*
- *Oluşan olayın yaşam alanlarına olan uzaklığı,*
- *Toplumdaki fakirlik ve az gelişmişlik,*
- *Aşırı Nüfus,*
- *Afet tehlikesi olan bölgelerdeki gelişen ve denetimsiz kentleşme ve endüstrileşme,*
- *Ormanların ve doğal çevrenin tahrip edilmesi veya yanlış kullanımı,*
- *Toplumların bilgisizliği ve eğitim eksikliği,*
- *Toplumun afetlere karşı önceden alabildiği önlemlerin ulaşabildiği düzey.*

Faktörlere bakıldığında afetlerin insan faaliyetlerinden kaynaklandığı ifade edilebilir (Aktaran: Ergünay, 2002).

Ülkemizin farklı bölgeleri farklı iklim ve iklim koşullarına sahip olduğundan, başta jeoloji ve jeomorfoloji olmak üzere farklı bölgelerde sel, kuraklık, deprem ve heyelan gibi farklı afetler meydana gelmektedir. Son dönemde yaşanan bu afetlere müdahale eden kurumlar bir yandan acil yardım sağlarken, diğer yandan afet öncesi araştırmalarla yani afet yönetimi alanında afetlerden kaynaklanan tüm kayıpları azaltmak için çalışılmaktadır (Kadioğlu,2011, s.16).

5.1.2. Afet Yönetimi ve Bu Durumu Gerektiren Durumlar

Afet Yönetimi; Kontrol altına alınabilecek ve hasarların en aza indirilebileceği afetlerin önlenmesi için afet öncesi ve sonrasında yapılacak yönetsel, hukuki ve teknik araştırmaları belirleyen ve uygulayan bir yönetim yaklaşımı veya uzmanlık alanı, afet anında etkin bir şekilde uygulanmasını sağlar (Özey, 2011, s. 267). Afet yönetiminin temel amacı can ve mal kayıplarını azaltmak, toplumu, teknolojiyi ve insanları afetlerden korumaktır. Bunu yaparken topluluklar, hazırlık, koruma, müdahale, iyileştirme ve hafifletme de dahil olmak üzere risk temelli bir sistem, afet planlaması ve afet müdahalesi konusunda yönlendirilmeli ve desteklenmelidir. Son zamanlarda çağdaş afet yönetimi; afet planlamasının ve afet önlemenin önemini vurgulamaktadır. O halde daha iyi bir gelecek için bu büyük değişimi düşünmeli ve çağdaş afet yönetimi çerçevesinde tüm

afetlere hazırlıklı bir şekilde olmalıyız (Kadıoğlu,2006, s.1).

Bir afet sosyal hayatı tehdit etmeden önce, can ve mal kayıplarının önlenmesi ve afetin en kötü sonuçlarının atlatılması için çeşitli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Tüm bu önlemler afet yönetiminin ilk aşaması olan '*Afet Öncesi*' aşamasının bir parçasıdır. (Ergünay,2007, s.268).

Afet öncesi evreyi şu şekilde özetlenebilir;

- Toplumun çok zararlı olabilecek afetlerden kurtulabilmesi için afet öncesinde gerekli teknik, idari ve hukuki tedbirlerin alınması;
- Afetleri mümkün olan yerlerde önlemek, afet sonrası kurtarma, ilk yardım ve kurtarma operasyonlarının mümkün olan en kısa sürede, mümkün değilse etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak;
- Ülke kalkınmasının tüm aşamalarını dikkate alan afet azaltma önlemlerinin alınması, riskleri azaltabilir ve sürdürülebilir bir şekilde istihdam yaratabilir;
- Son olarak, toplumdaki insanlara afetlerin yol açtığı zararların daha düşük düzeyde giderilmesi için ihtiyaç duyulan bilgilerin kazandırılmasına yönelik eğitim programlarının hazırlanması ve bu programlara katılımın daha yüksek düzeyde olabilmesi için araştırmalar yapılması gibi faaliyetler bir avantaj olduğu söylenilebilir (Ergünay,2007, s.268).

Bu tür etkinlikleri tam olarak anlayabilmek için toplumların afet kültürünü anlamaları gerekmektedir. Afet kültürü; Afetler sırasında insanların geliştirip paylaştığı tüm bilgi ve davranış kalıpları olarak düşünülebilir (Özşahin ve Kaymaz,2013, s.1).

Afet yönetimini gerektiren durumları aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

- *Depremler ve tsunamiler,*
- *Seller,*
- *Çığ düşmesi, toprak kayması ve kaya düşmesi,*
- *Büyük çaplı kazalar (kara, deniz ve havada meydana gelen kazalar),*
- *Diğer önemli meteorolojik afetler,*
- *Tehlikeli ve salgın hastalıklar,*
- *Büyük yangınlar*
- *Nükleer ve kimyasal madde kazaları* (Kadıoğlu, 2011).

5.1.3. Türkiye’de Afet Türleri, Yönetimi ve Eğitimi

“Ülkemizde 1950-2008 yıllarında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Afet Etüt ve Hasar Tespit Daire Başkanlığı verilerine göre meydana gelen afet zararlarının %55’ini depremler, %21’ini heyelanlar, %8’ini su baskınları, %7’sini kaya düşmesi ve %2’sini ise çığ düşmesi oluşturmaktadır. Tüm afet olaylarından yaklaşık 284.996 afetzede etkilenmiştir. Ülkemizdeki yerleşim birimlerinin %43,75’i, verilere göre hemen hemen afeti yaşayan insanların yarısının bu durumdan etkilendiği ifade edilebilir (Gökçe, Özden ve Demir, 2008, s.112).

Ülkemizin bulunduğu konumu ve tamamlanması henüz 4. Jeolojik zamanda tamamladığı için afetlere uygun yapıya sahiptir (Çakmak, 2001, s. 21; Pehlivanlı ve Ataman, 1977; Keleş, 1985; Ursavaş, 2016). “Türkiye’de son 70 yıldır doğal afetler sebebiyle hayatını kaybeden insan sayısı yaklaşık olarak 100.000; hasar gören konut sayısı 600.000 ve çeşitli şekillerde depremden etkilenen konut sayısı 500.000 civarında olduğu bilinmektedir.” Türkiye’de yaşanan afetler içerisinde en fazla deprem olmaktadır ve depremin yıkıcı etkisinin fazla olması olası felaketi arttırmaktadır (Erten ve diğerleri, 2003: 334). Türkiye doğal ortamı, konumu, yapısı, sosyal ve ekonomik koşulları nedeniyle deprem, sel, heyelan, kuraklık ve orman yangınları gibi doğal afetlere açıktır. Bilindiği gibi afetler genellikle imkansızken, bu kazaların afete dönüşmesi ancak ailelerin hayatta kalma mekanizmaları aşıldığında ve bu toplulukların afetin sonuçlarıyla baş edebilmeleri mümkün olmadığında gerçekleşmektedir (World Disasters Report, 2009:7; Ursavaş, 2016).

Ülkemizde afet öncesi, anı ve afet sonrasında çeşitli kurum ve kuruluşlar afet yönetimine yönelik araştırmalar yapmaktadır. Bu bağlamda afet öncesinde, sırasında ve sonrasında stratejik amaç, hedef ve politikaları belirleyen hükümettir. Afet durumunda hükümet, ilgili devlet kurumlarına başvurarak “kriz yönetimine” yönelmektedirler. Ülkemizde afet yönetimi ve eğitimi alanında en önemli kurum Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığıdır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), afet öncesinde hükümetin aldığı karar ve politikalara dayanarak araştırmalar yapmakta, ulusal programlar ve eylem planları hazırlamaktadır. Ayrıca AFAD aynı zamanda bir afet anı ve sonrasında çeşitli illeri de acil durum gerektiğinde gerekli tüm müdahale ederek durumu koordine etmektedir. İllerin yönetimiyle mükellef olan valilerin afet öncesi yapması gereken ise AFAD’ın belirlemiş olduğu *ulusal afet stratejisi ve eylem planını* afet risk yönetiminin gerekli araştırmalarını yapmakla sorumludur. Afet durumunda valiler şehirlerindeki acil durum operasyonlarını koordine edebilir ve kontrol edebilir.

Ancak ilçe yönetiminde bulunan yetkililerin yapması gereken yükümlülük afet sırasında müdahale ederek oluşan durumu yerinden yönetmek ve organizasyonları koordine etmektir (AFAD).

Afet Yönetimi kısa bir şekilde değinecek olunursa; *“Afet riskinin azaltılması, afetlerin şiddetinin ve olumsuz etkilerinin önlenmesi ve azaltılması, olası zararların ve ihtiyaçların karşılaştırılması, acil müdahalenin planlanması ve hazırlanması, eğitim ve tatbikatlar, erken uyarı, tahmin, izleme, afet sonrası acil etkiler ve analizler ihtiyaçların karşılanması, afetlerde hızlı ve etkili kurtarma ve iyileştirme, afetlerde iyileştirme ve rehabilitasyon vb. 'Stratejilerin planlanması ve uygulanmasını içeren sürekli, kapsamlı, çok sektörlü, çok sosyal ve ekonomik bir süreçtir.”* (Ursavaş, 2016).

Böylelikle afet yönetimi; *“Can ve mal kaybına yol açabilecek riskleri minimum seviyeye indirerek, olası kayıp ve riskleri önlenmek, afetlerden birinci derecede zarar görenleri kurtarmak, mal-mülk, doğal çevre, kültür ve tabiat varlıklarını korumak, afet sonrasında hayatı normalinden daha iyi bir şekle dönüştürmek, iş sürekliliğini, hizmetlerin devamını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak”* hedef ve amaçları içerisindedir (Kadioğlu,2011, s:49).

Bu ve benzeri başlıklar altında gruplanan hedefler, afete müdahale tedbirlerinin afet sırasında veya sonrasında yardım sağlamakla sınırlı olamayacağını göstermektedir. Afet yaşanmadan önce gerekli önlemlerin alınmasının en az afet anında etkin müdahale kadar önemli olduğu ve bunların birer bileşen olduğu açıktır. Afet yönetimi statik değildir. Bu “güçlü ve yaşayan” bir liderliktir; sürekli güncellenmesi, revize edilmesi, güncellenmesi ve iyileştirilmesi gerekiyor. Afet yönetimi aşamalarının etkin ve verimli bir şekilde yapılabilmesi için, olası tüm afetlerin organizasyon içinde değerlendirilmesi ve sorumluluğun paylaşılması gerekmektedir. (Kadioğlu,2011, s.49).

Ülkemizi bugüne kadar etkileyen afetlerde can ve mal kayıplarının büyük bir kısmı insanımızın afetlere nasıl hazırlanacağını ve afet anında nasıl davranacağını bilmemesinden ötürüdür. Afetin beklenmedik bir olayını afete dönüştürülmesi ancak iyi planlanmış, organize edilmiş ve afet öncesinde uygulamaya konulabilecek planlı bir eğitimle mümkün olabilmektedir. Bu sebeple yapılabilecek en önemli adım, toplumdaki bireylerin ve ailelilerin eğitilmesidir. Yıl 2012’yi gösterdiğinde ülkemizde *“Afete Hazır Türkiye-Afet Bilinci Eğitimleri Çalıştayı”* afet konusunda önemli kararlar alınmış ve uygulamaya geçmek için faaliyete geçilmiştir. Her yaşta olan insanlara bu konuda bilinçlendirmek üzere; AFAD, 2013 yılını eğitim yılı olarak duyurmuş ve *“Afete hazır bir Türkiye için Bilinçlendirme ve Eğitim seferberliği”* başlatmıştır. Eğitim yılı olarak

seferberlik içerisinde “*Afete hazır Okul*” öncelikle MEB’e bağlı tüm il ve ilçe bulunan şube müdürlüklerine daha sonra ülke genelinde eğitimin yayılması çalışmalarında bulunmuşlardır (AFAD, s.32).

1939 Erzincan depreminden sonra ülkemizi etkileyen felaketlere ilişkin pratik ve kapsamlı bir politika geliştirilmiş; 1959 yılında çıkarılan 7269 sayılı "Kamu Sağlığını Etkileyen Afetlerde Alınan Tedbirler ve Yapılan Yardımlar Hakkında Kanun" yardımıyla bu alandaki yasal boşluk kapatılmaya çalışıldı. Afet Kanunu, tüm devlet kaynaklarının afet bölgesine hızla ulaşmasını ve nüfusu etkileyen afetlerde hızlı ilk yardımın sağlanmasını sağlamak amacıyla 1988 yılında yayınlanan "Acil Yardım Kuruluşu Yönetmeliği ve Afet Planlama Esasları" na uygun olarak hazırlanmıştır (AFAD).

17 Ağustos 1999 depremi Türkiye’de afet yönetimi ve koordinasyonunda bir dönüm noktası olmuştur. Çok sayıda can, mal ve ciddi hasara yol açan bu deprem, ülkedeki afet yönetimi sorununun yeniden ele alınması gerektiğinin altını çizmiştir. Afetlerle ilgili olarak koordine edilecek kurumların yetki ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması ihtiyacı, afetlerin yönetimi ve koordinasyonunun koordine edilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu kapsamda görevli olan İçişleri Bakanlığı’na bağlı “*Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Başbakanlığa bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü*” kapatılmış ve 2009 yılında 5902 sayılı kanunla kapatılan kurumların yerine başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurulmuş ve bütün yetkiler ve sorumluluklar bu kurumda birleştirilmiştir (AFAD).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, afet ve afet yönetimi, afetleri önlemek ve hasarları azaltmak, afetlere müdahale etmek ve ülke genelindeki şirket ve kuruluşlarla iş birliği yapmak için etkin bir şekilde planlayan, kontrol eden, destekleyen, organize eden ve çalışan çok disiplinli bir kurumdur (AFAD).

Afet önleme eğitiminin amacı, insanların dikkatini potansiyel tehlikelere çekmek ve toplumda afet önleme kültürünü bilgilendirme yoluyla teşvik etmek ve geliştirmektir. Öncelikle afetler ve güvenli yaşamla ilgili eğitimler desteklenip okullar aracılığıyla yaygınlaştırılmalı, STK'lar bu çalışmaya dahil edilmelidir. Güvenli ve kaliteli iyi ve sağlıklı bir yaşam talep eden bir toplum yaratmak için afet önleme kampanyalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Afet kurslarının amacına, dersine ve hedef kitlesine uygun şekilde tasarlanması ve içeriğinin oluşturulması gerekmektedir (Başbuğ, Özmen ve Güler,2011, s,2).

Arama kurtarma, ilk yardım, afet tıbbı, ruh sağığı ve gönüllü afet müdahale hizmetleri konularındaki eğitimler bugüne kadarki en iyi örneklerden bazılarıdır. Afet eğitimleri amaçlarına, konularına ve hedef gruplarına göre farklı zamanlarda ve belirli bağlamlarda düzenlenmelidir. Afet bölgelerinde görev yapacak nitelikli kişiler, arama kurtarma, ilk yardım, afet hekimliğı, psikolojik destek ve afet yardım faaliyetlerine yönelik gönüllü hizmetler gibi eğitimlerle yetiştirilmektedir. Afet öncesi afet müdahale faaliyetlerinde görev alacak kişilere afet eğitimleri verilmektedir. Afetlerle ilgili toplumsal eğitim için, kursiyerlerin temel afet bilgilerini etkili bir şekilde sağlamaya yönelik yöntem ve araçları öğrendikleri bir 'eğiticilerin eğitimi' vardır (Başbuğ, Özmen ve Güler, 2011, s. 2).

Dünyada afet eğitimi ile ilgili durumlar incelendiğinde İngiltere'de afet eğitimi bütünsel bir yaklaşımla öğretilirken, Japonya ve ABD'de farklı bir yaklaşım olan bölünmüş yaklaşımla öğretilmektedir. Bütünsel bir yaklaşımla verilen eğitimlerde çocuklar, hayatları boyunca karşılaşılabilecekleri afet risklerini ve kötü durumlardan nasıl kaçınabileceklerini öğreniyor. Eğitim ve kapsamlı yaklaşım, güvenlik eğitimi olarak da bilinen farklı afet ve afet türlerini kapsar. Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde farklı bir yaklaşım benimseyen afet eğitimi, yalnızca doğal afetleri kapsamakta olup, karayolu güvenliğı eğitimi gibi diğer afetleri kapsamamaktadır. Bu durum ülkemizde çok farklı şekilde öğretilmektedir. Ülkemizde afet eğitimi sadece doğal afetleri içermekte ve ayrı bir ders olarak değil de ders içerisinde alt disiplin olarak verilmektedir. Buna istinaden Japonya ve ABD'nin de kullandığı bölünmüş yaklaşıma yakın olduğunu ifade edilebilir (Dolunay ve Erdur-Baker, 2012, s:268).

Ülkede 2005 yılında okullarda uygulamaya konulan yeni programlarda afet çalışmaları da kendine yer buldu. Uygulanan bu yeni programın temel özelliğı, öğrencilerin çeşitli dersleri ara dersler aracılığıyla günlük hayatlarına aktarmalarına yardımcı olmayı hedeflemesidir (Dolunay ve Erdur-Baker,2012, s:268).

2005 yılında MEB' in programı yenilenmiş ve Sosyal Bilgiler dersleri incelendiğinde afet eğitimi; “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler: Yaşadığımız Yer*” (4.sınıf) ile “*Yerler ve Çevreler: Bölgemizi Tanıyalım*” (5.sınıf) ünitelerinde afetlere yer verilmiştir. Eğitim sisteminde yeri olan afet eğitimi, ülkemizde birçok sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler tarafından öğrencileri afet eğitimi konusunda bilinçlendirmeye yönelik etkinlikler düzenlenmektedir. Yapılan bu eğitim içerisinde Kızılay tarafında hazırlanıp faaliyete geçilen “*Güvenli Yaşamı Öğreniyorum*” kitabı bulunmaktadır. Kitap hem öğrenciler hem de öğretmenler için ayrı ayrı hazırlanmış olup içerisinde 4. Sınıflar için

afetten korunmanın yolları ve hazırlık aşamalarına ait bilgiler bulunmaktadır. Bununla birlikte Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü (KRDAE) tarafından Afete Hazırlık Eğitim Projesi (AHEP) hazırlanmıştır. Projeyi içeren eğitim programı planları şu şekildedir:

- *Temel Afet Bilinci (ABCD),*
- *Yapısal Olmayan Tehlikelerin Azaltılması (YOTA),*
- *Depreme Karşı Yapısal Bilinç (DKYB),*
- *Sivil Savunma Görevlileri, Toplum Afet Gönüllüsü ve Halkın Afete Hazırlık Eğitim Programı (SSGTAG). Bu programların, Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sivil Savunma Genel Müdürlüğü ve Türkiye Kızılay /Amerikan Kızılhaçı ile yapılan protokoller çerçevesinde STK'lar ve halk eğitimcileri ile toplumun farklı kesimlerine ulaştırılması hedeflenmektedir.*

Ülkemizde yapılan afet eğitimi için “Afete Hazırlık Eğitim Birimi” (AHEB) İstanbul’da kurmuş olduğu “Deprem Park” için uygulamalı şekilde eğitim verilmiştir. “AHEB, MEB okullarının eğitim-öğretim dönemi içerisinde her hafta 4.-8. sınıf olan yaklaşık 250 öğrenciye “Temel Afet Bilinci” ve “Deprem Park Eğitimleri” vermeye devam etmektedir”. Hazırlanan proje kapsamlı eğitimle birlikte “Okullarda Afete Hazırlık El Kitabı”, cd’ler, bilgi kartları hazırlanarak afet eğitimine katkı sağlanmıştır (Dolunay ve Erdur-Baker,2012, s:270).

Dünyada afetlere en fazla maruz kalmış ülke Japonya’dır. Afet eğitimi ile yapılan çalışmalar alanında bu ülkeyi araştırmak faydalı olacağı kanaati oluşmuştur. 1990 yılının başlarına kadar olan süreçte Japonya’da eğitim materyalleri film, broşür ve küçük kitapçıklardan oluşmaktaydı. 1995 yılında büyük Hanşin Depremi Kansai bölgesinde Kobe’yi vurmuştur. Bu depremiden ardından afet eğitiminde ve kullanılan materyallerde önemli (*yazılım ve CD ROM*) değişikliğe gidilmiştir. Japonya, Kobe depremiyle birlikte kamuoyunun bilinçlendirilmesi, afet yönetiminde yer alan liderlerin desteklenmesi, eğitim kurumlarında afet önleme uzmanlarının eğitilmesi gibi afet önleme programlarını uygulamaya konulmuştur. Türkiye’de yaşanan 17 Ağustos Marmara Depremi bir milat sayılmış ve deprem sonrası gerekli değişikliklere gidilmiştir. Tüm bu olaylar göstermiştir ki toplumlar yaşadıkları büyük felaketlerin ardından bu tür eğitimlere ehemmiyet vermektedir (Dolunay ve Erdur-Baker, 2012, s:270).

Japonya'da afet eğitiminin özellikleri şu şekildedir: Afet eğitimi okullarda müfredatın bir parçası olarak veya seçmeli ders olarak uygulanmaktadır. Bu süreçte afet eğitimi çeşitli yaratıcı etkinlikler ve atölye çalışmaları ile desteklenmektedir. İlkokullara yönelik okuma

materyallerinde Kobe depremini yaşıyan kişilerin deneyimleri, depremlerin nedenleri ve temel afet önleme bilgileri yer alıyor. Ayrıca öğrenci organizasyonunun katılımıyla çeşitli etkinlikler gerçekleştiriliyor. Bu duruma örnek verilecek olunursa; İlkokul öğrencileri ve ailelerine afetleri birlikte öğrenme fırsatı vermek amacıyla “Afetleri Önleme Günü” düzenlendi. Bu faaliyetler ailelerin ve çocuklarının deprem tehlikesinin belirlenmesi, yapay ekipmanlarla depreme maruz kalma, yangınla mücadele ve ilk yardım gibi faaliyetlere katılmalarına olanak sağlamaktadır (Ursavaş, 2016).

Japonya’da ilkokuldan sonra öğrencilere seviyelerine göre farklı materyaller tasarlanmıştır. Bu materyaller deprem kalıpları, deprem hasarları ve hayat kurtarma teknikleri gibi afetlerin önlenmesine ilişkin spesifik bilgiler içermekte ve lise öğrencilerine ise yönelik özel afet kursları da bulunmaktadır. Bu kursun amacı Kobe depreminden etkilenen insanların deneyimlerini paylaşmalarını sağlamak ve toplumdaki risklerin azaltılmasında rol alacak liderler yetiştirmektir. Bu programda deprem mağduru itfaiyecilere, yöneticilere, inşaat işçilerine veya bölge sakinlerine kurslar veriliyor ve yaşadıkları deneyimler anlatılıyor. Etkinlik kapsamında lise öğrencileri, Kobe Depremi Anma Töreni’ne katılarak üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı sınıf öğrencileriyle afet önleme haritası oluşturma veya şehri keşfetme gibi ortak faaliyetler gerçekleştirilmektedir (Dolunay ve Erdur-Baker, 2012, s:272).

5.1.4. Afet eğitimi ve bilinçlendirme

Afet eğitiminde farkındalık düzeyinin yükseltilmesi; bireylerin, toplulukların ve kuruluşların kırılganlıklarının ve afetlerin yaşamları üzerindeki olumsuz etkilerinin farkına varmalarını sağlamanın bir yoludur. Gerekli bilgilerle donanmış olarak çevrelerini daha iyi anlayabilir ve yönetimine katılabilirler. Bugünün çocuklarının yarının toplumunu yaratacağı düşüncesiyle; savunuculuk çabaları okul çocukları ve öğretmenlere odaklanılmış; Çocukların çevre ve bunun potansiyel etkileri hakkındaki farkındalığının artırılması, afetlerle mücadele ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik gelecekteki çabaları etkileyecektir (Gökçe, Özden ve Demir,2008, s.108).

Afet eğitimini gerçekleştirmek için insanların bu eğitime katılmadan afetlere karşı hazırlıklı olunmayacağı aşıkardır. Bu nedenle STK’ların, özel kurum ve kuruluşların bu eğitime destek olmalı ve katılımcıların beceriye odaklanılmalı ve halkın güvenilirliğinden emin bir şekilde mesaj verilmelidir. Oluşan afetler karşısında, toplumun “yanlış kadercilik anlayışı” ve acil durum yönetimiyle ilgili yanlış tutum ve davranışlarında

önemli değişiklikler için geniş çaplı eğitim faaliyetlerine ihtiyaç vardır (Kadioğlu,2011, s.154). Dolayısıyla “*insanlarımızı enkaz altından nasıl kurtarıyoruz?*” fikri yerine verilen eğitimler sonucunda “*insanlarımız enkaz altında kalsın!*” fikri yer almalı ve yanlış inanç ve düşüncelerin değişmesine olanak sağlanmalıdır. Bu nedenle toplumda farklı düşüncelere (*afetlerin ilahi yönü, kader, kaza, tevekkül*) sahip kişilerin eğitimle yerini doğru düşüncelere bırakacaktır (Kadioğlu2011, s.154).

Afet durumunda okullarda ve çocuklarda çalışan kurtarma görevlileri, günün saatine bağlı olarak başta okullar olmak üzere halka öncelik vermelidir. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı uzman bir ekibin afet bölgelerine ulaşması zaman alabilmektedir. Bu sebeple okullarda etkin afet yönetimi ancak tek bir sistem, kural ve prosedürlerin basit bir şekilde organize edilmesi ve kullanılmasıyla sağlanabilir. Böylelikle acil durumun niteliğinin doğal çevrenin niteliği ile bütünleştirilmesi ve önceden hazırlanması gereken acil durum müdahale planlarına dahil edilmesi gerekmektedir (Gürkaynak ve diğ., 2004). Acil müdahale ekiplerinin eş zamanlı ve iş birliği içinde çalışabilmesini sağlamak için afet öncesinde, sırasında ve sonrasında ortak afet yönetimi prosedürlerinin yaygınlaştırılması ve kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda okullarımızda uygulamaya konulacak ortak etkinlik düzenleme yöntemi, uygulamada faydalı olacağı belirtilir. Okullardaki afet müdahale ve hazırlık programlarına da bu anlayışla yaklaşılmalıdır. Öğretmenlerimizin toplumdaki önemli rolü göz önüne alındığında, öğretmenlerin afetlerle baş etmedeki rolleri dikkate alınarak, öğretmenlerimize afet yönetimi, özellikle planlama konusunda bilgi verilmesi ve bu alandaki bilgilerinin geliştirilmesi amaçlanmalıdır (Gürkaynak ve diğ., 2004).

Her şehrin/bölgenin depreme müdahale ve planlamasında okul çağındaki insanlara afet önleme konusunda eğitim verilmeli, okullara yönelik acil eylem planları hazırlanarak bilgi ve programlarla güçlendirilmelidir. Bu şekilde afet hazırlığına temel oluşturabilecek etkili bir plan hazırlanmalıdır. Bu projede, kentte/bölgede görülen büyük bir deprem (ve yangın, su baskını, kimyasal çöküntü vb. depremler gibi tehlikeler) riski altında olan okul çocuklarına, deprem sırasındaki davranışlarını düzeltmeleri için öğretim yöntemleri rehberlik edecek yollar uygulanmaktadır (Kadioğlu,2008, s.16).

Okulların deprem sonrasında il ve bölge ile iş birliği yapabilmesi, il ve bölge kaynaklarına ihtiyaç duymadan kendi kendine yetebilmesi için plan ve hazırlıkların model üzerinden değerlendirilmesi ve fikirlerin hazırlanması gerekmektedir. Şu anda Türkiye'de ilkökul ve ortaokul ders kitaplarında afetlere ve afet kültürüne verilen önem, aile bireylerine

yönelik güçlü bir bilinçlendirme kampanyası ortaya koymak için yeterli değil. Yükseköğretim programlarında afetlerle ilgili ders ve derslere de yeterince yer almamaktadır. İlk ve orta dereceli okullarda öğrenmeye ve çalışmaya uygun ders planlarına afeti güçlendirmeyi ve iyi davranışları öğretmeyi amaçlayan konular eklenmeli; Yükseköğretim programlarında afet bilinci, afet kültürü, afetler ve afet riskinin azaltılmasına ilişkin temel bilgileri kapsayan planlı dersler müfredata eklenmelidir. Ayrıca çeşitli etkinlikler, müzik, oyun, çocuk tiyatroları, çizgi film, boyama ve çocuk eğitim kampları oluşturularak uygulanmalıdır (Kadıoğlu,2008, s.16).

5.2. İlgili Yayınlar ile ilgili Araştırmalar

Bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretim programında doğal afetlerin öğretimi ile ilgili ülkemizde ve dünyada yapılan araştırmalara değinilecektir.

5.2.1.Yurtiçinde yapılan ilgili yayın ve araştırmalar

Yapılan araştırma sonucunda Türkiye’de “Sosyal Bilgiler ve Doğal Afetler” ile ilgili birçok çalışma yapılmış fakat yapılan çalışmalarda alan kısmı daraltılarak yapılmış çalışmalar mevcuttur.

Sarıkoca ve Topçu’nun (2023) birlikte yaptığı “Sosyal Bilgiler ve Doğal Afetler” çalışmasında; okullarda verilen ders materyali olarak ders kitaplarının ve öğretim programının, öğrencilerde doğal afet bilinci oluşturulmasında yeterli kapsamın olduğunu, öğretim programında bulunan özel amaçların doğal afetler konusuyla ilgili doğrudan bir maddenin olmadığını ve eksik kaldığını ifade etmiş ve dolaylı olarak var olan iki maddenin önemli olduğuna değinmiştir. Ayrıca müfredat incelendiğinde en çok kazanımın olduğu öğrenme alanının “İnsanlar Yerler ve Çevreler” ünitesinde olduğu tespit etmiştir.

Değirmenci ve arkadaşları Kuzey ve Yetişensoy (2019) ile birlikte yaptığı “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet Bilinci ve Eğitimi” çalışmasında; ders kitaplarında bulunan görsel ve metinsel ifadelerin öğrencilerde genel manada afet bilinci oluşturulduğunun amacına ulaşıldığını ve bunun yanı sıra okullarda her yıl düzenlenen “Okul Afet ve Acil Durum Yönetim Planı” yapılmakta ve tatbikat yapılmakta belirli gün ve haftalar olan; “Afet Eğitimi Hazırlık Günü (12 Kasım)”, “Sivil Savunma Günü (28 Şubat)”, “Trafik ve İlk Yardım Haftası (Mayıs ayının ilk haftası)”, “İş Sağlığı ve Güvenliği Haftası (4-10 Mayıs)” ve “Çevre Koruma Haftası (Haziran ayının 2. Haftası)”

gibi teorik ve pratik şekilde aktiviteler oluşturulduğunu ve bunun yine hedefe yönelik katkı sağladığını; ders kitaplarının amacına yardımcı olarak öğrencilerin doğal afet bilincini bu şekilde pekiştirdiklerini ifade etmiştir.

Adanalı, Yıyın ve Özenel (2022)'in konuyla ilgili yaptığı “Ortaokul Öğrencilerinin Afet Bilinci” çalışmasında; öğrencilerin çoğunun doğal olayların ve doğal afet ayrımının yapamadıklarını çalışmalarında doğal afet yaşayan 71 öğrencinin doğal afet yaşadığı fakat doğal afetten ziyade küçük çaplı acil durum olayları söylemelerinin olasılığına değinmiş, öğrencilerin biyolojik kökenli afet Covid-19 salgınını ise doğal afet olarak görmediklerini kavram karmaşası yaşadıklarını ifade etmiştir. Ders kitaplarında doğal afet olan depremin ön planda olduğu ve diğer afetlere yüzeysel değinildiğini çocukların farkındalığının artırılması gerektiğini ve afet bilinci oluşturulurken ailelerinin de dahil edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Kaymak'ın (2003) yaptığı “8. Sınıf Öğrencilerinin Doğal Afetler Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi” araştırmasında 8. Sınıf öğrencilerinin doğal afetler hakkında bilgileri olduğunu (sel, heyelan, deprem, çığ) yapılan değerlendirmeleri sonucunda çocukların deprem ve sel afetlerinin bilgisine daha çok sahip oldukları heyelan ve çığ afetlerine yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonuca varmıştır. Nitekim ders kitaplarında ağırlık olarak deprem konusunun geçmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Kısa (2019) yılında yaptığı “2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Uygun (4. 5. ve 7. Sınıflara) Doğal Afetler konusunda Etkinlik Önerileri” tez çalışmasında ders kitaplarının SBÖP uygun şekilde hazırlandığı ülkemizde olması muhtemel afetlere değinildiğini ve öğrencilerin bilişsel seviyelerine uygun içerik açısından da yeterli olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Kılıç (2019) “Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Ders Kitaplarındaki Doğal Afetler Konusunun Sarmal sistem Yönünden Değerlendirilmesi” çalışmasında öğretim yöntem ve tekniklerine değinmiş ve genel olarak ders kitaplarının yazılması esnasında hassas davranılması gerektiğini öğrencilerin kavram algı yanılgılarının en aza ineceğine, sarmal eğitimin ders kitaplarına doğrudan faydalı olacağına değinilmiştir.

Başbüyük ve Pala'nın (2023) çalışması olan “Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya Dersi Öğretim Programları Kazanımlarının Afet Eğitimi Açısından İncelenmesi” müfredatlarda afet eğitiminin belli boyutlarda yer verildiğini ve programın güncelleme

çalışmalarında da afet eğitiminin farklı boyutlarına değinilerek öğretim programında bulunması gerektiği ifade edilmiş; ayrıca öğretim programlarındaki temaların kodlarında farklılıklar olduğunu bu durumun afet eğitiminin öğretim programlarının birbirini tamamlaması açısından sorun teşkil edileceğini vurgulamışlardır.

Karaca (2022) yaptığı “Afet Konularının Sosyal Bilgiler Ders Kitapların Yansımaları” çalışmasında; ders kitaplarının öğrenme açısından iyi bir materyal olduğunu, ders kitaplarında yer alan doğal afetlerde eksik ve yanlışlıkların olduğuna genel bir doğal afet alınmadığına dikkat çekmiştir.

Şulek ve Aktın’ın (2023) çalışması olan “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Doğal Afetler”2018 SBDÖP ve her sınıf düzeyinde bulunan Sosyal Bilgiler literatüründe bulunan doğal afet konularının belirlmesi ve bu konuların işleniş durumunu afet eğitimi bağlamında incelemiş, Sosyal Bilgilerde kavram öğretiminin önemine vurgu yapılmış; kitaplar incelendiğinde 4. ve 5. Sınıflarında doğal afet kavramlarının yer aldığını fakat 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler kitaplarında yeni ele alınan bir doğal afet türü olmadığı sürece alt sınıf düzeylerinde yer verilen kavram tanımlarına yer verilmediğini ifade etmişlerdir.

İnal, Kaya ve Altıntaş’ın (2018) yapılan “Türkiye’de Örgün Eğitimin Afet Eğitimi Yeterliliği” çalışmalarında; ilk ve orta öğretimde bulunan mevcut durumu ve uluslararası ölçütler bağlamında değerlendirilmiş ve *“UNISDR’nin geliştirmekte olan ülkeler için önerdiği eğitim planına göre Türkiye’deki ilk ve orta dereceli okul müfredatlarının yeterli olmadığı belirlendi. “İlk ve orta dereceli okullarda sadece afetleri afet olarak ele alan değil, aynı zamanda tüm risk ve sonuçlarını ele alan eğitim içerikleri geliştirilmelidir” sonucuna varmışlardır.*

5.2.2.Yurt Dışında Yapılan İlgili Yayın ve Araştırmalar

Paton ve Johnson (2001) yaptıkları „Disasters and Communities: Vulnerability, Resilience and Preparedness” çalışmalarında; Afetlerle mücadelede toplumun bilinç düzeyi ve risk düzeyi önemlidir. Kaza riski ve riskine ilişkin farkındalık düzeyi düşükse toplum afete müdahale ve hazırlık konusunda önlem almaz. Risk farkındalığı düzeyi yüksekse hazırlık yapar, soruna odaklanır ve ilişkiler içinde çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

McEntire (2001) “Triggering Agents, Vulnerabilities and Disaster Reduction: Towards a Holistic Paradigm” yaptıkları çalışmasında; Doğal afetlerin oluşumunda doğa olaylarının yanı sıra afet olduğu yerdeki halkın sosyal, ekonomik, politik özelliklerinin ne kadar mühim olduğunun altını çizmişlerdir.

Hensley ve Varela (2008) PTSD symptoms and somatic complaints following Hurricane Katrina: The roles of trait anxiety and anxiety sensitivity. Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, Katrina Kasırgası'ndan sonra New Orleans bölgesinde 6 ve 7. sınıf öğrencilerini incelemişlerdir. Yapılan çalışmada afet yaşayan çocukların afet sonrasında çocukların en sık yaşadığı sorunların baş ağrısı, mide bulantısı ve mide ağrısı olduğunu bulmuşlar ve bazı şikayetlerin stres ve kaygıdan kaynaklandığı ifade etmişlerdir.

Marsee (2008) çalışmasında Öğrencilerin % 63'ünün Katrina Kasırgası'ndan 15 ila 18 ay sonra TSSB belirtileri gösterdiği tespit edildi. TSSB semptomlarının ve saldırgan davranışların, doğal bir felaketten sonra ortaya çıkan duygu eksikliğinden kaynaklandığını söylemişlerdir.

Sri Lanka'da 2004 yılında Hint Okyanusu'nda yaşanan tsunamiden sonra hükümetin kıyı sakinlerini güvenli bölgelere gönderme politikası binlerce çocuğu olumsuz etkiledi. Silva'nın (2018) bu etkinliğin çocuklar üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla yaptığı araştırmada çocukların sosyal ilgilerinin zedelendiği, yeni ağlar geliştiremedikleri ve başarılarının eğitimlerini olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır. Seviyelerinin düştüğünü ve çocukların zorbalığa ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

Ishikuro ve ark. (2017) yaptıkları çalışmasında Japonya'daki büyük depremin ardından depreme maruz kalan okul öncesi çocuklarda hastalıkların görülme sıklığını araştırdıkları çalışmada, kız ve erkek çocuklar arasında hastalık açısından farklılık buldular. Kızlarda astım prevalansını etkileyen faktörlerin arasında evdeki hasar ve evi terk etme ihtiyacının yer aldığı, erkek çocuklarda ise tsunami gibi doğal afetlere maruz kalmanın ve afetlerden sonra yerinden edilmiş bölgelerde yaşamının "atopik astım çoğalması" ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Bhadra (2016) afetlerden en çok etkilenen ve özel bakım ve ilgiye ihtiyaç duyan grupların çocuklar ve gençler olduğunu söyledi. Felaketin yerleşik sistemi etkilediğini, gıda kaybına yol açtığını ve çocukların gelişimini bozduğunu söyledi. Doğal afetlerin onları gelecekteki depresyona karşı daha savunmasız hale getirdiğini söylemiştir ve Bhadra araştırmasında çocukların başarılı olmasına yardımcı olmak için okul temelli stratejilerin kullanılması gerektiğini savunmaktadır.

6.YÖNTEM

6.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal Bilgiler öğretim programının doğal afet konulu bu çalışmasında nitel bir araştırma olan doküman analizi kullanılmıştır. Nitel araştırmada doküman analizi, araştırmanın hedefleri, olguları hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini içermektedir. Nitel araştırmada doküman analizini ister tek başına ister diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte kullanabiliriz.

Bu araştırmada, nitel araştırma teknikleriyle 1968 ile 2024 yıllarında sosyal bilgiler dersinin öğretim programında yer alan doğal afet konularının incelenmesi, karşılaştırılmasıyla birlikte yıllar içerisinde müfredatta yapılan değişikliklerin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemeyi hedeflemektedir. Yapılan bu araştırmada doğrudan veya dolaylı olarak ilgili makaleler ve öğretim programları incelenerek hangi bağlamda yenilemeler ve değişimler olduğunu göstermektir.

Nitel araştırma yapma sürecinde, araştırmanın farklı boyutları arasındaki içsel ilişkiyi yöneten araştırmacının veri ve analizlerini içeren diyalektik bir yöntemdir (Büyüköztürk vd.,2008). Verilerini nitel verilerle analiz etmek isteyen bir araştırmacı, araştırma alanında bulunan bilgilere dayanarak bu verilerin doğasında bulunan önemli bilgileri keşfetmeye ve çıkarmaya çalışır. Bu açıdan bakıldığında nitel veri analizi yönteminin, deneylerin yapıldığı nicel veri analizinden oldukça farklı olduğu söylenebilir (Özdemir,2000).

Doküman analizi, araştırılacak olaylara ilişkin bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek,2005). Araştırmacı, araştırmasında belgeleri incelemenin ilk adımı olarak öncelikle mevcut tüm kaynaklara ulaşmaya ve kaynakları dikkatlice incelemeye çalışır, ardından gerekli bilgileri kaydedip buna göre hükümler verir (Çepni,2012).

Mevcut durumda nitel araştırmada bu çalışmada olduğu gibi doğrudan gözlem, görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda kullanılabilecek bir veri toplama aracıdır. Araştırmanın geçerliliğini arttırmak için görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra çalışılan araştırma problemleriyle ilgili yazılı ve görsel gereçleri de araştırmaya dâhil edilebilmektedir. Bu durum aslında doküman analiziyle birlikte diğer nitel yöntem ve tekniklerinin de ek olarak kullanılabileceğidir.

Aslında doküman analizini, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı yöntem olarak bilinir. Fakat sosyolog ve psikologların da doküman incelenmesini kullanarak önemli kuramlarını geliştirdiklerini ifade edebiliriz (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Marx, Engels ve Durkheim incelemelerini ve kuramlarını araştırmaları sırasında kullanmışlardır (Forster, 1995; Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Doküman analizi, 1930 ve 1950’li yıllar arasında sosyal bilimlerde yaygın şekilde kullanılmıştır. Fakat sosyal bilimlerde 1960 ile 1970’li yıllarda önemli derecede ihmal edilmiştir. Bu duruma sebep olan durum ise, ihmal edildiği yıllar arasında pozitivism yaygınlaşmış fakat sosyal bilimlerde çalışmalarında tam olarak pozitivismi benimseyememiş olması o dönem arasında ihmal edilmiştir.

Genel yönergelere göre gerçekleştirilen belge analizinin birkaç aşaması vardır. Bu adımlar, araştırma probleminin niteliğine, doküman incelemesi sonucunda elde edilecek bilgilere veya dokümanların ne kadar eksiksiz ve derinlemesine incelenmesi gerektiğine bağlı olarak tanımlanabilir.

Doküman analizi;

- Hedef belgelere erişim,
- Alınan belgelerin orijinalliğinin kontrol edilmesi,
- Alınan belgelerin anlaşılması,
- Elde edilen sonuçların analiz edilmesi,
- Analiz edilen sonuçların kullanılması olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır (Forster, 1994; Yıldırım ve Şimşek, 2005).

6.2. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada, 1968 yılından 2024 yılına kadar olan süreçte kullanılan sosyal bilgiler öğretim programlarının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci, değerler, kazanımlar, kavramlar ve ölçme değerlendirme boyutları açısından karşılaştırılması için yapılan doküman analizinde Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayımlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelenmiş ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) ait okullarda görülen ders kitapları ve çeşitli araştırmalar kapsamında yazılan ve yayımlanan makale ve tezlerden faydalanılmaya çalışılmıştır. Araştırmada kullanılan “doküman analizi” ile sosyal bilgiler konusu olan doğal afetlere ilişkin sözlü unsurlar incelenmiştir.

Yapılan çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) ait öğretim programı ve ders kitapları incelenmesi bakımından araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği olduğu düşünülmektedir. Araştırma sürecinde incelenen öğretim programları ve araştırmaya ilişkin yapılan çalışmalar titizlikle incelenmiş olup objektif yaklaşılmıştır.

6.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada verilerin analizi için nitel veri analizi yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, bir olayı veya olay hakkında söylenenleri yorumlamak ve akıl yürütmek için sistematik adımların atıldığını ve nesnel yöntemlerin kullanıldığını gösteren bir araştırma yöntemidir (Bilgin, 2006).

İçerik analizi yoluyla elde edilen verilerin detaylı bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır ve araştırma sonuçlarının sistematik olarak sunulması içerik analizi ile mümkün olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

İçerik analizinin temel amacı elde edilen verilerde açıklanabilecek kavramları ve ilişkileri tanımlamaktır. Yorumlayıcı analizde toplanan ve yorumlanan veriler, içerik analizinin başka işlemlere tabi tutulmuş ve bunun sonucunda betimsel olarak anlaşılmayan kavram ve temalar ortaya çıkmıştır. Bu amaçla öncelikle toplanan verilerin dikkate alınması ve mantıksal olarak düzenlenmesi, son olarak da verileri açıklayan temaların tanımlanması gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Bu durumda verileri tanımlamak ve verilerde bilgileri ortaya çıkarmak için içerik analizini kullanırız. Analizin temel süreci, ilgili verileri belirli fikirler ışığında toplamak ve bu verileri okuyucunun anlayabileceği düzeyde düzenleyip yorumlamaya çalışmaktır. Bu çalışmada Türkiye'de geçmişten günümüze uygulanan sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan doğal afetler konulu eğilimleri tespit etmek ve programların uygulandığı döneme göre analiz etmektir.

7. BULGULAR

Cumhuriyet Döneminden sonra ülkemizde sosyal bilgiler eğitimi geliştirmeye yönelik adımlar atılmıştır. Sosyal bilgiler eğitimi alanında en büyük atılım 1962 yılında oluşturulan program taslağı olmuştur. 1948 yılında yapılan programın yerel koşulları göz ardı eden katı yaklaşımına ve bunun sonucunda ortaya çıkan siyasi dönüşüme (birçok kişinin parti siyasetine geçişi, 1960 devrimi) tepki olarak 1962 yılındaki taslak oluşturulmuştur. Bu taslak program, öncekiler gibi sosyal bilgilerin doğasına, hedeflerini iyi ve dürüst vatandaşlar bağlamında düzenlemiştir. Oluşturulan taslak 1968 yılında uygulamaya geçilmiştir. Programın amaç ve ideolojik yapısı sabit kalarak önemli değişiklikler yapılmıştır.

Ülkemizde sosyal bilgiler öğretim programı amaçları doğrultusunda meydana gelen değişim içerisinde 1968, 1971, 1985, 1990, 1998, 2005, 2017 ve 2024 yıllarındaki Sosyal Bilgiler öğretim programının temelinde oluşturulan programların içerisinde yer alan doğal afet öğretimi sosyal bilgiler açısından değerlendirilmiştir.

7.1. 1968 SBİDP' nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi

1968 planı, hazırlandığı dönem itibarıyla eğitim tarihimizde eşi benzeri olmayan bir plan olup, 1961 Anayasası'nın etkisi de yapılan plana yansımıştır. Bu programda eğitimin amacı, bireylerin bütünleşmesinden ziyade, her çocuğun kendi çıkarları doğrultusunda gelişmesi, öğrencilere insan haklarına ve demokratik bir toplumun gereklerine ve çıkarlarına saygı duymayı ve öncelik vermeyi öğretmek olarak kabul edilmektedir.

Bu program; deneyim ve araştırmanın önemi dikkate alınarak öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerinin yanı sıra fiziksel, zihinsel ve entelektüel gelişimleri de dikkate alınmış ve bu programla ilk kez yıllık plan, ünite planı ve günlük plan hazırlama zorunluluğu getirilmiştir. Programda benimsenen eğitim felsefesi; ilerlemecilik akımıdır (Acar, 2011; Bektaş ve Turan, 2024).

Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin adı 1968 yılında yapılan programda “Sosyal Bilgiler” olarak değiştirilmiş ve okullarda ilk kez okutulmaya başlanmıştır.

Tablo 7.1. 1968 İlkokul Haftalık Ders Cetveli

Dersler	Birinci Devre			İkinci Devre	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Sosyal Bilgiler	-	-	-	5	4
Fen ve Tabiat Bilgisi	-	-	-	4	4
Din Bilgisi	-	-	-	1	1
Türkçe (Yazı)	7	7	7	4	4
Matematik	4	4	4	3	3
Resim-İş	3	3	3	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Eğitsel Çalışmaları	1	1	1	1	1

Tablo 7.2. 1968 İlkokul Programı'nda Sosyal Bilgiler Dersi Konuları

Sosyal Bilgiler		
Üniteler	4.Sınıf	5.Sınıf
	1.İlimiz ve Bölgemiz 2.Türkiye'miz 3.Yurdumuzda Bugünkü Hayat 4.İlamlık ve Türklerin İslamlığı Kabulü 5.Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi	1.Yurdumuz ve Komşularımız 2.Osmanlı İmparatorluğu 3.Dünya'ya Toplu Bakış 4.Osmanlı İmparatorluğu (Duraklama ve Gerileme Devri) 5.Dünyanın Başlıca Ülkeleri 6.Cumhuriyetimiz

Tabloya bakıldığında 1968 İlkokul programında Sosyal Bilgiler dersinin 4. ve 5. sınıflarda yer aldığı görülmüştür. Türkiye'de ilk defa 1968 yılında yer alan Sosyal Bilgiler dersinin genel olarak amaçları arasında ders konuları ve içerikleri arasında tutarlılık sağlanmaya çalışılmış olduğu, bilgi yükünün azaltılarak beceri ve davranış kazandırmaya yönelik olduğunu ifade edebiliriz. Bu genel amaçlar içerisinde:

- *Yurttaşlık Görev ve Sorumlulukları Yönünden Amaçlar;*
- *Toplumda İnsanların Birbirleriyle Olan İlişkileri Yönünden Amaçlar;*
- *Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden Amaçlar Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden Amaçlar olmak üzere toplam dört ana bölümden ve 28 maddeden oluşmaktadır (Kaymakçı ve Akpınar, 2012).*
- *Sık sık görüp temasta bulundukları coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler (Akt.MEB, 1968a: 63-65).*

Sosyal Bilgiler öğretim programı içerisinde öğretilecek ders kapsamında; Vatandaşlık, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık ve Tarih dersleri yer almaktadır.1968'den bu yana

müfredatta yer alan bir diğer ders ise 6 dersten oluşan Coğrafya'dır. Coğrafya, planlama, çizim ve kartografik bilginin edinilmesinin yanı sıra çevrenin, vatanın ve dünyanın incelenmesiyle de ilgilenir. Ayrıca Coğrafya konusunun yapısından yola çıkarak coğrafi olayların neden ve sonuçlarının analizinin yanı sıra üretim, dağıtım, tüketim, insan hayatı ve turizm gibi ekonomik bilgilere de vurgu yapılmaktadır (Kaymakçı ve Akpınar, 2012). Ders kapsamı içerisinde Coğrafya dersi ile çevresinde olan olayları ve oluşan neden ve sonuç analizini yapmasını hedefleyen programda; bu ders kapsamı için herhangi bir afetin nedeni ve sonuçlarının getireceği olumsuzlukların neler olduğunu öğrenmeyi kazandırmayı amaçladığını ifade edebiliriz.

Sosyal Bilgiler Programının amaçlarına uygun olarak Sosyal Bilimlerin pek çok alanından izler görmek mümkündür. Tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisinin yanı sıra sosyal ve toplumsal iş birliği kavramlarıyla sosyal bilimler disiplini; ekonomi, hukuk ve devlet gücü ve hakları gibi kavramlarla içtihat; üretim, tüketim, turizm gibi kavramlarla da yer almaktadır. Bu nedenle ders içeriğinin insan hakları, tarih, coğrafya, sosyal bilimler, ekonomi, hukuk ve sosyal bilimler gibi birçok alandan fikirleri kapsadığı görülmektedir (Bektaş ve Turan, 2024).

7.2. 1971 SBDÖP' nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi

1971 öğretim programı ortaokul Sosyal Bilgiler dersi taslak programı olarak üç yıl süre ile yurt genelinde 136 ortaokulda deneme amaçlı olarak uygulamaya başlanmış ve sonuçlarının başarılı olması sebebiyle 1973-1974 öğretim yılında itibaren ortaokullarda kademeli olarak başlamış ve daha sonra tüm okullarda uygulanmıştır. 1968 ilkokul programında var olan programın benzer şekilde disiplinler arası yaklaşımla yerini almıştır. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler dersi :

Tablo 7.3. 1971Öğretim Programı Haftalık Ders Cetveli

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-
Sosyal Bilgiler	-	-	-	5	5	4

Tablo 7.3'e bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi ortaokullarda altıncı ve yedinci sınıflarda beş saat sekizinci sınıflarda ise 4 saat olarak okutulmaya başlanmıştır. İlkokullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi ile ortaokullarda okutulan ders arasında uyum sağlaması

amacıyla Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası'nda iki kademede bulunan derslerin entegre edilmesi kararı alınmıştır (Bektaş ve Turan, 2024).Yapılan bu çalışma göstermiştir ki bu dönemin 1968 yılından çok farklı olmadığıdır. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğretimi planlanan Coğrafya dersinde coğrafi olayların neden olduğu ve yarattığı sonuçlarının analizini kapsamaktadır. Geçmiş öğretim programlarında “afet” konularına Sosyal Bilgiler yeni bir ders olduğu için çok fazla değinilmediğini görmekteyiz.

7.3. 1980-1990 Arası Doğal Afet Yönünden SBDÖP' nin Değerlendirilmesi

Türkiye'de sosyal bilgiler dersi ilkokul ve ortaokullarda okutulmaya başlanmış, 1968'de yapılan değişikliklerle ders müfredatı 1980'lerin başına kadar değişmeden kalmıştır. 1982 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni anayasasının kabul edilmesinin ardından 5. sınıf ilkokul programı "Cumhuriyetimizi Nasıl Kurduk?" yeni bölüm tüzüğü ve Türk Yönetişim Modeli bölümlerine uyum sağlamak amacıyla ortaokul 3. sınıf müfredatında birçok değişiklik yapıldığı görülmektedir (MEB,1985: 586-587; Bektaş ve Turan, 2024).

Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu'nun 20 Nisan 1985 tarih ve 2 sayılı kararıyla 1985-1986 öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında okutulan Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri dersleri okutulmaya başlanmıştır. Ortaokulların 1. ve 2. sınıflarında Milli Tarih ve Milli Coğrafya, 3. sınıflarında ise haftada iki saat Vatandaşlık Bilgileri dersleri verilmesi kararı alınmıştır (MEB, 1985a: 249). Aynı dönemde 1981- 1982 öğretim yılından itibaren okutulmaya başlanan T.C. İnkılap Tarihi dersinin okutulmasına devam edilmesi kararı alınmıştır.

Tablo 7.4. 1985 Ortaokul Haftalık Ders Cetveli

Dersler	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf
Türkçe	6	6	6
Matematik	4	4	4
Fen Bilgisi	4	4	4
Milli Tarih	2	2	-
Milli Coğrafya	2	2	-
Vatandaşlık Bilgileri	-	-	2
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	2
Yabancı Dil	3	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	2	2
Resim- İş	1	1	1
Müzik	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2
Seçmeli Dersler	4		4

Tablodaki çizelge incelendiğinde 6. Sınıf ve 7. Sınıflarda Milli Tarih ve Milli coğrafya dersleri 2’şer saat verilirken 8. Sınıfta Vatandaşlık Bilgileri ve T.C. İnkılap Tarihi dersi verildiği görülmektedir. Doğal afet konusu coğrafik bir olay olduğundan; Milli Coğrafya dersi içerisinde 6. ve 7.Sınıfta işlenen bölüm ve konu başlıkları aşağıdaki şekildedir:

Tablo 7.5. 1985 6. Sınıf Öğretim Programı Bölüm ve Üniteler

Bölüm	Üniteler
1.Coğrafyamız ve Dünyamız	1.Coğrafya Nedir? 2. Harita Bilgisi
2. Dünyamız ve Yeryüzündeki Türkler	1. Kıtalar ve Okyanuslar 2. Asya Kıtası 3. Avrupa Kıtası
3. Türkiye’imiz	1. Türkiye’ye Genel Bakış 2. Türkiye’nin Ekonomik Coğrafyası

Tablo 7.6. 1985 7. Sınıf Öğretim Programı Bölüm ve Üniteler

Bölüm	Üniteler
1.Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri	1.Coğrafi Bölgelere Giriş 2.Karadeniz Bölgesi 3.Marmara Bölgesi 4.Ege Bölgesi 5.Akdeniz Bölgesi 6.Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7.Doğu Anadolu Bölgesi 8.Orta Anadolu Bölgesi
2.Türkiye’nin Ekonomik Coğrafyası	1.Türkiye’nin Ekonomik Coğrafyasına Genel Bakış
3.Türkiye’nin Stratejik Durumu	1.Türkiye’nin Jeopolitik Önemi

1985 Milli Coğrafya dersi Öğretim Programı’na bakıldığında *Türkiye’nin dünya üzerindeki yeri ve önemi, ülke kalkınmasına katkı, coğrafi farklı yaşam şekilleri, yurdun zenginlikler, turistik zenginliklerimiz, coğrafi sorunlar, yurdun imkân ve kaynakları, diğer bölge ve zenginlikler, Türkiye’nin tarım ve endüstri ürünleri hakkında bilgi sahibi olmak* (MEGSB, 1988: 197) gibi amaçlara yer verildiği fakat amaçlar içerisinde doğal afet konularına değinilmediği görülmektedir.

Ortaokul Sosyal Bilgiler dersinde ilerleme kaydedilirken, ilkokul Sosyal Bilgiler dersi için yeni bir müfredat geliştirilmesine yönelik çalışmalar başladığı ve bu yeni program MEB Talim ve Terbiye Kurulu’nun kabul edilmiş, kararı 30.05.1990 tarih ve sayı 62 olup, 1990-1991 öğretim yılından itibaren tüm okullarda uygulanmaya başlanılmıştır.

1990 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında amaçlar,

- *Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden,*

- *Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden,*
- *Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden,*
- *Ekonomik yetenekleri geliştirmek yönünden* (MEB tebliğler Dergisi, 1990:457) olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır (Bektaş ve Turan, 2024). Dersin işlenmesinde, takrir, soru-cevap, problem çözme gibi yöntem ve tekniklerden faydalanılması gerektiği vurgusu yapılmıştır.

Tablo 7.7. 1990 İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (Bektaş &Turan, 2024)

Sosyal Bilgiler		
Ünite No	4. Sınıf Üniteleri	5. Sınıf Üniteleri
1	Yaşadığımız Yer	Osmanlı İmparatorluğu
2	İlimiz ve Bölgemiz	Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız
3	Yurdumuz Türkiye	Osmanlı İmparatorluğu’nun Duraklama ve Gerileme Devri
4	Tarih, Tarihte Anadolu, Türklük ve İslamiyet	Dünyaya Toplu Bakış
5	Türklerin Anadolu’ya Yerleşmesi	Demokratik Hayat ve Anayasamız

Tabloya bakıldığında ve 1990 Öğretim Programı kazanımları incelendiğinde 4.sınıfın üçüncü ünitesinde bulunan “Yurdumuz Türkiye” adlı konunun alt başlıkları içerisinde ünitenin birinci bölümde yer alan “Yurdumuza Genel Bakış” konu içerisinde :

Ülkemizde Sel Baskınları, Erozyon ve Deprem;

- Sel baskınlarının, zararları ve korunma yolları
- Erozyonun (Toprak sürüklenmesi) zararları ve korunma yolları
- Deprem, zararları ve korunma yolları doğal afet konularına yer verildiği görülmektedir.

Beşinci sınıf ünite ve kazanımlara bakıldığında “Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız” ünitesinde herhangi bir doğal afet konusuna değinilmediği görülmektedir.

7.4. 1998 Doğal Afet Yönünden SBDÖP’ nin Değerlendirilmesi

Türkiye’de zorunlu temel eğitimin süresinin sekiz yıla çıkarılması tartışmaları 1970’li yıllarda başladı; 10 ve 12. Milli Eğitim Şurası’nda zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması kararı alınmış ancak bu karar 1998 yılına kadar faaliyete girememiştir (MEB,1981;

MEGSB, 1989; Bektaş &Turan, 2024). “18 Ağustos 1997 tarihinde yürürlüğe giren 4306 sayılı kanun ile Türkiye’de zorunlu eğitim süresi beş yıldan sekiz yıla çıkarılmış; böylelikle o

zamana kadar iki ayrı eğitim süresine sahip ilkokul ve ortaokullar birleştirilerek kesintisiz sekiz yıl eğitim süresine sahip ilköğretim okullarına dönüştürülmüştür” (Resmî Gazete, 1997; Bektaş ve Turan,2024).

Yasanın ardından Milli Eğitim Bakanlığı, ilk ve orta dereceli okullarda öğretilen konuların bütünlüğünü sağlamak, farklı seviyelerdeki derslerin tekrarını ortadan kaldırmak amacıyla sekiz yıllık süreç bütünlüğünü dikkate alarak ilköğretim okullarda kullanılmak üzere haftalık ders çizelgeleri ve verilecek derslerin müfredatı tasarlanmıştır. Bu yönetmelik kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve terbiye Kurulu’nun 10.09.1997 tarih ve 143 sayılı kararıyla Milli tarih dersleri ve Milli coğrafya dersleri müfredattan kaldırılarak ilköğretim okullarında 4 ve 7. Sınıflarda Sosyal Bilgiler derslerinin haftada üç saat ders olarak verilmesi konusunda mutabakata varılmıştır (MEB, 1997: 643-644). Bu kararla birlikte Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hazırlanmış ve Talim ve Terbiye Kurulu’nun 03.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararıyla kabul edilerek 1998-1999 öğretim yılından itibaren ülke genelinde uygulanmaya başlanmış (MEB, 1998) ve bu dönemde 7 ve 8. Sınıflarda haftada birer saat “Vatandaşlık ve İnsan Hakları” dersi ile 1981-1982 öğretim yılından itibaren okutulmaya başlanan “T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” dersinin okutulmasına devam etme kararı alınmıştır. Bu doğrultuda 1998 öğretim programında işlenecek üniteler ve haftalık ders çizelgesi aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 7.8. 1998 İlköğretim Haftalık Ders Cetveli

Dersler	1.Sınıf	2.sınıf	3.sınıf	4.sınıf	5.sınıf	6.sınıf	7.sınıf	8.sınıf
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	3
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi	-	-	-	-	-	-	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Resim-İş	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	1	1	1
İş Eğitimi	-	-	-	3	3	3	3	3
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	-	-	1	-	1
Bireysel ve Toplu Etkinlik	3	3	3	-	-	-	-	-
Seçmeli Dersler	-	-	-	3	3	2	2	2

Tabloda yer alan çizelgede, İlköğretim 4 ve 5. Sınıflarında devam eden Sosyal Bilgiler dersinin 1998 yılında yapılan yeni düzenlemeyle 6 ve 7.sınıflara da yeniden getirildiği görülmektedir (Sözer, 1998). Müfredat bütünlüğünü sağlamak amacıyla Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri kaldırılmış ve yerine Sosyal Bilgiler Dersi getirilmiştir. Böylelikle 4, 5, 6, ve 7. Sınıflar Sosyal Bilgiler dersi getirilerek bütünlüğü sağlamaya yönelik adımlar atılmıştır. İlköğretim 7 ve 8. Sınıflar için Sosyal Bilgiler dersi hariç 1 saat Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi verilmekte olup, sadece 8. sınıfta iki saat T.C. Programda inkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi programda yer almaktadır. İlköğretim 6. ve 7. sınıflarında Sosyal Bilgilerin yeniden öğretilmesine karar verilmesiyle tekrardan disiplinler arası yaklaşıma dönüldüğünü ifade edilebilir (Bektaş ve Turan, 2024).

Tablo 7.9. 1998 SBDÖP Ünite, Amaç ve Ders Saatleri

	Üniteler	Amaç Sayısı	Ders Saati Sayısı
4.Sınıf	1.Aile, Okul ve Toplum Hayatı	32	27
	2. Yakın Çevremiz	16	15
	3.İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım	32	39
	4.Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	16	27
Toplam		96	108
5.Sınıf	1.Vatan ve Millet	7	12
	2. Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?	12	39
	3.Güzel Yurdumuz Türkiye	31	36
	4.İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler	12	21
Toplam		62	108
6.Sınıf	1.Demokratik Hayat	23	18
	2.Coğrafya ve Dünyamız	18	18
	3.Türkiye Tarihi	14	18
	4.Moğollar ve Diğer Türk Devletleri	6	12
	5.Türkiye'miz	32	21
	6.Osmanlı Devletinin Kuruluşu	14	21
Toplam		107	108
7.Sınıf	1.Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri	25	24
	2.İstanbul'un Fethi ve Sonrası	11	18
	3.Avrupa'da Yenilikler	5	9
	4.17 ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti	8	12
	5.19 ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti	10	12
	6.Osmanlı Kültür ve Uygarlığı	4	9
	7.Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası	23	24
Toplam		86	108

Tabloya bakıldığında Sosyal Bilgiler dersinin ders konularının çok yönlü olduğu konuların; tarih, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, hukuk ve eğitim alanlarıyla ilişkili olarak işlendiği görülmektedir (Güleryüz, 2002).

Tabloda yer alan 4.sınıf ders konularına ilişkin içerik ve kapsam açısından bakıldığında ünitelerde yer alan konu başlıklarının içeriğinde yer alan; aile, oku ve toplumun önemine; çevreyi tanıma ve plan konularına; illerimizi ve bölgemizdeki nüfus ve ekonomik yapısına, doğal güzelliklerimize, tarihi olaylara; tarihin konusuna tarih öğrenmenin gerekliliğine değinilmiş fakat doğal afet konularına ve korunma yolları yer almamaktadır. Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan ünite başlıklarının konu içerikleri incelendiğinde; vatan millet sevgisine, milleti oluşturan öğelere; Kurtuluş Savaşı'nın önemine, savaş ve barış dönemine, Türk inkılabının önemi ve yapılan inkılapların bize kazandırdıklarına, Atatürkçü düşünce sistemine ve Cumhuriyet'imizin kurucusu olan Atatürk konular yer almakla birlikte; yurdumuza genel bakış, yurdumuzun doğal durumu, doğal çevremizin önemi ve sorunlarıyla birlikte "doğal afetler ve korunma yolları konularının yer aldığı doğal afete değinildiğini görülmektedir.

Altıncı ve yedinci sınıf Sosyal Bilgiler dersi ünite başlıklarının konu başlıkları ve içeriği incelendiğinde ise herhangi bir doğal afet konularına değinilmediği bu konuda eksiklerinin olduğunu ifade edebiliriz. 1998 ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı bir bütün olarak incelendiğinde vatandaşlığın aktarımı için gerekli olan kültürel değerlerin vurgulandığı ve bu sayede vatandaşlık aktarımına hizmet ettiği (Yalçın & Akhan, 2018), fakat ülkemizin bulunduğu konumu itibariyle doğal afetlerin sıkça yaşandığı bilinmekte ve buna istinaden doğal afet ve korunma yollarının neler olduğuna bilgisinin yeterli seviyede verilmediği görülmektedir.

7.5. 2005 SBDÖP' nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi

Karar no: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'nun 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararıyla 2005 yılında hazırlanan ilköğretim okulu, 4, 5, 6 ve 7. sınıflar için "Sosyal Bilgiler Öğretim Programı" olarak kabul edilmiştir. 2000 yılında Türkiye ile Avrupa Birliği Komisyonu arasında "*Temel Eğitimi Destekleme Projesi*" kapsamında 2005 programı oluşturulmuştur. Bu program, yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde öğrenci merkezli ve etkinlik temeli göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır (Bektaş & Turan, 2024).

MEB Talim ve Terbiye Kurulunun 12.07.2004 tarih ve 118 sayılı kararıyla kabul edilen

Sosyal Bilgiler dersi için yeni öğretim programı hazırlanmış ve 4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Bakanlığın talimatıyla 2004-2005 öğretim yılında belirlenen illerin bazı okullarında deneme amaçlı uygulanmasına sonrasında 2005-2006 öğretim yılından itibaren tüm okullarda uygulanmaya başlanmasına karar verilmiştir (MEB, 2004:709). TTK, 30.06.2005 tarih ve 188 sayılı kararıyla 2006-2007 eğitim-öğretim yılından itibaren 6. ve 7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının denenmesine, geliştirilmesine ve aşamalı olarak uygulanmasına karar verilmiştir (MEB, 2005a, 486). Bu karara göre 2005-2006 eğitim-öğretim yılı 6. sınıf programı için; 2006-2007 eğitim-öğretim yılında ise bakanın belirlediği bölgelerdeki bazı ilköğretim okullarında yedinci sınıf programlarına pilot uygulamalar gerçekleştirilmiştir. 2005 öğretim programında Sosyal Bilgiler bütünlük programının yerini performans alanına yönelik dersler almıştır. Programın önemli müfredatı, bilgi, beceri, değer ve fikirlerin yanı sıra, programın öğrencilerinden beklenen beceri, değer ve fikirlerin kazandırılmasında önem arz etmekte ve kazanımlarla ilişkilendirilmiştir (MEB, 2005b; Kaymakçı, 2009; Köksal, 2019).

Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan ilk Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı olduğundan; ders kitapları programın ana unsuru sayılan ilke, beceri ve kavramların öğretilmesi, gerektiğinde konuyla ilgili ve faydalı bilgilerin verilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ayrıca bu program, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, girişimci ruha sahip, kaynakları etkin ve verimli kullanan, hayır demeyi bilen, ana fikirleri ifade edebilen liderlik ve özyönetim becerilerine sahip biliminin temel kavramlarını tanıtan, takım çalışmasına ve iş birliğine eğilimli bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Çocukların eğlence ihtiyaçları dikkate alınarak her öğrenciye özel hazırlanmıştır. Bu programda benimsenen eğitim felsefesi İlerlemeciliktir (Acar, 2011).

Programda öğrenci merkezli/proje bazlı öğretim yöntemleri ve konu bazlı yöntemler kullanılmaktadır. 4 ve 5. sınıflarda 121, 6 ve 7. sınıflarda ise 131 temel kavramın öğretilmesi beklenmekte ve programı, 4. Sınıf düzeyinde 46'sı 5. Sınıf düzeyinde 47'si, 43'ü 6. Sınıf düzeyi ve 38'i 7. Sınıf düzeyi olmak üzere toplam programda 174 kazanıma yer verilmiştir (Bektaş ve Turan, 2024).

Tablo 7.10. 2005 İlköğretim Haftalık ders Çizelgesi

Zorunlu Dersler	1.sınıf	2.sınıf	3.sınıf	4.sınıf	5.sınıf	6.sınıf	7.sınıf	8.sınıf
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen ve Teknoloji	-	-	-	4	4	4	4	4
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	3
Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Görsel Sanatlar	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1	1	1	1
Teknoloji ve Tasarım	-	-	-	-	-	2	2	2
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	1	1	-	-	-
Rehberlik/Sosyal Etkinlikler	1	1	1	1	1	1	1	1

Tabloya bakıldığında 2005 Sosyal Bilgiler Programı, disiplinler arası yaklaşıma en uygun program olmakla birlikte bu zamana kadar geliştirilen öğretim programları içerisinde Sosyal Bilimlere dair en fazla konu içeriğine yer vermesi ve konuları kaynaştırması nedeniyle öne çıkmaktadır (Bektaş ve Turan, 2024). Çalışma alanı incelendiğinde pek çok farklı konunun bir arada olduğu görülmektedir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında doğal afet konularına değinildiğini de söyleyebiliriz.

Tablo 7.11. 2005 SBDÖP’ nin Öğrenme Alanları ve Temaları

2005 programı Tema / Ünite Adları				
Öğrenme Alanları	4.Sınıf	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf
Birey ve Toplum	Kendimim Tanıyorum	Haklarımı Öğreniyorum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	İletişim ve İnsan İlişkileri
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	Bölgemizi Tanıyorum	Yeryüzünde Yaşam	Ülkemizde Nüfus
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	Adım Adım Türkiye	İpek Yolu’nda Türkler	Türk Tarihinde Yolculuk
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	Ürettiklerimiz	Ülkemizin Kaynakları	Zaman İçinde Bilim
Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşım	Hepimizin Dünyası	Ülkemiz ve Dünya	Ekonomi ve Sosyal Hayat
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	Bir Ülke Bir Bayrak	Demokrasinin Serüveni	Yaşayan Demokrasi
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki Var	Gerçekleşen Düşler	Elektronik Yüzyıl	Ülkeler Arası Köprüler
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	Toplum için Çalışanlar	-	-

Tablo 7.11’e bakıldığında 4. Sınıfların öğrenme alanında yer alan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” içerisinde bulunan “Yaşadığımız Yer” adlı ünite de afetten korunma ve güvenli yaşam; 5. Sınıfların öğrenme alanında yer yine aynı ünite başlığı içerisinde yer verilen kazanımlar; yaşadığı çevrede oluşan doğal afetlerin nedeni ve sonuçlarına; 6.sınıfa bakıldığında öğrenme alanında yer alan aynı ünite başlığı içerisinde dünyanın farklı doğal ortam alanlarında yaşayan insan yaşantılarından yola çıkarak afetin neden ve sonuçlarına; 7. Sınıfta afet konusuna yönelik sosyal bilgiler dersi programı içerisinde, afet konusuna ilişkin bulguların insanlar yerler ve çevreler ve küresel bağlantılar öğrenme alanı içerisinde yer verildiği görülmüştür.

7.6. 2017 SBDÖP’ nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi

2015 yılında ilköğretim okulları Sosyal Bilgiler dersi için Milli Eğitim Bakanlığı yeni bir taslak öğretim programı hazırlamış ve kamuoyuyla paylaşmış fakat öğretim programı uygulamaya geçirilmemiştir (MEB, 2015). Yapılan çalışmanın başarısız olmasına üzerine

Milli Eğitim Bakanlığı 2017 yılı başlarında ilkokul, ortaokul ve liselerde okutulan konuların müfredatlarında mühim değişikler yapılmasına karar vermiştir. Yeni hazırlanan taslağı 2017 yılının Ocak ayında kamuoyuyla paylaşmıştır. Yeni öğretim programı 17.07.2017 tarih ve 75 sayılı MEB talim ve Terbiye Kurulunun kararıyla kabul edilerek 2017-2018 öğretim yılında 4 ve 5. Sınıflar, 2018- 2019 öğretim yılında ise tüm sınıf düzeylerinde uygulanmasına karar verilmiştir (MEB Tebliğler Dergisi, 2017; MEB, 2017a). Bu süreçte Sosyal Bilgiler dersi için çalışmalar yapılarak paylaşılmış ve gelen öneriler doğrultusunda programa son hali verilmiş ve istenilen duruma gelmiştir (MEB, 2017b).

Yeni hazırlanan taslak çok sürmeden MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun 19.01.2018 ve 12 sayılı kararı ile öğretim programı güncellenmiştir (MEB Tebliğler Dergisi, 2018: 1761).2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amacı, özel amacı ve kavramı dikkate alındığında çocukların ihtiyaçlarına göre yetiştirilmesinin önemi vurgulanmakta ve diğer programlara göre açıkça ifade edilmektedir. Program, Türk Milli Eğitiminin amaç ve ilkelerini Türk milli yeterlilik sistemine göre dikkate almakta, müfredat ise 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu 2. Maddesiyle "Türk Milli Eğitiminin Temel Amaçları" ve "Milli Eğitim İlkeleri" göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır (Bektaş ve Turan, 2024).

Müfredattaki beceri sayısı 15'ten 17'ye çıkartılırken, çeşitli kuruluşlarda Atatürkçülük ve ideolojik eğitimle ilgili konulara yer verilmediği görülmektedir. Gruplar, kurumlar ve sosyal kuruluşlar, Güç, Yönetim ve Toplum ile Zaman, Sürdürülebilirlik ve Değişim çalışma alanları müfredatta yer almamakla birlikte, "Etkin Vatandaşlık" adı verilen yeni çalışma alanını eklenmiştir (MEB, 2017c; MEB, 2018c; Turan, 2018; Tonga, 2019).

“Öğretim programında değer kapsamında; adalet, dürüstlük, dostluk, sabır, sevgi, saygı, denetim, sorumluluk, yardımseverlik ve vatanseverlik olarak belirlenen ana değerler öğrenme-öğretme sürecinde diğer değerlerle beraber ele alınarak hayat bulacağı ifade edilmiştir” (MEB, 2018d)

Tablo 7.12. 2018 İlköğretim Kurumları Haftalık Ders Cetveli

Dersler	Sınıflar							
	İlkokul				Ortaokul			
Zorunlu Dersler	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Türkçe	10	10	8	8	6	6	5	5
Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5
Hayat Bilgisi	4	4	3	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	3	3	4	4	4	4
Sosyal Bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	-
T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	2	2	2	3	3	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Görsel Sanatlar	1	1	1	1	1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi ve Oyun	5	5	5	2	-	-	-	-
Beden Eğitimi ve Spor	-	-	-	-	2	2	2	2
Teknoloji ve Tasarım	-	-	-	-	-	-	2	2
Trafik Güvenliği	-	-	-	1	-	-	-	-
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	-	-	-	-	2	2	-	-
Rehberlik ve Kariyer Planlama	1	1	1	1	1	1	1	1
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi	-	-	-	2	-	-	-	-

Tabloya bakıldığında İlköğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesinde Sosyal Bilgiler dersinin 4,5,6 ve 7. Sınıflarda üçer saat olduğu görülmektedir. Disiplinler arası yaklaşımın benimsendiği Sosyal Bilgiler dersi için yaşanan tecrübelerle anlaşıldığı üzere dünden bugüne daha elverişli hale geldiği ifade edilebilir.

Tablo 7.13. 2017 SBDÖP’de Öğrenme Alanları ve Süreler

SINIFLAR	4.SINIF		5.SINIF		6.SINIF		7.SINIF	
ÖĞRENME ALANI	Kazanım	Ders Saati	Kazanım	Ders Saati	Kazanım	Ders Saati	Kazanım	Ders Saati
Birey ve Toplum	5	12	4	14	5	12	4	12
Kültür ve Miras	4	14	5	18	5	22	5	30
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	6	20	5	18	4	14	4	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	16	5	14	4	12	4	12
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5	18	6	18	6	18	6	15
Etkin Vatandaşlık	4	14	4	12	6	16	4	12
Küresel Bağlantılar	4	14	4	4	4	14	4	12
TOPLAM	33	108	33	108	34	108	31	108

2017 programında, birbirleriyle bağlantılı olan bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak ele alındığı, öğrenmeyi örgütleyen disiplinler arası bir yapıda öğrenme alanları oluşturulmuştur. Tablo 7.13'e bakıldığında 4.sınıf öğrenme alanları içerisinde bulunan "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" ünite kazanımlarında *"Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar. Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir. Deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir."* 5.sınıf öğrenme alanlarında bulunan kazanım ise "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" ünite içerisinde *"Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar."* 6.sınıf öğrenme alanlarında kazanımları içerisinde herhangi bir afet konularına değinilmediği görülmektedir. 7.sınıf öğrenme alanları içerisinde bulunan "Küresel Bağlantılar" ünite kazanımları *"Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir. Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır"* hedef olan kazanımlar bulunmaktadır (MEB, 2018f).

7.7. 2024 SBDÖP'nin Doğal Afet Yönünden Değerlendirilmesi

2024 yılında Milli Eğitim Bakanın isteği ve doğrultusu yönünde yeni bir müfredat hazırlanmış ve bu müfredat "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli"yle şekillenmiştir. Yeni hazırlanan öğretim programında; bütüncül bir eğitim yaklaşımı temel alınmış ve bireylerin tüm yönleriyle gelişimleri amaçlanmıştır. Hazırlanan müfredatta amaçlar doğrultusunda; kavramsal becerileriyle alan becerileri, sosyal ve duygusal öğrenme becerileri ve değer eğitimleri ile okuryazarlık becerilerinin çok yönlü olarak geliştirilmesi doğrultusunda hedeflenen "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli" hazırlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, değişen ve gelişen çağa uygun bir şekilde bireyin toplumsal konularda ihtiyacı doğrultusunda geliştirilmiş olup SBDÖP' nin bakış açısı ve sosyal bilimlerin alt disiplinleri olan disiplinler arası bir anlayışla yeni eğitim-öğretim yılına hazır hale getirilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretim programı yansıtıcı araştırma olarak tasarlanmıştır; sosyal bilgiler doğası gereği antropoloji, arkeoloji, coğrafya, ekonomi, hukuk, psikoloji, siyaset, sosyoloji, tarih gibi sosyal bilim alanlarının ürettiği bilgilerin işe koşulduğu bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Hazırlanan müfredat içeriğinde bireyin yaşadığı yer ve toplumla birlikte münasebetini, geçmişten günümüze kadar olan değişim ve sürekliliği ele alınmaktadır. SBDÖP'da yer alan dersler (4,5,6 ve 7. Sınıflar) müfredatta kendi içerisinde içerik be beceri bakımından ilişkilendiril ve öğrencileri seviyelerine, hazır bulunuşluk düzeyleri göz önünde

bulundurularak ve öğrencilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle uygun hale getirilerek hazırlanmıştır.

Tablo 7.14. 2024 SBDÖP Öğrenme Alanları ve Süreleri

Sınıflar	4.Sınıf		5.Sınıf		6.Sınıf		7.Sınıf	
Öğrenme Alanı	Kazanım	Ders Saati	Kazanım	Ders Saati	Kazanım	Ders Saati	Kazanım	Ders Saati
Birlikte Yaşamak	3	18	3	16	3	16	3	16
Evimiz Dünya	3	19	4	22	3	18	2	10
Ortak Mirasımız	3	19	3	18	4	22	3	25
Yaşayan Demokrasimiz	3	18	4	23	3	18	4	22
Hayatımızdaki Ekonomi	3	17	3	18	3	18	2	12
Teknoloji Ve Sosyal Bilimler	2	12	2	6	2	11	3	18
Okul Temelli Planlama	-	5	-	5	-	5	-	5
Toplam	17	108	19	108	18	108	17	108

Tablo 7.14’e bakıldığında yeni hazırlanan öğretim programında öğrenme alanlarının 2017 ve öncesinde bulunan öğrenme alanlarından farklılaştığını görmekteyiz. İçerik bakımından incelendiğinde konuların sadeleştirildiği gözlemlenmiş öğrenme çıktılarının becerilerin birbirlerinin destekleyen ve tamamlayan özellikleri olduğunu ifade edebiliriz. 2024 SBDÖP’de “Evimiz Dünya” öğrenme alanı içerisinde doğal afetler konularına yer verildiğini afetlerin azaltılması konusunda yapabileceklerine ilişkin olarak; “kendisine sunulan kaynaklara dayanarak geçmişten günümüze yakın çevresinde gerçekleşen deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlere yönelik çıkarım yapar. Yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapabilecekleri yansıtan bir ürün oluşturur. Yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapabileceklere ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşır” kazanımlarına yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere; üst düzey düşünme becerisi, zaman algısı, benlik, sosyal yaşam, empati duygusu, aile bütünlüğü, sorumluluk, dürüstlük vb. becerileri günlük yaşamla köprü kurabilmesi ve deneyimleyerek gerçekleştirmeleri amaçlanmıştır.

8. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

8.1. Tartışma

Bireylerin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesi, kendilerini, doğayı ve yaşadıkları toplumu tanımalarına, kendi özelliklerini geliştirmelerine, doğaya ve topluma uyum sağlamalarına, doğa ve toplumun geleceğini hesaba katarak korumalarına ve geliştirmelerine bağlı olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersi bireylerin toplumsal varoluşuna katkı sunan bir derstir. Bu dersin tarihsel sürecini ilk insanla başlatmak mümkündür.

Sosyal Bilgiler dersi aslında ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde 1916 yılında okutulmaya başlandığı bilinmektedir. Sosyal Bilgiler dersine duyulan ihtiyaç, ortaya çıkışı ve günümüze kadar geçirdiği süreçler, Sosyal Bilgilerin doğasını ve temellerinin anlamak, anlatmak ve betimlemek için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Türkiye'de Sosyal Bilgiler dersi, 192 program taslağında toplulaştırılarak tek disiplini "Toplum ve Ülke İncelemeleri" 1968 İlkokul Programı'nda ise "Sosyal Bilgiler" adını almıştır. 1985 yılında Milli Tarih, Milli Coğrafya Programı ve Vatandaşlık Bilgisi Programları yayınlamıştır. 1962 İlkokul Program Taslağı'nda coğrafya, tarih ve yurt bilgisi derslerinin yerine toplum ve ülke incelemeleri dersi konulmuştur. 1968 yılındaki programda ise dersin adı Sosyal Bilgiler olarak değiştirilmiştir (Sönmez, 2005).

1968 programında "Türk Milli Eğitimin Amaçları" toplumsal yönden, kişisel yönden, ekonomik yönden olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır (Keskin ve Keskin, 2014). 1968 İlkokul Programı'nda Sosyal Bilgiler dersinin amaçları yurttaşlık görev ve sorumlulukları bakımından; toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri yönünden; çevreyi, yurdu ve dünyayı tanım yeteneklerini geliştirmek yönünden; ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden olmak üzere dört başlıkta ele alınmıştır. Burada amaçlar genel olarak incelendiğinde devletin temel değerlerine bağlılık, nitelikli bir yurttaşta olması gereken özellikler, toplumsal yaşam, aile bütünlüğü, değerler, vatan, millet ve bayrak sevgisi, kanunlar, haklar ve sorumluluklar, kanunlara uyma, medeniyet tarihi, cumhuriyet, Türkiye Cumhuriyeti tarihi, demokratik yaşamın kuralları, aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeler, çevresini, ülkesini ve dünyayı tanıma, coğrafi olaylar, coğrafi kavramları edinme, bilim ve teknikte gelişmelerin insanlığa etkilerinin kavramlara, bilimsel olaylar ve keşifler, kişisel malını ve devlet malını koruma, ekonomik kavramları bilme, insan topluluklarını yaşayış ve geçim yolları,

turizmin taşıdığı değer ve anlam hususlarında ifadelere yer verilmiştir.

1985 yılından itibaren ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersinin okutulmasına son verilerek yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri derslerinin okutulmasına başlanmıştır. Milli tarih dersinin amaçlarında Türk milletinin dünya tarihindeki yeri, dünya kültür ve medeniyetinde Türkler, milli kültürü çağdaş medeniyetler içerisinde olmasını sağlama, geçmişle bugünü sosyal, ekonomik ve siyasi olaylar yönünden karşılaştırma, araştırma, tarihe yön veren kişilerin yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkları ya da hataları, toplumu yönlendiren Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönleri, milli bağımsızlık, milli çıkarlarımız, demokrasi, dünya sorunları, bireysel ve toplumsal duyarlılık içeren ifadelere yer verilmiştir.

Aynı dönemde okutulan Milli Coğrafya dersinin amaçlarında ise; Türkiye'nin dünya üzerindeki yeri ve önemi, ülke kalkınmasına katkı, coğrafi farklı yaşam şekilleri, yurdun zenginlikleri, turistik zenginliklerimiz, coğrafi sorunlar, yurdun olanakları ve kaynakları, doğal zenginlikler, Türkiye'nin tarım ve endüstri ürünleri hakkında bilgi sahibi olmak hususlarına yer verilmiştir. Vatandaşlık Bilgileri dersinin amaçları içerisinde; toplumsal yaşam, işbirliği, birlikte yaşama, özgürlüklerin kullanımı, millet kavramı, milli ve hayati işlere ilgi ve hizmet bilinci, Türk istiklâlinin ve Türk Cumhuriyeti'nin önemi, cumhuriyet rejimi ve demokratik yönetimin diğer rejimlerden üstünlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın genel esasları ve temel ilkeleri, Atatürk milliyetçiliğine içten bağlılık, bir meslek sahibi olmanın bir fert ve vatandaş olarak gerekliliği “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” fikrinin gerçekleşmesi için milletler ailesi içinde Türk milletine düşen ödev ve sorumluluğun değeri hususlarına yer verilmiştir.

1990 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda, 1968 programında belirlenen ünitelerin isimleri değiştirilmiş, programın içeriğinde dikkate değer bir değişiklik yapılmamıştır. Programın amaçlar kısmı ise her iki programda da aynı kalmıştır.

1998 İlköğretim Okulu Programında hedeflerde milli kültürün yayılması ve benimsenmesi amaçlanmış, bu doğrultuda öğrencinin üretici olarak yetiştirilmesi ve dolayısıyla ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan, toplum içerisinde görev ve sorumluluklarını bilen, çevresindeki kişilerle iyi ilişkiler kurarak iş birliği içinde çalışabilen, çevresiyle uyumlu, iyi ve mutlu vatandaşlar yetiştirmek hedeflenmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda genel amaçlar; vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden, ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerinin geliştirmek yönünden, çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden ve toplumda

insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden ele alınmıştır. Bu öğretim programında Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, laik, demokratik ve çağdaş değerleri benimseyen ve koruyan bireyler olarak yetiştirmekten başlayıp bireylerin davranışlarındaki gelişmeler ve edindikleri alışkanlıklara kadar dayanan bir süreçlerin kazandırılması amaçlanmıştır. Programda bilgi ön planda tutulmuştur. Beceri ve değer boyutunun arka planda kaldığı ifade edilebilir.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda genel amaçlar ile hem vatanını, milletini, bayrağını seven, sorumluluklarını bilen ve milli değerleri özümsemiş milli vatandaşlar hem de dünyadaki gelişmelere duyarlı, demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değerlere bağlı küresel vatandaşlar yetiştirmek amaçlanmıştır. Böylece insan yaşamını ilgilendiren konularda bireylere çeşitli bilgi, beceri ve değer kazandırılarak onların çok yönlü gelişimlerine ve belli bir bilinç düzeyine ulaşmalarına katkı sağlamak hedeflenmiştir. Genel amaçlar ayrıca çağdaş sosyal bilgiler anlayışı doğrultusunda hem ulusal hem de evrensel özellikler taşıdıkları görülmekle birlikte genel amaçların içerik açısından bilgi, beceri ve değer temelli davranışlar kazandırmayı hedefledikleri ifade edilmiştir. Programın eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren bireylerin yetiştirilmesinden bahsedilmiştir. Yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda ifade edilen vizyon çağdaş Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek biçiminde de açıkça ifade edilmiştir.

2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda genel amaç, özel amaç ve vizyon bağlamında çağın gerekliliğine uygun birey yetiştirme güçlü vurgulanmıştır. Programda genel amaçlarda okul öncesi, ilköğretim, ortaokul ve liseyi bitiren öğrencilerde olması gereken yeterlilikler belirlenmiştir. Bu aşamalara ilişkin maddelerde her bir eğitim kademesini bitiren öğrencilerde olması gereken yeterliliklere ilişkin ifadeler yer almıştır. 2017 Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı'nda 18 özel amaç belirtilmiştir. Bu amaçlar incelendiği zaman Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda vatanını milletini seven, demokrasi ve cumhuriyet kavramlarını bilen, sorumluluk duygusu gelişmiş, Atatürk ilke ve inkılaplarının anlam ve önemini bilen, laik, çağdaş, milli değerleri benimsemiş bireyler yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu programla diğer Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarından farklı olarak temel iletişim becerileri kullanabilen, eleştirel düşünme becerisine sahip, milli, manevi değerleri benimseyen, erdemli insan olmanın önemli olduğunu kavramış, doğal kaynakları korumaya çalışan, sürdürülebilir çevre anlayışını sahip, evrensel değerleri benimseyen bireyler yetiştirilmesi programda yer almıştır. Tabi

ki bu durumda yine Türkiye yeterlilikler çerçevesinde ve program güncellemelerinde çağın gerektirdiği şekilde etkin ve üretken bireyi yetiştirmek amaçlanmıştır.

2017 sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Vizyonu “Öğretim programlarının Perspektifi” başlığı altında ifade edilmiştir. Buna göre değerler ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranış kazandırmaya odaklanılmış; değerler ve yetkinliklerin bu üç kavram ile güçlü bir bağlantı kurulmasının altı çizilmiştir. İçerik düzenlenmesi boyutuyla 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları öğrenci merkezli, toplu öğretim ve tematik yaklaşım esasına uygun bir şekilde hazırlandığı görülmüştür.

Çalışmada öğretim programları incelendiğinde 1998 yılından önce yayınlanan Sosyal Bilgiler ilköğretim Öğretim Programları'nın tamamında Tarih dersi konuları oldukça geniş bir yer kaplarken doğal afet konularına yeterince yer verilmediği görülmektedir. Tarih derslerinin geniş yer kaplamasının sebebi kadim bir medeniyet ve şanslı bir geçmişin mirasını taşımamız, bu mirasın eksiksiz gelecek kuşaklara aktarma gayesi, zorunlu eğitimin kısa olması olarak açıklanabilir. Ülkemizin genç bir ülke olması nedeniyle doğal afetlere açık bir ülke konumunda iken doğal afetler ve korunma yollarının az yer edinmesi ve bu durumun göz ardı edilmesi akıllarda soru işareti olarak kalmaktadır.

1998 yılından sonra yapılan zorunlu temel eğitimin öğretim programlarının önce sekiz yıla daha sonra on iki yıla çıkarılması sebebiyle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programında yer alan Tarih dersi konuları kabul edilebilir oranda daraltılmıştır. Fakat Coğrafya konularında önemli bir değişim olmadığını ifade edilebilir. Coğrafya konusu içerisinde yer alan doğal afet konuları ünite içerisinde bir konu başlığı altında öğrencilere verilmiştir. Teorikte verilen doğal afet dersin bilinçli bireyler yetiştirmeyi hedeflenmiştir.

Doğal afetlerle ilgili kazanımlar SBDÖP'de bütün sınıf düzeylerinde yer verildiği ifade edilebilir. Buna istinaden; *ortaokul öğrencilerinin afete yönelik eğitimin büyük bir kısmının okuldan aldığını belirtmiştir (Piyadeoğlu Kaya ,2019). Çakırlar (2011) 'a göre, bu durumu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kazanımlarının afetten korunma konusuyla ilişkili olduğunu destekler şekilde ifade etmiştir. Öcal vd. (2016), bunun sosyal bilgilerde afet bilincinin her düzeydeki öğrenciler arasında yaratıcılığı teşvik etmeyi amaçlayan bir süreç olduğu sonucuna varmışlardır. Ayrıca sosyal bilgilerin afet bilinci ve eğitiminde önemli konular olduğunu söylemişlerdir. Araştırmada afet eğitimine ilişkin en fazla faydanın 7. sınıfta elde edildiği, en az faydanın ise 6. sınıfta elde edildiği belirlendi. Bu sonucu destekleyecek şekilde Solmaz ve Kaymak (2012) da Altıncı sınıf öğrencilerinin doğal*

afetler, zararları ve bu zararların nasıl önlenebileceği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını tespit etmişlerdir. Bu gerçekler, özellikle altıncı sınıflarda afet eğitiminde farklı çözümlere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

SBDÖP’de “*Birey ve Toplum*”, “*İnsanlar Yerler ve Çevreler*”, “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” ve “*Küresel Bağlantılar*” alanlarımızda afet eğitiminde başarılar olmasına rağmen diğer çalışma alanlarında afet eğitiminde herhangi bir başarı sağlanamamıştır. “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında afet eğitimine en fazla yer verilmiştir. Afet eğitimi kazanımlarının çoğunun bu çalışma alanında yer almasının nedeni, bu çalışma alanının coğrafyaya dayalı unsurlar içermesine bağlanabilir. Ancak afetlerin yaşamın birçok alanını etkilemesi nedeniyle diğer çalışma alanlarının uygulama amaçlarına uygun olacak şekilde afet eğitimine ihtiyaç vardır ve bu nedenle afet eğitimi ile ilgili sonuçların yaşamın diğer alanlarına da uygulanabilmesi mümkündür (Başbüyük ve Pala, 2023). İnal vd. (2018) 4. ve 5. Sınıflarda afet eğitiminin “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer aldığını belirtmişlerdir. Değirmenci vd. (2019) ise; sosyal bilgiler ders kitaplarında afetleri öğretmek için kullanılan görsel ve metinlerin ağırlıklı olarak 4, 5 ve 6. sınıflarda çalışma alanında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” konusuna yer verildiğini, 7. sınıfta ise “Küresel Bağlantılar” konusuna büyük oranda yer verildiğini tespit etmişlerdir.

Ünal (2012), 2005 yılında ders kapsamına alınan “Afet Eğitimi ve Güvenli Yaşam” konusunun öğrenme alanında öğrencilere kazandırılmasının hedeflendiğini ifade edilmiştir. Zayimoğlu Öztürk (2018) de öğretmenlere göre SBDÖP kapsamı içerisindeki öğrenme alanları içerisinde bulunan doğal afetten korunmanın mühim bir konu olarak görüldüğünü belirtmişlerdir. Kırıkkaya vd. (2011) göre ise her ne kadar etki ve yeterli olup olmadığı tartışılsa dahi sosyal bilgiler der içerisinde afet eğitime dair kazanımlarının olduğunu tespit etmişlerdir. Astuti vd. (2021), yine SBDÖP’de yer alan afet eğitiminin mühim olduğu kanısına varmışlardır.

Afet öncesi, sırası ve sonrasında okullardaki öğrencilerin ne yapılması konusunda bilgi sahibi olmaları gerekliliğini söyleyebiliriz (Mamon vd. 2017). Öğrencilere verilecek olan afet eğitiminin; afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması ve ihtiyaç duyulan bilginin en doğru şekilde kazandırılması gerekmektedir (Gerdan, 2019). Çalışmada SBDÖP’de afet eğitime yönelik kazanımlar içerisinde; afet bilgisi, afet süreci ile yardımlaşma ve dayanışma konularının olduğu, doğal ve beşeri unsurların oluşumları, alınması gereken önlemler, kuruluşları tanıma ve etkinliklere katılarak sorun çözme içeriğine sahip

olduğunu ifade edilebilir. Kazanımlar içerisinde en geniş yer kaplayan konu “doğa-insan” etkileşimi yer almaktadır. İnal, Kaya ve Altıntaş (2018), çalışmanın konusuna göre SBDÖP’ün acil toplanma yerleri ve afetlerden korunma, deprem teknik ekipmanlarının hazırlanması, afet nedenleri, doğal afetler ve etkileri ile insan hayatı gibi konuları kapsadığı belirlemiştir.

Değirmenci (2019) ‘ye göre, SBDÖP’de, Afet ve afet kavramına odaklanıldığını ve insanların afet bilincinin geliştirilmesi ile ilgili *bilgi, beceri ve değer kazanmalarının beklendiğini öte yandan ülkemizde ve dünyada sık sık meydana gelen doğal afetlere yer verildiğini ifade etmiştir*. Turan ve Kartal (2012)’a göre ise; Sosyal Bilgiler dersinde yer alan doğal afet kavramının yeterli seviyede verilmediğini ve geniş bir yer kaplamadığına ulaşmışlar ve Şahan ve Dinç (2020) de Sosyal Bilgiler dersi öğrenim alanı içerisinde verilen afet bilinci eğitimlerinin etkisinin tartışmaya açık olduğunu ifade etmişlerdir.

8.2. Sonuç ve Öneriler

Sosyal Bilgiler kapsamında 1968-2024 yıllarında yayınlanan programların içerik bakımından analizi sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1968 yılından günümüze kadar yayınlanan sosyal bilgiler kapsamındaki dersleri içeren 1968, 1971, 1985, 1990, 1998, 2005, 2017 ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu programları incelenmiştir. 1968-1998 yılları arasında ilkokul programları 5 yıllık ve 5 sınıflı, 1998-2005 programlı 8 yıl, 2017 programları ise 12 yıl öğretim esasına göre hazırlanmışlardır. Sosyal Bilgiler dersi öğrencileri toplumsal hayat hazırlayıp, sosyal yönlerinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Vatandaşlık yeterlilikleri kazandıran, birlik beraberlik duyguları aşılayan, toplum yararı, mantıklı karar verme gibi temel yetileri hedefleyen önemli bir derstir.

2024 yılında hazırlanan yeni öğretim programına batkımızda daha önce hazırlanan öğretim programlarının da hedeflediği ve önem verdiği beceri kazandırma ve değer eğitimi öne çıkmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında yeni eğitim- öğretim yılında sadeleştirilen öğretim alanlarının eğitime ne gibi katkısı olacağını düşünülmektedir.

Bu doğrultuda çalışmaya bakıldığında Sosyal Bilgiler dersin genel amaçları doğrultusunda iyi bir birey yetiştirmeyi, kültür aktarımını, bilgi ve beceri davranış kazandırmaya odaklanmıştır. Öğretim Programları içerisindeki dersler ve içeriklerine bakıldığında doğal afet konularına “İnsanlar, Yerler ve Çevremiz” ünitesinde yer almaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında en fazla deprem konularına değinildiğini

söyleyebiliriz. Türkiye, dünyanın en önemli deprem kuşaklarından birisi olan Alp-Himalaya deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Ülkemizde depremler en fazla, Kuzey Anadolu ve Hatay çevresi, Ege Bölgesi, Marmara Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde görülmektedir. *“Türkiye'nin yüzölçümünün % 96'sı, nüfusunun % 99'u, sanayi bölgelerinin % 98'i, enerji santrallerin %75'i sismik açıdan riskli olarak kabul edilen ilk 4 derece deprem bölgesinde yer almaktadır”* (Türkoğlu, 2001).

Sosyal Bilgiler dersinin doğal afet eğitiminin önemi;

- Öğrencilere afet bilincini kazandırmak ve afetlere hazırlıklı olmalarını sağlamaktadır.
- Afetlerin Sosyal ve ekonomik ve çevresel etkilerinin analiz ederek kritik düşünme becerilerinin geliştirmesine yardımcı olur.
- Yaşanılan afet sonrası toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın önemine kavramasına yardımcı olacağını söyleyebiliriz.

Türkiye oluşumunu dördüncü jeolojik zamanda tamamladığı; bulunduğu konumu ve yer şekilleri göz önünde bulundurulduğunda doğal afetlere açık bir ülke olduğu aşikardır. Bu durumdan dolayı “doğal afet konuları ve korunma yollarının neler olduğu, doğal afetler yaşandığı esnada yapılması gerekenleri bilir “kazanımın yeterli seviyede olmadığını ifade edebiliriz. Yaşanılan doğal afetler de göstermiştir ki bilinçli bireylerin yetiştirilmesi önemli hale gelmiştir. Son zamanlarda okullarda yapılan deprem tatbikatları, yaşam üçgeni ve deprem çantası hazırlama ile deprem sırasında ve sonrasında yapılması gerekenler hakkında öğrenciler bilgilendirilmiş fakat diğer doğal afetler sırasında yapılması gerekenleri konusunda üzerinde fazla durulmadığını ifade edebiliriz. Türkiye, her ne kadar deprem bölgesi olsa da diğer doğal afet olan; sel, heyelan vb. gibi afetlere de açık bir ülkedir. Bu durumdan dolayı okullarda verilen Sosyal Bilgiler dersinin doğal afet konularının bilinçli bireyler yetiştirilmesinin iyileştirilmesi; kitaplarda ve öğretim programlarında daha geniş yer kaplaması gerektiğini vurgulayabiliriz. Etkin olabilmesi adına doğal afet eğitiminde, okul, aile ve devlet işbirliği içerisinde hareket etmelidir. Bu bağlamda okullarda, toplumun her kesiminden insanın katılabileceği birtakım etkinlikler yapılabilir. Doğal afetlerin sıkça yaşandığı bilinmekte ve nesilden nesile aktarımın etkin olduğu bir dünyada bilinçli bireylerin yetişmesi hususunda yapılacak ve alınacak önlemlerin sadece okullarda verilen eğitimle sınırlı kalmaması gerektiğini ifade etmekte fayda vardır.

Türkiye, genç oluşumlu bir ülkedir ve 4. Jeolojik (Kuvaterner) zamanda şu an ki

görünümüne sahip olmuştur. Türkiye, yüksek ve engebeli bir araziye sahiptir bu nedenle doğa olaylarının görülme olasılığı yüksek bir ülkedir. Kısa coğrafi bilginin ardından doğa olaylarının olması gerektiğini afete dönüşmesi insanların bilinçli veya bilinçsiz şekilde faaliyet göstermeleriyle olduğunu ifade edebiliriz.

Sosyal Bilgiler, dünyadaki değişim ve gelişimden yola çıkarak insanlara sosyal konularda ihtiyaç duydukları bilgileri sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Vatandaşlık eğitimi geleneğine göre sosyal bilgilerin temel amacı üretken ve sorumlu vatandaş yetiştirmektir. Bu bağlamda öğrencilere ulusal ve küresel değerleri ve farklı bakış açılarını kazandırmayı amaçlamaktadır. Bir sosyal bilim olarak sosyal bilgiler geleneği, "gençlerin üretkenliğini arttırmanın en iyi yolunun onlara eleştirel düşünmeyi öğretmektir" şeklindedir. (Barr, Barth ve Shermis, 2013: 20).

Türkiye'deki sosyal bilgiler öğretim programlarında da güncel konulardan ve tartışmalardan söz edilse de güncel konuların ve problemlerin öğretim programının temelini oluşturmadığı anlaşılmaktadır. Sosyal bilgilerin bireylere kazandırmak istediklerinden yola çıkarak: eğitim aslında evde başlamaktadır. Okulla birlikte öğretimle beraberinde bilgi ve yetenek düzeyleri artmaktadır. Doğal olayların çok yaşandığı ülkemizde de afete dönüşen olaylar silsilesinin sonuçlarını en aza indirmek eğitimle olmaktadır ve bu konunun öneminin farkına varılmasının altının çizilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yakın zamanda, öncesinde de yaşanmış ve sonrasında yaşanacak doğa olayları olacaktır. Bu kaçınılmaz bir gerçektir. Burada alınacak önlem ve tedbirler afetin yaratacağı can ve mal kaybını en aza indirecektir. Yaşanılan her afet vatandaşı olumsuz etkilediği gibi devletimizi de olumsuz etkilemektedir. Bu durum sonucunda ekonomik, psikolojik, sosyal çöküntülerle karşılaşmaktadır. 06 Şubat depremini yaşamış biri olarak söyleyebilirim ki her konuda; afet öncesi ve sonrası yapılacaklar konusunda bilgi eksikliğini yaşamış ve gözlemlemiş bulunmaktayım. Afet eğitiminin verilmesi ve bu duruma önem gösterilmesi daha sonrası yaşanacak doğal afeti en az hasarla atlatılacağı ön görülmektedir. Öğretim programı, problem temelli ve güncel olmalıdır. Bu düşünceyle afet öncesi, anında ve sonrasında yapılacaklarla ilgili öneriler şu şekildedir.

1. Aile bireyleri için öneriler:

Her türlü doğa olaylarına açık olan ülkemizde, bireylerin doğa olayları öncesinde ve sonrasında ne yapması gerektiği ile ilgili afet eğitimi eksikliği olduğunu son yaşanan 06 Şubat depremi göstermiştir. Buradan yola çıkarak eğitimin, evde ailede başladığını

bundan dolayı ise AFAD'ın koordinasyonu ile aile bireylerine seminer ve toplantılarla afet eğitiminin verilmesi sağlanmalıdır. Bölgelere göre doğa olayları farklılık gösterdiğinden dolayı bu bölgelerde hangi doğa olayı daha fazla gerçekleşiyorsa o doğa olayıyla ilgili aile bireylerine afet eğitimi verilmeli ve gerekli tedbirler konusunda bilgilendirilmelidir.

2. Üniversiteler için öneriler:

Afet ve Acil Durum Eğitim Merkezi'ne (AFAD, 2022) göre dünya genelinde 31 çeşit doğal afet görülürken bunların 28'inin meteorolojik afetler olduğu görülmektedir. Afetlerin türleri ve etkileri ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin Akdeniz'de "kuraklık, sel, orman yangınları, kuraklık, kar, kasırga, kuraklık ve soğuk gibi yıkıcı felaketler" yaygındır. AFAD, üniversite rektörleriyle iş birliği içerisinde bulunarak üniversitelerde okutulan bölümlerde afet eğitimi ile ilgili ekstra ders verilmesi ayrıca eğitim fakültelerinde de öğretmen adaylarının teorikte ve pratikte de uygulamalı bir şekilde eğitim verilmeli bu konuda donanımlı şekilde yetiştirilmeleri okullarda verilecek afet eğitimi derslerinde daha iyi sonuç verecektir.

Üniversitelerde okutulan bölümlerin derslerine eklenmesi önerilen "Afet Eğitimi" dersinin sadece ülkemizde olan doğa olaylarıyla beraber diğer doğa olaylarının da eğitiminin verilmesi önerilebilir.

3.Öğrenciler için öneriler:

Okullarda verilen ders materyalleri ve öğretmenin okulda MEB tarafından hazırlanan öğretim programlarına göre ilerlemesi (yani güncel olaylara ve probleme dayalı bir eğitimin olmaması) okullarda verilen afet eğitimi kapsamında eksikliğin giderilmesi için; Devlet, Milli Eğitim Bakanlığı ve AFAD ile işbirliği içerisinde olmalı; deprem ve haricinde diğer doğa olaylarını bölgelerin durumuna göre "Afet Eğitimi" nin ayrı bir ders olarak okutulması zorunluluğunun getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca okullarda zorunlu bir ders olarak okutulması gereken "Afet Eğitimi" dersinin özellikle uygulamalı şekilde olması verilecek eğitimin kalıcılığı açısından önem arz etmektedir.

Ülkemizde ise "en sık görülen meteorolojik karakterli doğal afetler; dolu, sel, taşkın, don, orman yangınları, kuraklık, şiddetli yağış, şiddetli rüzgâr, yıldırım, çığ, kar ve fırtınalardır". Bu tür afetlerin sosyal bilgiler literatüründe yer alması afet araştırmalarını geliştirecektir. Türkiye'de afet riskini azaltmanın tek etkili yolu bu değil. En yaygın doğal afetler tsunamiler, depremler, kasırgalar, sıcak hava dalgaları ve kuraklıklardır. 2020 yılına gelindiğinde "kasırga, tayfun, kasırga, tayfun, sel, orman yangını ve kuraklık gibi

meteorolojik afetlerin dünyada milyonlarca insanı etkileyeceği ve önemli miktarda can ve mal kaybına neden olacağı” gör÷lmektedir (AFAD, 2022). ÷lkemizle ilgili olmasa da dünyada meydana gelen diğer afet türleri de sosyal bilgiler literatüründe yer alabilir.

4.Kurumlar için öneriler:

÷lkemizde gör÷len dolu, sel, taşkın, don, orman yangınları, kuraklık, şiddetli yağış, şiddetli rüzgâr, yıldırım, çığ, kar ve fırtına gibi doğal afetlerin oluşturduğu zararı en aza indirecek; kurum ve kuruluşlarda da belirli periyodlarla afet eğitimi ilgili seminerler ve uygulamalı tatbikatlar düzenleyerek çalışanların bilinçli duruma gelmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca afet esnasında üst düzey düşünebilme becerilerini ve çeşitli değerlerini işe koşacağı etkinlik temelli seminerlerin oluşturulması faydalı olacağı düşün÷lmektedir ve insanlar bilinçlendirilirken yaşadıkları yerlerin yapısına göre ve yaşanacak doğa olaylar göz önünde bulundurularak yapılar inşa edilmesi ve her türlü denetimin yapılması da gerektiği ifade edilebilir. Unutmayalım ki; afetlerin zararını düşürmek biz insanların elindedir. Bireylere yeteri seviyede eğitim verilir ve önlemler alınırsa can ve mal kaybı en aza inecektir.

KAYNAKLAR

- Abir, M. (2017). *2013 ilkokullar ve ortaokullar fen bilimleri dersi öğretim programlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi-Muğla ili örneği* [Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Acar, T. (2011). *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim 1. Kademe Programlarının Özellikleri ve Dayandığı Eğitim Felsefeleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Acar, H., Ak, M. ve Kesici, S. (ty). *Doğal Afetler Travması*, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Unicef
- Açıkgöz, Ü. K. (1996). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (Ed: Tay,B. Öcal, Ankara: Pegem Akademi.
- Adanalı, R., Yıyın, F. T.,&Özenel, N. (2022). Ortaokul Öğrencilerinin Afet Bilinci. *International Journal of Geography and Geography Education*, (47), 56-81.
- Adiyoso, W., & Kanegae, H. (2012). *The effect of different disaster education programson tsunami preparednes samongs chooldchildren in Aceh, Indonesia. Disaster Mitigation of Cultural Heritage and Historic Cities*(6), 165-172.
- Afad ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*(2011). Afetlerde Psikolojik ilk Yardım,İstanbul
- AFAD (2023).<https://www.afad.gov.tr/>Erişim: 28 Şubat2024/ 22.35
- AFAD (2024). <https://www.afad.gov.tr/>Erişim: 02 Mart 2024/ 23.45
- AFAD (2024a). <https://www.afad.gov.tr/>Erişim: 02Mart 2024/ 23.45
- AFAD (2024b). <https://www.afad.gov.tr/>Erişim: 02Mart 2024/ 23.45
- AFAD (2024e).<https://www.afad.gov.tr/>Erişim: 02Mart 2024/ 23.45
- AFAD (2024f).<https://www.afad.gov.tr/>Erişim: 02Mart 2024/ 23.45
- AFAD (2024g).<https://www.afad.gov.tr/>Erişim: 02Mart 2024/ 23.45
- AFAD (2024h).<https://www.afad.gov.tr/>Erişim: 02Mart 2024/ 23.45
- Akar, H., & Yıldırım, A. (2004). *Oluşturmacı Öğretim Etkinliklerinin Sınıf Yönetimi Dersinde Kullanılması: Bir eylem araştırması. İyi Örnekler Konferansı*, 1-15.
- Akın, G. (2017). Küresel ısınma, nedenleri ve sonuçları. *DTCF Dergisi*, 46(2).
- Akpınar, M., & Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Akyel, R. *Afet Yönetim Sistemi: Türk Afet Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Tespit Ve Çözümüne İlişkin Bir Araştırma* [https:// education.alberta.ca/media/3273004/social-studies-k-6-pos.pdf](https://education.alberta.ca/media/3273004/social-studies-k-6-pos.pdf)
- Alberta (2015). *Program Rationale and Philisophy, SocialStudiesKinderkartentoGrade 12, SocialStudies (K-12)/3* (2005).
- Anadolu Ajansı, Erzincan'da Siyanürlü Toprak Kayması <https://www.aa.com.tr/tr> Erişim: 03.03.2024/ 00.25
- Ancey, C. (2013). *Mudflow Encylopdia of Natural Hazards. (P. T.Bobrowsky, Dü.)Dordrecht Springer Science Business Media. Doi:10.1007/978-1-4020-4399-4.*
- Ardalan, A., Linkov, F., Shubnikov, E. ve LaPorte, R.E. (2008). *Publicawareness and disaster risk reduction: Justin-time networks and learning. Prehospital and DisasterMedicine*, 23(3), 286–288.

- Arslan, M. (1999). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 144.
- Aslan, E. (2016). *Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler*. D. Dilek (ed.). *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Astuti, N. M. W., Werdhiana, I. K., & Wahyono, U. (2021). *Impacts of direct disaster experience on teachers' knowledge, attitudes and perceptions of disaster risk reduction curriculum implementation in Central Sulawesi, Indonesia*. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 53, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101992>
- Avaroğulları, M. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Türkiye'deki Durumu: 1916 Sosyal Bilgiler Komitesi Raporu Doğrultusunda Bir Değerlendirme. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 87-109.
- Barr, R. D., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (1978). The nature of social studies. *California: ETC Publications*.
- Balamir, M. (1999). Mimari Tasarımda Deprem Bilincinin Geliştirilmesi. *Mimarlık Dergisi*, 290: 46-48.
- Baş, R. (1972). Orman kaynaklarımızdan optimal faydalanma ile ilgili orman korunması sorunları. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*.
- Başaran, İ.E. (1994). *Türkiye eğitim sistemi*. Ankara: Nobel.
- Başaran, İ.E. (1999). *Eğitime giriş*. (4. Baskı). Ankara: Umut Yayınları.
- Başbuğ, B. Burçak. *Türkiye'de Doğal Afet Risk Yönetimi Eğitimi*, TMMOB Afet Sempozyumu.
- Başbuğ, B., Özmen, B., & Güler, H. (Ekim, 2011). *Türkiye'de Afet Zarar Azaltımını Sürdürülebilir Eğitimle Sağlamak*. 1. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, Ankara.
- Başbüyük, A., Pala, Ş. M. (2023). Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya Dersi Öğretim Programları Kazanımlarının Afet Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2). 184-197.
- Bayero, H. I. (2021). Daptability of social studies to value education: the input that must be made (being a lead paper at the 2021 SOSAN virtual conference). *Nigerian Journal of Social Studies*, 24(2), 465-477.
- Bektaş, Ö. Ve Turan, R. (2024). *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*. 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi, (ss, 1-163).
- Bilen, M. (1999). *Plandan uygulamaya öğretim*. (5. Baskı). Anı Yayıncılık, Ankara.
- Bilgili, A. S. (2006). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. *Sosyal bilgilerin temelleri*, 1-54.
- H. Demircioğlu. (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (ss. 3-56). Ankara: Pegem Yayınları
- Bilgili, A. S. (2010). Geçmişten günümüze sosyal bilgilerin temelleri. *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Akademi, 1-34.
- Bilgili (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri* (s. 27-41). Ankara Pegem A yayıncılık.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bhadra S. (2015). *Psycho- Social Support for Protection of Children in Disasters*. *Child Safety, Welfare and Well-being*. 259- 278
- Buluş Kırıkkaya, E., Oğuz Ünver, A., & Çakın, O. (2011). Teachers views on the topic of disaster education at the field on elementary science and technology curriculum. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5(1), 24-42.
- Büyükkaragöz, S. (1997). *Program geliştirme "kaynak metinler"*. Konya: Öz Eğitim Yayıncılık.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Cas, R. A., &Giordano, G. (2014). Submarinevolcaanismareview of the constraints processes and products and relevanceto the Cabo de Gata volcanic succession. *ItalianJournal of Geosciences*, 3(133).
- Ceylan, A. (2003). *Meteorolojik Karakterli Doğal Afetlerin Zamansal ve Bölgesel Dağılımı. III. Atmosfer Bilimleri Sempozyumu*, 19- 21 Mart, s.455-465, İstanbul.
- Ceylan, A., & Kömüşçü, A. Ü. (2008). Meteorolojik karakterli doğal afetlerin uzun yıllar ve mevsimsel dağılımları.*İklim Değişikliği ve Çevre*, 1(1), 1-10.
- Ceylan, S. (2011). *Afetler Coğrafyası*. (Ed. Yazıcı, H. ve Koca, M.K.). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Cherryholmes, C.H. (1983). Knowledge, power and discourse in social studies education, *The Journal of Education*,165(4), 341-358.
- Coussot, P., &Meunier, M. (1996). *Recognition classification and mechani caldescription of debrisflows* (Cilt 3-4). Earth Science Review.Doi:10.1016/0012-8252(95)00065-8.
- Choi, Y., ve Wegner, K. (2015).Subjectmatters of sicialstudies, *The SAGE quidetocurriculum in education*, MingFang He, Brian D. Schultz, William H. Schubert,36-44.
- Çakırlar, A. (2011). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersi programında yer alan ara disiplinlerin kazanımlarla uyumu ve ara disiplinlerden yararlanma konusuna ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi: Çorlu örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi].
- Çakıroğlu, O. (1987). “Cumhuriyet Döneminden Bu Yana Sosyal Bilgiler Öğretmeni Yetiştirmenin Dünü, Bu Günü, Yarını”, Gazi Üniversitesi Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu. Ankara.
- Çakmak, N., (2001). Afet Yönetimiyle İlgili Bilgi Notu,*Yerel Yönetim ve Denetim*,VI (6), 21-23.
- Çelenk, S., Neşe, T., & Nurdan, K. (2000). *İlköğretim programları ve gelişmeler*.Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çelikhisar, T. (2019). *1968’den Günümüze Sosyal Bilgiler Eğitiminde Aile Olgusunun Sosyolojik Bağlamda Değerlendirilmesi Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü* [Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Çepni, S. (2012). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaa.
- Çiydem, E., & Kaymakçı, S. (2021). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Dersinin Yönelimi Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve İnsan*,8(27), 179-207.
- Davis, L., Hosseini, M. ve Izadkhah, Y.O (2003). *Publicawareness and the development of a safetyculture: Keyelements in disaster riskr education*. https://www.academia.edu/28041679/Public_Awareness_and_the_Development_of_a_Safety_Culture_Key_Elements_in_Disaster_Risk_Reduction adresinden 24.02.2024tarihinde erişilmiştir.
- Değirmenci, Y., Kuzey, M. ve Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi.*E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 33-46
- Demir, Ömer ve Mustafa Acar. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları, 2002.
- Demir, K. (2008). *Bütünleştirilmiş Öğretim programının iş birliğine dayalı ve proje tabanlı öğrenme yaklaşımıyla uygulanmasının etkililiği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Demirci, A. ve Karakuyu,M. (2004).Afet Yönetiminde Bilgi Teknolojilerinin Rolü, *Doğu Coğrafya Dergisi*,9(12),67-101.Dergisi,C.6,S.1, (65-77).

- Demirel, Ö. (2000). *Kuramdan uygulamaya program geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2004). *Eğitimde program geliştirme* (25. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2005). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2006). *Öğretme sanatı*. Pegem A Yayıncılık, Ankara. Akademi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dilek, D. (2016). *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara Pegem A Yayıncılık.
- Dinç, E., & Doğan, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretim programı ve uygulanması hakkında öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 17-49.
- Doğanay, A. (2004). *Sosyal bilgiler öğretimi, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (Ed.) C. Öztürk ve D. Dilek, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2005). *Sosyal bilgiler öğretimi*. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.). *Hayat bilgisive sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 15-46). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Dolunay, F ve, Erdur-Baker, Ö. (Nisan 2012). *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, Türkiye ve Japonya'da Afet Eğitimi, s:267, Pegem yayıncılık bildiriler kitabı, Antalya.
- Ediger, M. (1988). *Social studies curriculum in the elementary school*. 2th. Edition. Simpson Publishing Company.
- Erden, M. (2000). *Eğitimde Program Değerlendirme* (3. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erden, M. (bt.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Ergünay, O. (2002). *Afete Hazırlık ve Afet Yönetimi Raporu*. Türkiye Kızılay Derneği.
- Ergünay O, (2007), *Türkiye'nin afet profili, TMMOB Afet Sempozyumu Bildiri Kitabı'nın İçinde*, Mattek Matbaacılık, Ankara, ss. 1-14.
- Erinç, S. (2000). *Jeomorfoloji I* (Güncelleştirilmiş 5.Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Erkal, T., Değerliyurt, M. (2009). Türkiye'de Afet Yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22, 147-164.
- Erkan, B. Özmen, B. ve Güler, H. (2011). *Türkiye'de Afet Zarar Azaltımını Sürdürülebilir Eğitimle Sağlamak*. TDMSK (Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı), 11-14 Ekim 2011; Ankara.
- Erten, E., Yeğin, M. ve diğerleri, (2003), "Planlama Sürecinde Yönetmeliklerin Afetler Açısından Etkin Hale Getirilmesi", Kocaeli Deprem Sempozyumu, 333-342.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan Matbaacılık.
- Fidan, N., & Erden, M. (1993). *Eğitime Giriş*, Ankara: Alkım Yayınevi.
- Fidan, N., Erden, M. (2001). *Eğitime Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınevi
- Forster, N., (1994). *The analysis of company documentation*. C. Cassell and G. Symon (Eds.) *Qualitative methods in organizational research: A practical guide*. London: Sage.
- Forster, N., (1995). *The analysis of company documentation*. C. Cassell and G. Symon (Eds.) *Qualitative methods in organizational research: A practical guide*. London: Sage.
- Genç, F. N. (2007). *Türkiye'de Kentleşme ve Doğal Afet Riskleri ile İlişkisi. Afet*

- Sempozyumu, TMMOB, İnşaat Mühendisleri Odası, s: 349-358, Ankara.
- Gerdan, S. (2019). Bir sosyal sorumluluk alanı olarak afet eğitimleri. *International Journal of Management and Administration*, 3(5), 101-110.
- Girgin, Y. (2011). Cumhuriyet dönemi (1929-1930, 1949, 1981) ortaokul Türkçe öğretimi programlarının içerik, genel ve özel amaçlarıyla karşılaştırmalı gelişim düzeyi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Haziran 2011, 2 (1), 11-26.
- Goodman, J., & Adler, S. (1985). Becoming an elementary social studies teacher: A study of perspectives. *Theory & Research in Social Education*, 13(2), 1-20.
- Gusman, A. R., Murotani, S., Satake, K., Heidarzadeh, M., Gunawan, E., Watada, S. & Schurr, B. (2015). Fault slip distribution of the 2014 Iquique, Chile, earthquake estimated from ocean-wide tsunami waveforms and GPS data. *Geophysical Research Letters*, 42 (4), 1053-1060.
- Gökçe, O., Özden, G. ve Demir, A. (2008). *Türkiye’de Afetlerin mekansal ve istatistiksel Dağılımı*, Afad, Ankara.
- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 160, 90-102.
- Grobman, H. G. (1970). *Develop mental Curriculum Projects: Decision Points and Processes: a Study of Similarities and Differences in Methods of Producing Developmental Curricula*. FE Peacock
- Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1994). *Afetler*. s.11. Ankara: Aydoğdu Ofset.
- Güler, Ç., & Çobanoğlu, Z. (1997). *Toprak kirliliği*. TC Sağlık Bakanlığı Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi, 40.
- Güler, H. (2018). *2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Taslağı’nın Öğretmen Görüşlerine Göre değerlendirilmesi (Burdur İli Örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi], Burdur.
- Güleryüz, H. (2002). *En Son Değişikliklerle İlköğretim Okulu Programı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2. Baskı, (ss. 117-131).
- Gültekin, M. (2013). *İlköğretim Öğretmen Adaylarının Eğitim Programı Kavramına Yükladıkları Metaforlar*. Anadolu Üniversitesi Eğitim ve Bilim, 38(169).
- Gümüşçü, O. (2003). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında halk sağlığı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19(55), 126-146.
- Güngördü, E. (2001). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gürbüz, N. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarını Tanıma Yeterliklerinin Değerlendirilmesi (The Evaluation of Social Studies Teachers' Proficiency to Recognize Social Studies Curriculum)*. Atatürk Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gürol, M. ve Tezci, E. (2006). *Eğitimde Program Geliştirme Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Akış Yayıncılık.
- Gürkaynak, G., M. Kadioğlu ve H. A. Poydak, (2004). *Kızılay ile Güvenli Yaşamı Öğreniyorum, Öğretmen Kitabı*, ISBN-975-92079-2. Ankara, Türkiye Kızılay Derneği.
- Güven, B. ve Alp, S. (2008). *Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Kazanımlarına yönelik öğretmen görüşleri*. Milli Eğitim, 177, 153-165.
- Hensley, L., & Varela, R. E. (2008). PTSD symptoms and somatic complaints following Hurricane Katrina: The roles of trait anxiety and anxiety sensitivity. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 37(3), 542-552.

- Hesapçıoğlu, M. (2009). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29(29), 121-138.
- Hoşgören, Y. M. (2000). *Jeomorfolojinin Ana Çizgileri II* (2 b.). İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Ishikuro M., Matsubara H., ve diğerleri. (2016). *Disease prevalence amongnursery school childrenafterthe Great East Japon Earthquake*. BMJ GlobHealth. 2: 01-10.
- Ivantsova, E., Pyzhev, A., & Zander, E. (2019). Economicconsequences of insectpestsoutbreaks in borealforests:Aliteraturereview. *Journal of Siberian Federal University Humanities Social Sciences*, 4(12), 627-642.
- İnal, E., Kaya, E., & Altıntaş, K. H. (2018). Türkiye’de Örgün Eğitimin Afet Eğitimi Yeterliliği Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir EğitimF akültesi Dergisi* Sayı. 37 Yıl. 2018
- İşman, A. (2003). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. İstanbul: Değişim Yayınevi.
- Jouisbish, M.F. ve Khurram, M.A. (2011). Outlook on someconcept in the curriculum of socialstudies. *World AppliedSciences Journal*, 1530-1545.
- Kabapınar, Y. (2003). *Bir Öğretim Materyali Olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları*. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss. 318-342) . Ankara: Pegem Akademi.
- Kadioğlu, M., (2006). *Afetler Konusunda Kamuoyunun Bilinçlendirilmesi ve Eğitimi*; Kadioğlu, M. ve Özdamar, E. “*Afet Yönetiminin Temel İlkeleri*” . 2. Baskı, s. 67-80, JICA Türkiye Ofisi Yayınları No: 1, Ankara.
- Kadioğlu, M., (Mart 2008). *Küresel iklim değişikliğine uyum stratejileri. Kar Hidrolojisi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, DSİ 8. Bölge Müd. Yay., 69-94. Erzurum. Kadioğlu, M. (2011), *Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek*, İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayını
- Kale, M. (2011). *Eğitimin Temel Kavramları, Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kamber, T. (2007). *2005-2006 Yeni Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi Etkinliklerinin Uygulanabilirliğinin İncelenmesi* (Master'sthesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kapluhan, E. (2013). Türkiye’de Kuraklık ve Kuraklığın Tarıma Etkisi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (27), 487-510.
- Karabulut, M., Sandal, E. K., & Gürbüz, M. (2001). *20 Kasım-9 Aralık 2001 Mersin Sel Felaketleri: Meteorolojik ve Hidrolojik Açından Bir İnceleme*. KSU Journal of Science and Engineering, 10(1), 13-24.
- Karaca, Ö. F. (2022). *Afet Konularının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımaları* [Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Karaoğlu, M. (2016). *Erozyon mu?* Avrasya Terim Dergisi, 4(1), 40-45.
- Karancı, N. ve Akşit, B. (2000), “Building Disaster-Resistant Communities: Lessons Learned from Past Earthquakes in Turkey and Suggestions For Future”, *International Journal of Mass Emergencies And Disasters*, XVIII (3) 403-416.
- Kaymak, F. (2003). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin Doğal Afetlerle ilgili Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları* [Master'sthesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Kaymakçı, S. (2009). Yeni Sosyal Bilgiler Programı Neler Getirdi? *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1530-1545.
- Kaymakçı, S., & Ata, B. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin Doğasıyla

- ilgili Görüşleri. *Journal of Social Studies Education Research*, 3(1), 35-64.
- Keçe, M. ve Merey, Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disipliner arası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 110-139.
- Keçici, M. (1994). Doğal Afetlerde Bulaşıcı Hastalıklar ve Çevre. *Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile Belediyeler Dergisi* (8), 24-47.
- Kelley, C. P., Mohtadi, S., Cane, M. A., Seager, R. & Kushnir, Y. (2015). *Climatechange in the Fertile Crescent and implications of therecentSyriandrought*. Pro-ceedings of theNational Academy of Sciences, 112 (11), 3241-3246.
- Keleş, Ruşen, (1985). "Türkiye"de Anakent Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, XVIII (2) 69-82.
- Kemertaş, İ. (2001). *Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması* [Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)].
- Keskin, Y. ve Keskin, S. C. (2013). İlkokul (İlköğretim) Sosyal Bilgiler Programlarında Milli Bilinç ve Barış Değerinin Tarihsel Serüveni. *TSA Dergisi*, 17(3). 51-86.
- Kılıç, D. (1994). *İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretmenlerin Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. Çağdaş Eğitim.
- Kılıç, O. (2004). *Eskiçağdan Yakınçağa Genel Hatlarıyla Dünyada ve Osmanlı Devleti'nde Salgın Hastalıklar*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Basımevi.
- Kılıç, B. C. (2019). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Doğal Afetler Konusunun Sarmal Sistem Yönünden Değerlendirilmesi* [Master'sthesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Kırıkkaya, E. B., Ünver, A. O., & Çakın, O. (2011). İlköğretim Fen ve Teknoloji Programında Yer Alan Afet Eğitimi Konularına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5(1), 24-42.
- Kısa, G. (2019). *2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Uygun (4. 5. ve 7. sınıflara) Doğal Afetler Konusunda Etkinlik Önerileri* [Master'sthesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Koçer, H. A. (1992). *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2168. Ankara
- Komac, B., Zorn, M., & Ciglic, R. (2013). *Europeneducation on naturaldisasters atextbookstudy*. Natural Hazards and Earth System Sciences(1), 2255-2279.
- Korkmaz, S. M. ve Güler, H. (2020). *1926 Yılından Günümüze İlköğretim Okullarının Programları ve Sosyal Bilgiler*, AsiaMinorStudies, 8(2), 501-512.
- Kök, T. (2020). *2005-2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Karşılaştırılması: Olgu bilimsel Bir Çalışma* [Master'sthesis, Amasya Üniversitesi].
- Köksal, H. (2019). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Turan, R. ve Yıldırım, T. (Ed.) *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 39-66). 3. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kömüşçü, A. Ü., Çelik, S. ve Ceylan, A. (2011). 8-12 Eylül 2009 Tarihlerinde Marmara Bölgesi’nde Meydana Gelen Sel Olayının Yağış Analizi, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9 (2), 209-220.
- Kundak, S., Kadioğlu, M. (2011), *İlk 72 Saat, İstanbul: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*
- Kurita, T., Nakamura, A., Kodama, M., & Colombage, S. (2006). Tsunami publica wareness and the disaster management system of Sri Lanka. *Disaster Prevention and Management: An*

- Küçükahmet, L. (2011). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Laçiner, V. Ve Yavuz, Ö. (2013). Van Depremi Örneğinde Afetler Sonrası Yapılan Yardımlar ve Hukuki Çerçevesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 114-135.
- Leblebici, Ö. (2004). *Doğal Afetlerde Kriz Yönetimi* [Master'sthesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Mamon M.A., Suba R.A. ve Son I.L. (2017). Disaster risk reduction knowledge of grade 11 students: impact of senior high school disaster education in thephilippines. *International Journal Of Health System And Disaster Management*, 5(3), 69-74.
- Marsee M.A., (2008). *ReactiveAggression and Posttraumatic Stress in Adolescents Affectedby Hurricane Katrina*. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*. 37 (3): 519-529.
- MEB (1968). İlkokul Programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (1968a). İlkokul Programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1981). *Tebliğler Dergisi*, 48 (2090).<http://tebliğler.meb.gov.tr/> 45-1981 Erişim: 25.03.2024
- MEB (1997). *İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi. Tebliğler Dergisi*, 2481 (Ekim1997), 643-644.
- MEB (1998). *İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi. Tebliğler Dergisi*, 2487 (Nisan1998), 531- 568
- MEB (2004). MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun İlköğretim ve Sosyal Bilgiler (4 ve5.Sınıf) Dersi Öğretim Programlarının Kabulü Hakkında Kararı. *Tebliğler Dergisi*, 2563 (Ağustos, 2004), 709.
- MEB (2005). MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun İlköğretim ve Sosyal Bilgiler (6 ve7.Sınıf) Dersi Öğretim Programlarının Kabulü Hakkında Kararı. *Tebliğler Dergisi*, 2575 (Ağustos, 2005), 486.
- MEB (2005). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara.
- MEB (2005a). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara.
- MEB (2005b). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara.
- MEB (2005c). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara.
- MEB. (2011). Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuat. <https://www.meb.gov.tr/mevzuat/erişim: 22.02.2024/> 22.50
- MEB (2015). Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı. Ankara:T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Yay.
- MEB. (2017). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7.sınıflar). Ankara.
- MEB. (2017a). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7.sınıflar). Ankara.
- MEB. (2017b). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7.sınıflar). Ankara.
- MEB. (2018). İlköğretim Sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayıncılık.
- MEB. (2018a). İlköğretim Sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayıncılık.
- MEB. (2018b). İlköğretim Sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) öğretim programı. Ankara:

- MEB Yayıncılık.
- MEB. (2018c). İlköğretim Sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayıncılık.
- MEB (2018d). İlköğretim Sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayıncılık.
- MEB (2018e). İlköğretim Sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayıncılık.
- MEB (2018f). İlköğretim Sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayıncılık. *MEB Tebliğler Dergisi*, 1990; 2315
- MEGSB (1998). Orta okul Programı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEGSB (1989). İlköğretim Programı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- McEntire, David, (2001), “*Triggering Agents, Vulnerabilities and Disaster Reduction: Towards a Holistic Paradigm*”, *Disaster Prevention and Management*, X (3) 189-196.
- Martorella, P. H. (1996). *Teaching social studies in middle and secondary schools*. Prentice Hall, 200 Old Tappan Road, Old Tappan, NJ 07675
- Musacchio, G., Falsaperla, S., Bernhardsdottir, ve diğerleri. (2016). *Education can abottom-up strategy help for earthquake disaster prevention?* *Bulletin of Earthquake Engineering*, 14(7), 2069-2086.
- NCSS. (1993). Definition Approved. The Social Studies Professional. 114-3.
- NCSS (1994). Curriculum standards for social studies: Expectations of excellence. Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Ocak, G. Ve Karakuyu, A. (2021). *The Evaluation of the Social Studies Curriculum in Turkey The Guiding Principle of Balance*, *European Journal Of Educational Sciences*, 8(2), 68-84.
- OGM. (2007). Türkiye'de orman ekosistemlerinin izlenmesi L-I ve L-II programları. Ankara: OGM.
- Oliva, P.E, Gordon, W.R. (2018). *Program Geliştirme*, Ankara: Pegem Akademi.
- Oruç, Ş. (2012). *Sosyal Bilgiler Ders Kitapları*, M. Safran (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (s. 268-280). Ankara: Pegem Akademi.
- Öcal, A., Yıldırım, E., Yakar, H. & Erdoğan, E. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Afetlere Yönelik İnanışlarının İncelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 59-72.
- Öcal, A. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Deprem Eğitiminin Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 169-184.
- Önal, H. ve N. Kaya (2006). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4. ve 5.Sınıf) Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 21-37.
- Özey, R. (2006). *Afetler Coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi
- Özey, R. (2011). *Afetler Coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özçelik, D. A. (1992). *Eğitim Programları ve Öğretim*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Özdemir, S. (2000). *Eğitimde Örgütsel Yenileşme*, Ankara: Pegem A Yayın.
- Özdemir, S., Yalın, H. İ. ve Sezgin, F. (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özdemir, S. M. (2014). *Eğitimde Program Geliştirme ve Program Geliştirme süreçlerinin unsurları*. Öğretim ilke ve yöntemleri içinde, 57-117.

- Özkazanç, S., & Yüksel, Ü. D. (2015). *Evaluation of disaster awareness and sensitivity level of higher education students*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*(197), 745-753.
- Özmen, F. (2006). *The level of preparedness of the school for disasters from the aspect of the school principals*. *Disaster Prevention and Management*, 15(3), 383-395.
- Öztürk, K. (2002). Heyelanlar ve Türkiye'ye Etkileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2).
- Ozturk, C. (2006). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yasama Disiplinler Arası Bir Bakış. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırıcı bir Yaklaşım* (2nd Edition). Ankara: Pegem A Publishing.
- Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Yapılandırıcı Bir Yaklaşım İçinde* (ss. 21-50). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış*. (Ed.) Cemil Öztürk. *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (3.Baskı) (s. 1-31). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları İçinde Hayat Bilgisi ve sosyal Bilgiler Öğretimi*. Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 53–96.
- Öztürk, C., ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. İstanbul: Sürat Yayınları.
- Özşahin, E. ve Kaymaz, Ç. (2013). *Afet Kültürünün Değerlendirilmesine Bir Örnek: Antakya Şehri*. 2. Türkiye Deprem mühendisliği ve Sismoloji Konferansında sunuldu, Hatay.
- Paton, D. ve Johnston, D. (2001). "Disasters and Communities: Vulnerability, Resilience and Preparedness", *Disaster Prevention and Management*, X (4), 270-277.
- Peek, L. (2008). *Children and disasters: understanding vulnerability, developing capacities, and promoting resilience an introduction*. *Children, Youth and Environments*. 18(1), 1-29.
- Pehlivanlı, S., & Ataman, O. (1977). Türkiye'de Afet Konutuna İlişkin Sorunlar. *Mimarlık Dergisi*, 153, 28-32.
- Piyadeoğlu-Kaya O. (2019). *Ortaokul Öğrencilerine Verilen Afet Bilinci Eğitiminin Öğrencilerin Bilgi Düzeyleri Üzerine Etkisi: Gümüşhane örneği*. [Yüksek lisans tezi, Gümüşhane Üniversitesi], Sosyal Bilimler Enstitüsü], Gümüşhane.
- Raoult, D., Mouffok, N., Bitam, I., Piarroux, R., & Drancourt, M. (2013). Plague: History and contemporary analysis. *Journal of Infection*(66), 18-26. doi:10.1016/j.jinf.
- Resmî Gazete (1997). İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 tarihli ve 3418 sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında 4306 Sayılı Kanun. *Resmî Gazete*, 23084 (18.08.1997).
- Ross, W. (2020). *History and social studies curriculum*. In *Oxford Research Encyclopedia of Education*. Oxford University Press. doi:https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.1062, 1-2
- Sağdıç, M. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Disiplinler Arası Öğretim Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi*. Cataloging-In- Publication Data, 293.
- Saka, F. (2003). *Depremi beklerken*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- San, A.H., Govindan, S. ve Radhakrishnan, R. (2018). *Consumption pattern on text books among private university students in Malaysia*. *Journal of Humanities, Language, Culture and Business*, 2(9), 88-98.
- Sarıkoça, E., & Topçu, E. (2023). *Sosyal Bilgiler ve Doğal Afetler*. Temel Eğitim, (21),

58-69.

- Sovilla, B., Burlando, P., & Bartelt, P. (2006). *Field experiments and numerical modeling of mass entrainment in snow avalanches*. *Journal of Geophysical Research: Earth Surface*, 111 (F3).
- Saylan, N. (1995). Eğitimde program tasarısı temelleri – prensipleri – kriterler. Balıkesir: *İnce Ofset*.
- Sever, R. (2010). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Tasarım Örnekleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Silva D.M., (2018). *Involuntary disaster relocation and its impact on children: a case study in Galle, Sri Lanka*. 7th International Conference on Building Resilience; Using scientific knowledge to inform policy and practice in disaster risk reduction. Bangkok, Thailand. 190- 197.
- Solmaz, F. ve Kaymak, F. (2012). İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Sel Kavramıyla İlgili Kavram Yanılgıları. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 2(2), 137-147.
- Sönmez, V. (1991). *Eğitim Felsefesi*. Adım Yayıncılık, Ankara.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*, Ankara: Anı Yayıncılık
- Sönmez, V. (2007). *Program Geliştirme Öğretmen El Kitabı* (13. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık
- Sönmez, Ö. F., & Kılıçoğlu, G. (2016). Değerlendirme Boyutu ile Sosyal Bilgiler Programları (1924-2005). *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 36-49.
- Sözen, E., & Sibel, A. D. A. (2018). 2005 ve 2018 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının (SBDÖP) Karşılaştırılması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 53-71.
- Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilgiler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi*. G. Can (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (ss. 1-4). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınevi.
- Şahin, C., Doğanay, H. ve Özcan, N. A. (2004). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği (Fiziki Beşeri-Ekonomik-Jeopolitik)*. [Genişletilmiş ikinci baskı] Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Ankara.
- Şahin, C., & Sipahioğlu, Ş. (2002). *Doğal Afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve yayıncılık.
- Şahin, C., & Sipahioğlu, Ş. (2003). *Doğal afetler ve Türkiye* (Genişletilmiş 2.Baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Şahin, Y., Lamba, M., & Öztop, S. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Afet Bilinci ve Afete Hazırlık Düzeylerinin Belirlenmesi. *Medeniyet Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 149-159.
- Şimşek, S. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Anı Yayıncılık. Ankara
- Şulek, N., & Aktın, K. (2023). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Doğal Afetler. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Mükemmellik Arayışı Dergisi*, (5), 68-82.
- Rumevleklioğlu, Ş. (2003). *İlköğretim 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Programının Amaç, İçerik, Öğretim Etkinlikleri ve Değerlendirme Boyutları Açısından İncelenmesi*, [Yüksek Lisans Tezi Gaziantep Üniversitesi Sosyal bilimler enstitüsü], Gaziantep.
- Taba, H. (1962). *Curriculum development: Theory and practice*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Tan, Ş. (2003). *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tay, B. (2017). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programının Karşılaştırması, *International Journal Of Eurasi a Social Sciences*, Vol: 8, Issue: 27, pp. (461-487).

- Tay, B. Öcal, A. (ed) (2015). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Pegem. Ankara.
- TED (1987). *Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları*: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Tetik, F. (2007). *Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Dönemi Kamu Sağlığı Politikası*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi ,Marmara Üniversitesi] Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü,İstanbul.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayi Başkanlığı (SSB).<https://www.ssb.gov.tr/Erişim:28.02.2024/23.18>
- TMMOB. (2012). Türkiye’de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri odasının önerileri oda raporu. TMMOB Yayınları.
- TMMOB, (2018). Düzce Depremi’nin Üzerinden 21 Yıl Geçti, Değişen Bir Şey Yok! *JEO dergi*. (18).
- Tonga, D. (2019). 2005 ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: Benzerlikler ve Farklılıklar. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 83- 100.
- Turan, İ. ve Kartal, A. (2012). İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin Doğal Afetler Konusu ile İlgili Kavram Yanılgıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 67-81.
- Turan, R. (2018). İlkokul ve Orta okul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üzerine Bir Değerlendirme. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 295- 328.
- Turan, R. (2020). *2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Aksaray İli Örneği)*, Mavi Atlas, 8 (2): 256-277.
- Türkoğlu, N. (2001). Türkiye’nin Yüzölçümü ve Nüfusunun Deprem Bölgelerine Dağılışı. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 8, 133-148.
- Türk Dil Kurumu (2024). Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.<https://sozluk.gov.tr/09.03.2024/22.00>
- Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*.,(University ofChicago Press: Chicago, IL).Uge,S., Neolaka, A. And Yasin, M. (2019). Development of social studies learning model based on localwisdom in improvingstudents’ knowlwdgw and socialattitude. *International Journal of instruction*, 12(3),375-388.<https://doi.org/10.29333/iji.2019.12323>.
- Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, (2001).*Riskin Azaltılması-Afetlere Hazırlık ve Müdahale Eğitimi Programı*, Ankara, Yorum Matbaacılık.
- Ulutaş, S., & Erman, M. (2011). Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Uygulanmış olan İlkokul, Ortaokul ve İlköğretim Okulları Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme. *Journal of Measurement and Evaluation in EducationandPsychology*, 2(1), 148-154.
- Usta, G. (2023). Dünya’da Meydana Gelen Afetlerin İstatistiksel Olarak Analizi (1900-2022). *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 172-186.
- Unisdr. (2006). Disaster risk reductionbegins at school: 2006-2007 World Disaster Reductioncampaign. https://www.unisdr.org/files/2105_VL108003.pdf adresinden Erişim: 24.02.2024
- Unisdr. (2007). Hyogo Framework for Action 2005-2015: BuildingtheResilience ofNations andCommunitiestoDisasters.https://www.unisdr.org/files/1037_hyogoframeworkforactionenglish.pdfErişim:24.02.2024

- Ursavaş, M. (2016). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Doğal Afetler Konularına Yönelik Öğrencilerin, Farkındalık, Bilinç Düzeyleri ve Görüşlerinin incelenmesi (Burdur ili örneği)* [Master'sthesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Ünal, B. (2012). *Coğrafi bilgi sistemleri (CBS) Destekli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Varış, F. (1976). *Eğitimde program geliştirme: teori ve teknikler*. Ankara: Ankara Üniversitesi. Eğitim Fakültesi.
- Varış, F. (1985). *Eğitime giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme teoriler teknikler*. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.
- Velez, R. (2001). *Thecauses of forestfires in the mediterraneanbasin risk management and sustainableforestry*. Bordeaux, France.
- WHO. (1946). *The international health conference*. 08 Mart 2024 World Heath Organization: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/85573>
- WHO. (2018). *Managingepidemics: Keyfactsaboutmajordeadlydiseases*. Erişim: 08Mart 2024. WorldHealtOrganization:<https://www.who.int/emergencies/diseases/managingepidemics-interactive>
- WHO. (2020). *Coronaviruses (COVID-19)*. 08 Mart 2024 tarihinde World Health Organization: <https://www.who.int/emergencies/en/>
- Yalçın, A., & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi.*Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi [Journal of Theoretical EducationalScience]*, 12(3), 842-873
- Yalın, H. İ. (2004). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (13. Baskı).Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.
- Yavaş, H. (2001). Doğal afet yönetimi ve yerle gündem 21 çalışmaları kapsamında İzmir’de deprem riski. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,3(3), 118-138.
- Yavaş, H. (2005). *Doğal afetler yönüyle Türkiye’de belediyelerde kriz yönetimi (İzmir örneği)*. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Yeşilyurt, E (2019). Kuramsal Temelleri Açısından Öğretim Stratejilerinin Teme lÖzellikleri: Bir Derleme Çalışması. *Disiplinler arası Eğitim Araştırmaları Dergisi/Journal of Inter disciplinary Educational Research*,3(5); 57-78.
- Yıldırım, A. & Şimsek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10.Genişletilmiş Baskı) Ankara: Seçkin
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (12.Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, Y. (2003). *Türk Kamu Yönetiminin Sorun Alanlarından Biri Olarak Afet Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yılmaz, H, ve Sümbül, A. M. (2003). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. Konya: Çizgi Kitabevi
- Yılmaz, H., &Sünbül, A. M. (2006). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*.3. Baskı. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yontar, İ.G. (2016). *Afetlerin Yönetilmesinde Tatbikatların Önemi*. A. Altay ve Z. Toprak-

- Karaman (Ed.), *Bütünleşik Afet Yönetimi İçinde* (s. 279-304). İzmir: İlkem Ofset ve Dijital Baskı.
- Zayimoğlu Öztürk, F. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Ara Disiplinlere İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (47), 137-157. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.312152>
- Zengin, S. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Doğal Afetlere Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: Amasya Üniversitesi Örneği* [Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi].
- AA Haber, <https://www.aa.com.tr/trerişim:06.03.2024/01.00>
- <https://anabilgi.anadolu.edu.trerişim:06.04.2024/22.45>
- <https://tr.wikipedia.org> erişim:06.03.2024 / 21.29
- <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/erişim:06.03.2024/21.35>
- <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/kuresel-isinma-kasirgalari-siddetlendiriyor>Erişim: 29.04.2024 / 16.35
- <https://www.who.int/>Erişim:08.03.2024 / 21.50
- <https://tr.wikipedia.org>Erişim:17.02.2024 / 23.24

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Berhan Ayrıldı

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Kırıkkhan Ticaret Meslek Lisesi, 2001

Lisans : Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, 2020

Yüksek Lisans : Sinop Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024

Mesleki Deneyim

İş Yeri : İhlas Pazarlama A.Ş., 2002-2005

İş Yeri : MEB, Ücretli Öğretmenlik, 2023

Yayın Listesi : Tarih Boyunca Değişen Haritalar: Türkiye'nin Jeopolitik Yolculuğu, Dilek, D. Ve İmamoğlu, H. V. (Ed.), (2023).

BİDGE Yayınları ve Tarih Boyunca Hatay Depremleri ve Eğitim, Ayrıldı, E.B. ve İmamoğlu, H.V. (2024). J- EDUCATİon, Eğitim Araştırmaları Dergisi, Eren, Z(Ed.)